

#10 (26), 2017 część 3

Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe

(Warszawa, Polska)

Czasopismo jest zarejestrowane i publikowane w

Polsce. W czasopiśmie publikowane są artykuły ze

wszystkich dziedzin naukowych. Czasopismo

publikowane jest w języku polskim, angielskim,

niemieckim i rosyjskim.

Artykuły przyjmowane są do dnia 30 każdego
miesiąca.

Częstotliwość: 12 wydań rocznie.

Format - A4, kolorowy druk

Wszystkie artykuły są recenzowane

Każdy autor otrzymuje jeden bezpłatny egzemplarz
czasopisma.

Bezpłatny dostęp do wersji elektronicznej
czasopisma.

Zespół redakcyjny

Redaktor naczelny - Adam Barczuk

Mikołaj Wiśniewski

Szymon Andrzejewski

Dominik Makowski

Paweł Lewandowski

Rada naukowa

Adam Nowicki (Uniwersytet
Warszawski)

Michał Adamczyk (Instytut Stosunków
Międzynarodowych)

Peter Cohan (Princeton University)

Mateusz Jabłoński (Politechnika
Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)

Piotr Michalak (Uniwersytet
Warszawski)

Jerzy Czarnecki (Uniwersytet
Jagielloński)

Kolub Frennen (University of
Tübingen)

Bartosz Wysocki (Instytut Stosunków
Międzynarodowych)

Patrick O'Connell (Paris IV Sorbonne)

Maciej Kaczmarczyk (Uniwersytet
Warszawski)

#10 (26), 2017 part 3

East European Scientific Journal

(Warsaw, Poland)

The journal is registered and published in Poland. The
journal is registered and published in Poland.

Articles in all spheres of sciences are published in the

journal. Journal is published in **English, German, Polish**

and Russian.

Articles are accepted till the 30th day of each month.

Periodicity: 12 issues per year.

Format - A4, color printing

All articles are reviewed

Each author receives one free printed copy of the
journal

Free access to the electronic version of journal

Editorial

Editor in chief - Adam Barczuk

Mikołaj Wiśniewski

Szymon Andrzejewski

Dominik Makowski

Paweł Lewandowski

The scientific council

Adam Nowicki (Uniwersytet
Warszawski)

Michał Adamczyk (Instytut Stosunków
Międzynarodowych)

Peter Cohan (Princeton University)

Mateusz Jabłoński (Politechnika
Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)

Piotr Michalak (Uniwersytet
Warszawski)

Jerzy Czarnecki (Uniwersytet
Jagielloński)

Kolub Frennen (University of
Tübingen)

Bartosz Wysocki (Instytut Stosunków
Międzynarodowych)

Patrick O'Connell (Paris IV Sorbonne)

Maciej Kaczmarczyk (Uniwersytet
Warszawski)

**Dawid Kowalik (Politechnika
Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)**
**Peter Clarkwood(University College
London)**
Igor Dzedzic (Polska Akademia Nauk)
**Alexander Klimek (Polska Akademia
Nauk)**
**Alexander Rogowski (Uniwersytet
Jagielloński)**
Kehan Schreiner(Hebrew University)
**Bartosz Mazurkiewicz (Politechnika
Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)**
Anthony Maverick(Bar-Ilan University)
**Mikołaj Żukowski (Uniwersytet
Warszawski)**
**Mateusz Marszałek (Uniwersytet
Jagielloński)**
**Szymon Matysiak (Polska Akademia
Nauk)**
**Michał Niewiadomski (Instytut
Stosunków Międzynarodowych)**
Redaktor naczelny - Adam Barczuk

1000 kopii.

**Wydrukowano w «Aleje Jerozolimskie
85/21, 02-001 Warszawa, Polska»**

**Wschodnioeuropejskie Czasopismo
Naukowe**

Aleje Jerozolimskie 85/21, 02-001
Warszawa, Polska

E-mail: info@eesa-journal.com ,

<http://eesa-journal.com/>

**Dawid Kowalik (Politechnika
Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)**
**Peter Clarkwood(University College
London)**
Igor Dzedzic (Polska Akademia Nauk)
**Alexander Klimek (Polska Akademia
Nauk)**
**Alexander Rogowski (Uniwersytet
Jagielloński)**
Kehan Schreiner(Hebrew University)
**Bartosz Mazurkiewicz (Politechnika
Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)**
Anthony Maverick(Bar-Ilan University)
**Mikołaj Żukowski (Uniwersytet
Warszawski)**
**Mateusz Marszałek (Uniwersytet
Jagielloński)**
**Szymon Matysiak (Polska Akademia
Nauk)**
**Michał Niewiadomski (Instytut
Stosunków Międzynarodowych)**
Editor in chief - Adam Barczuk

1000 copies.

**Printed in the "Jerozolimskie 85/21, 02-
001 Warsaw, Poland»**

East European Scientific Journal

Jerozolimskie 85/21, 02-001 Warsaw, Po-
land

E-mail: info@eesa-journal.com ,

<http://eesa-journal.com/>

СОДЕРЖАНИЕ

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ

Бирченко Н.А. ОСОБЕННОСТИ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРИ ФОРМИРОВАНИИ КОНКУРЕНТНЫХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ В ЭТАПАХ РИСК-МЕНЕДЖМЕНТА ПРЕДПРИЯТИЙ.....	4
Хуторова Н.А. УГРОЗЫ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА ОТ ОПЕРАЦИЙ «CARRY TRADE».....	8
Tsybulnyk M. CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF COSTS ACCOUNTING OF PRIVATE PENSION FUNDS IN UKRAINE.....	15
Кускова С.В. СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ПІДВИЩЕННЯМ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ.....	19
Ахметов К.А., Сейдалиева Г.О., Сейдалиева Г.О., Сейдалиева М.С. НОВЫЙ ПОДХОД К АСТРОЛОГИЧЕСКОМУ ПРОГНОЗИРОВАНИЮ УРОЖАЙНОСТИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ КУЛЬТУР.....	24
Билык В.В. СТРАТЕГИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННОЙ СОСТАВЛЯЮЩЕЙ В СИСТЕМЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ.....	36
Рувова І. ЗНАНИЯ И ИНТЕЛЛЕКТ ПРЕДПРИЯТИЯ: ОТЛИЧИЯ В ПРОЦЕССЕ КАПИТАЛИЗАЦИИ.....	40
Юрченко А.Ю. ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ СТІЙКІСТЮ БОРОШНОМЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	44

ЮРИДИЧЕСКИЕ НАУКИ

Горбатюк С. Є., ІНСТИТУТ ПРАВА РАДИ ЄВРОПИ В МЕХАНІЗМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІОГУМАНІТАРНОЇ БЕЗПЕКИ.....	49
Биккинин И.А., ПРОБЛЕМЫ ПОСТРОЕНИЯ СИСТЕМЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЯМ НА МЕСТНОМ УРОВНЕ.....	56
Бутырская А.В. ОБСТОЯТЕЛЬСТВА, ПОДЛЕЖАЩИЕ УСТАНОВЛЕНИЮ И ДОКАЗЫВАНИЮ ПРИ РАССЛЕДОВАНИИ СОЗДАНИЯ ПРЕСТУПНОГО СООБЩЕСТВА (ПРЕСТУПНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ)	59
Голяшкіна О.А. КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ.....	64
Tsyliuyk I. O ISTOCIE GWARANCJI PRAW I WOLNOŚCI CZŁOWIEKA I OBYWATELA PODCZAS PRZEPROWAD ZENIA ŚLEDZCZYCH (POSZUKIWALNYCH) DZIAŁAŃ.....	69
Миколаєнко Я.Ю. ПРИНЦИП МИРНОГО ВИРЬШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СУПЕРЕЧОК : ЕВОЛЮЦІЯ, ВИЗНАЧЕННЯ ТА ЮРИДИЧНИЙ ЗМІСТ.	72

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ

Birchenko N.O.

Senior Lecturer,

*Petro Vasilenko Kharkov National
Technical University of Agriculture*

Бирченко Наталья Александровна

старший преподаватель кафедры учета и аудита,

Харьковский национальный технический университет

сельского хозяйства имени Петра Василенко

FEATURES OF PROVIDING FOR COMPETITIVE OPPORTUNITIES IN RISKS OF MANAGEMENT OF ENTERPRISES

ОСОБЕННОСТИ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРИ ФОРМИРОВАНИИ КОНКУРЕНТНЫХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ В ЭТАПАХ РИСК-МЕНЕДЖМЕНТА ПРЕДПРИЯТИЙ

Summary: This paper describes the main factors of development of the life cycle stages of the markets and their main characteristics, as well as determine the stage of development of the agricultural market of Ukraine in the context of the main kinds of commodity products. The features of the formation of these phases for the conditions of production and economic activity of the main participants of the agrarian market - agricultural producers on the main site-markets. The main negative factors influence the effectiveness of selected policy areas, special attention is paid to the level of their capacity (production and human resources) and suggested promising directions in the activity of the agricultural enterprises that will reverse the current results in the future.

Keywords: competitiveness, strategy, life cycle, development, efficiency, enterprise.

Аннотация: В статье рассмотрены основные факторы формирования этапов жизненного цикла развития рынков и их основные характеристики, а также определена стадия развития аграрного рынка Украины в разрезе основных видов товарной продукции. Проанализированы особенности формирования данных этапов для условий производственно-хозяйственной деятельности основных участников аграрного рынка - сельскохозяйственных товаропроизводителей на основных объектовых рынках. Определены основные негативные факторы, влияющие на эффективность выбранных стратегических зон, особое внимание обращено на уровень их ресурсного обеспечения (производственные и кадровые ресурсы) и предложены перспективные направления в деятельности сельскохозяйственных предприятий, которые позволят нивелировать существующие результаты на перспективу.

Ключевые слова: конкурентоспособность, стратегия, жизненный цикл, развитие, эффективность, предприятие.

Постановка проблемы. Обеспечение единства между производственными мощностями и сбытовыми возможностями в производственно-коммерческой деятельности аграрных предприятий является важной предпосылкой формирования эффективных стратегий конкурентного развития. Причем нужно не только внедрять общие стратегические направления развития в деятельность (увеличение или уменьшение объемов производства), но и выделять долгосрочные и краткосрочные стратегии повышения конкурентоспособности с учетом осуществления деятельности аграриев не только на уже избранных целевых рынках, но и на новых.

Следует отметить, что в условиях рынка потенциальные возможности экономического роста связаны с интенсификацией воспроизводства. Практикой хозяйствования доказано, что наиболее важным фактором, который обеспечивает рост реального продукта и дохода является повышение производительности труда на основе внедрения достижений научно-технического прогресса. Именно исследования последнего в разрезе отдельных составляющих поэтапного развития аграрного рынка для формирования конкурентных стратегий товаропроизводителей обуславливает актуальность выбранного исследования.

Анализ последних исследований и публикаций и выделение нерешенных ранее частей общей проблемы. Проблемы и перспективы развития основной идеи данного исследования достаточно хорошо проработанными, как теоретически, так и практически, отечественными и зарубежными учеными. Учет динамических характеристик рынка выступает необходимым условием адаптации стратегии конкуренции к особенностям различных этапов жизненного цикла развития рынка: новый быстрорастущий рынок, рынок в период замедления роста и рынок в период зстоя. Так, некоторые авторы отмечают необходимость учета особенностей конкурентной среды на разных этапах развития рынка при формировании конкурентной стратегии [1]. При таких условиях важное значение приобретает не только исследование коммерческой, но и выделение особенностей осуществления производственной деятельности товаропроизводителей, в частности, их интенсивного или экстенсивного пути развития.

Интенсивный тип экономического роста представляет собой расширение производства на основе качественного улучшения функционирующих в

процессе его воспроизведения факторов при совершенствовании организационно-экономических отношений производства. Такой рост достигается за счет повышения квалификации работников и развития их профессионализма, применения принципиально новых средств и предметов труда, более рационального использования ресурсов.

В условиях интенсивного экономического роста происходит, с одной стороны, повышение эффективности использования живого труда, а с другой - повышение эффективности использования овеществленного труда на основе роста отдачи функционирующей техники, технологий, средств труда в целом, их принципиального обновления и снижения затрат предметов труда на единицу производимого продукта.

Из всего вышеизложенного можно сделать вывод, что устойчивый экономический рост благосостояния населения возможно лишь при условии максимального использования всех факторов, способствующих научно-техническому прогрессу, улучшению качества рабочей силы, стабильности социально-экономической системы в целом.

Цель статьи заключается в выделении основных этапов жизненного цикла развития отечественного аграрного рынка, проведении оценки соответствия отдельных составляющих к условиям деятельности предприятий, в частности, их ресурсного обеспечения, а также определение возможности приспособления отдельных элементов в производственно-коммерческой деятельности сельскохозяйственных товаропроизводителей.

Изложение основного материала. При формировании конкурентной стратегии необходимо учитывать, в какой стадии жизненного цикла находится отрасль (зарождение, быстрый рост, зрелость, спад), структуру отрасли (раздробленная против концентрированной), суть и мощь пяти конкурентных сил, масштабы деятельности конкурентов (в частности, осуществляется конкурентная борьба на уровне мирового рынка). Оценка позиции предприятия в наибольшей степени зависит от того, является ли оно лидером в отрасли, претендентом на лидерство, постоянно находится на вторых ролях или борется за выживание и тому подобное; от сильных, слабых сторон предприятия, его возможностей и опасностей, которые угрожают. Учет динамических характеристик рынка выступает необходимым условием адаптации стратегии конкуренции к особенностям различных этапов жизненного цикла развития рынка: новый быстрорастущий рынок, рынок в период замедления роста и рынок в период застоя.

Если приспособить теоретические положения относительно основных характеристик развития рынка по жизненным стадиями к условиям и особенностям функционирования отечественного аграрного рынка, в общем, и его объектовых рынков, в частности, то следует отметить следующее [4, 5].

Во-первых, по нашему мнению, в целом аграрный рынок уже достаточно давно и полностью сформирован, и, пока, по приведенной классификации находится на второй стадии (т.е. замедление

роста), то каждый его отдельный сегмент почти полностью соответствует одному из трех предложенных блоков жизненного развития. Следует также отметить, что рассматривая аграрный рынок, в частности, его сырьевую часть, как совокупность продавцов (непосредственных товаропроизводителей), посреднических структур и потребителей, в качестве последних выступают предприятия более глубокой переработки сельскохозяйственной продукции. Конечно, для разных видов продукции потребители будут также разными.

Так, если проанализировать деятельность основных с точки зрения доходности объектовых рынков, как рынок подсолнечника, кукурузы и других видов зерновой продукции, мяса и молока, то можно выделить также второй этап - этап замедления роста. По нашему мнению, в первую очередь, это вызвано практически полным насыщением рынка (по объемам), которое в полной мере удовлетворяет существующий спрос, и ежегодным производством продукции в более или менее равных объемах.

И, тем самым, подтверждает тезис отнесения данных рынков ко второй жизненной стадии развития. Также можно отметить следующие особенности по характеристикам указанных объектовых рынков на данном этапе.

Покупательский спрос остается на одном уровне при одновременном увеличении предложения усиливает борьбу за рыночную долю, в первую очередь, путем снижения цен, что отрицательно влияет на результативность производственно-коммерческой деятельности товаропроизводителей.

Сокращается рост производства экстенсивным путем за насыщения рынка и необходимости минимизировать излишки готовой к реализации продукции. Причем, несмотря на то, что зависимость объемов продукции значительна, в первую очередь, для отрасли растениеводства от природно-климатических условий, то постоянное небольшое увеличение ее объемов происходит за счет увеличения урожайности, как основного интенсивного направления развития товарной политики. Это говорит о том, что сельскохозяйственные предприятия не имеют целью увеличить емкость данных рынков экстенсивным путем (за счет значительного увеличения посевных площадей). В отрасли животноводства сокращается рост производства экстенсивным путем через имеющиеся производственные мощности, не для каждого предприятия позволят увеличивать поголовье животных, а также из-за возможного краткосрочное насыщение рынка, которое будет проходить быстрее операционного цикла производства данных видов продукции.

Меньшие объемы производства, которые, как правило, вызывают увеличение себестоимости продукции (уменьшение объемов производства отдельных видов продукции в некоторых предприятиях становится результатом их неконкурентного положения на соответствующем целевом рынке и последующим изменением производственного направления или специализации, возможностями выхода на новые рынки).

Потребители, которыми являются, в первую

очередь, посреднические организации, в которых товаропроизводители реализуют до 90% своей продукции, больше внимания уделяют цене, в частности, цена должна быть значительно ниже рыночной для дальнейшей перепродажи на предприятия глубокой переработки сельскохозяйственного сырья с целью получения данным структурами максимальной выгоды, а также уровню сервисного обслуживания, то есть, пока, большинство посредников занимаются только заключением договоров, а товаропроизводители сами доставляют продукцию в места переработки.

Стимулирование повторной покупки требует значительных затрат, что вызвано предоставлением так называемых «скидок», как инструмента получения долгосрочных связей и долгосрочного сотрудничества с покупателями.

Сложнее обстоит инновационный процесс в товаропроизводителей из-за невозможности приспособления существующих собственных технологий в условиях научно-технического прогресса, а также невозможность применения в области растениеводства новейших технологий производства и использования новой техники, улучшаются постоянно, а в животноводстве - приспособление существующих собственных технологий к условиям научно-технического прогресса, а также невозможность постоянного и полного обновления основного стада более продуктивными животными [8, 9].

Участники рынка не используют новые идеи из-за влияния, как минимум, двух факторов: несовершенство процессов купли-продажи на данных объемных рынках (цена в последние годы не зависит от углубленных качественных характеристик производимой продукции) и через невысокий уровень кадрового обеспечения товаропроизводителей (подавляющее большинство работников в сельскохозяйственных предприятиях не имеют надлежащих знаний и / или опыта в производстве новейших методов торговли).

Усиливается международная конкуренция (крупные предприятия - трейдеры ищут новые международные рынки сбыта и заинтересованы в производстве продукции в тех странах, где дешевле факторы производства).

Снижается рентабельность производства и реализации данных видов продукции (за медленный рост рынка, более сильную конкуренцию, требовательных потребителей и общую потребность в изменении стратегии конкуренции).

Усиление конкуренции способствует большому количеству интеграционных процессов среди бывших конкурентов, вызывая отход некоторых предприятий и повышая концентрацию производства.

Особенностями формирования и функционирования стратегических зон хозяйствования для отечественных аграрных предприятий вызвано ряд проблем ресурсного обеспечения, к которым следует отнести следующие.

Во-первых, производственные мощности, которые невозможно быстро обновлять в соответствии с изменениями конкурентной ситуации на рынке. Это

касается не только ресурсного обеспечения, но и вообще производственного направления предприятий (включая объемы производства продукции и возможность создания новых ее видов).

Следует отметить, что уровень обеспеченности аграрного сектора экономики Украины составляющими материально-технической базы не соответствует мировым стандартам. По сравнению с фондооснащенностью сельскохозяйственных земель в странах ЕС, в Украине этот показатель в 11 раз ниже. А это влияет на своевременность и качество выполнения работ, глубину переработки, качество хранения продукции и т.п. [5]. В то же время, страна обладает значительными запасами земель, пригодными для сельскохозяйственного использования в расчете на душу населения, и поэтому рассматривается как потенциальный мировой центр производства продуктов питания.

Вместе с тем, развитие сельского хозяйства невозможно обеспечить только на основе традиционных мероприятий интенсификации, использование которых существенно ухудшает качественные характеристики земельных угодий. Среди основных причин деградации почв следует выделить: усиление эрозии поверхностного слоя почвы в результате уничтожения и ненадлежащего ухода за лисополосами и нарушение севооборотов; уплотнения почвы при использовании мощной техники; потерю гумуса в результате нарушения агротехники, недостаточное внесение органических и минеральных удобрений; засоление и закисление почв из-за неправильного орошения и сведение к минимуму мер по известкованию и гипсованию земель. Поэтому для обеспечения интенсивного типа экономического роста сельского хозяйства необходимо, осуществляя дополнительные вложения с целью увеличения выхода продукции с единицы площади, заботиться одновременно и о сохранении природных свойств земли.

В концепции комплексной государственной программы реформирования и развития сельского хозяйства Украины предусмотрено решение глобальных проблем производства сельскохозяйственной продукции как для внутреннего, так и внешнего рынков. В частности, к актуальным проблемам сельского хозяйства, которые необходимо решить, относятся: низкая конкурентоспособность продукции, несоответствие ее международным стандартам качества и безопасности; низкая эффективность сельскохозяйственного производства по сравнению с развитыми странами; использование устаревших технологий, доминирование экспорта сырья, снижение плодородия почв при росте их эрозии.

Приоритетными направлениями развития сельского хозяйства определены: конкурентоспособная специализация и интенсификация выращивания и переработки продукции растениеводства и животноводства на высокотехнологичной промышленной основе прогрессирующее наращивание трансфера в сельское хозяйство экологизированных и ресурсосберегающих технологий и альтерна-

тивных источников энергии; модернизация и развитие производственной инфраструктуры АПП, развитие производственно-сбытовых, обслуживающих кооперативов, предприятий агротехсервиса, создание высокотехнологичных комплексных производств инновационного типа; эффективное использование инновационно-инвестиционного и научного потенциала; обеспечение инвестиционной привлекательности сельскохозяйственного производства.

Во-вторых, кадровое обеспечение, которое, пока, в большинстве аграрных предприятий имеет невысокий уровень соответствия квалификационным требованиям постоянно меняющегося рыночной среды и, в общем, отсутствие восприятия на отечественных предприятиях новых теорий и стратегий производства коммерческой деятельности, в частности, непонимание и отказ от использования маркетинга в своей деятельности.

В-третьих, отсутствие государственного регулирования функционирования данных объектовых рынков, из чего следует ряд негативных последствий, в первую очередь, именно для результатов деятельности сельскохозяйственных товаропроизводителей.

Особое внимание следует обратить на уровень конкурентоспособности в данной отрасли. Это является сложным и многоаспектным вопросом, изучение которого требует большего количества данных по сравнению с существующим цифровым нагрузкой. К сожалению, использование почти всех существующих методик анализа уровня конкурентоспособности в отрасли не представляется возможным из-за несовершенства, как теоретической, так и практической составляющей.

Что касается теории, то следует обратить внимание на то, что предложенные учеными методики являются более общими и не учитываются значительную часть особенностей функционирования аграрного рынка. Одновременно, практическая часть определения конкурентоспособности аграрных предприятий не имеет должного аналитического уровня обеспечения. Тем самым невозможность определения состояния развития рынка и конкурентного уровня отдельных его субъектов полностью исключает определения конкурентной среды и в отдельных сырьевых зонах хозяйствования, которые являются его элементами и в совокупности формируют аграрный рынок.

Выводы и предложения. По нашему мнению, к основным характерным конкурентных особенностей избранных объектовых рынков, которые, пока находятся на этапе замедления роста, можно отнести следующие: покупательский спрос остается на одном уровне при одновременном увеличении предложения усиливает борьбу за рыночную долю; сокращается рост производства экстенсивным путем; меньшие объемы производства и дальнейшее изменение производственного направления; потребители больше внимания уделяют цене и сервиса; стимулирование долгосрочных связей с покупателями требует значительных затрат; сложность внедрения инновационного процесса; участники

рынка не используют новые идеи; снижается рентабельность производства и реализации данных видов продукции; усиление конкуренции способствует большому количеству интеграционных процессов среди бывших конкурентов, вызывая отход некоторых предприятий и повышая концентрацию производства.

Однако, сложность в решении поставленных задач не должно стать для предприятий главным сдерживающим фактором, так как именно динамичность и постоянный поиск новых направлений развития должна стать тем победным фактором для постоянного определения их конкурентоспособности на разных уровнях и изучения возможностей ее повышения, в общем, изучение эффективных для них сырьевых зон хозяйствования и проведения оценки изменений рентабельности производства и реализации отдельных видов продукции (мяса и молока), как одного из основных результатов их производственно-коммерческой деятельности, в частности. Проведение такого постоянного анализа, по нашему мнению, является не только определяющим для отдельных предприятий, но и для отечественного аграрного производства в целом.

Список литературы

1. Аникин Б.А. Коммерческая логистика / Б.А. Аникин, А.П. Тяпухин. - М.: Проспект, 2005. - 432 с.
2. Балабанова Л.В. Маркетингове управління конкурентоспроможністю підприємств : Монографія / Л.В. Балабанова, В.В. Холод. - Донецьк: Дон ДУЕТ, 2006. - 294 с.
3. Довбенко В.І. Чинники підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств / В.І. Довбенко // Зовнішня торгівля: право та економіка. - №4. - 2007. - С.15-21.
4. Горкавий В.К. Використання статистичних методів в маркетингових дослідженнях / В.К. Горкавий, О.В. Іващенко // Економіка АПК. - 2008. - № 7 (165). - С. 105-111.
5. Іващенко О.В. Економічна сутність категорії «ринок» / О.В. Іващенко // Вісник ХНАУ. Випуск 5. - Х : ХНАУ, 2007. - С. 161-165.
6. Красноруцький О. О. Державне регулювання аграрної сфери та динаміка конкурентоспроможності її суб'єктів / О. О. Красноруцький // Вісник ХНТУСГ: Економічні науки. — № 150. — 2014. — С. 9-18.
7. Лупенко Ю.О. Пріоритетні напрями інноваційної діяльності в аграрній сфері України / Ю.О. Лупенко // Економіка АПК. - 2014. - №12. - С. 5 - 11.
8. Мандич О.В. Ринкова позиція сільськогосподарських підприємств / О.В. Мандич // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. Випуск 162. - Харків : ХНТУСГ, 2015. - С. 229-234.
9. Мандич О.В. Основні фактори формування ринкової позиції зерновиробників / О.В. Мандич // Вісник Харківського національного технічного уні-

верситету сільського господарства імені Петра Василенка. Випуск 149. – Харків : ХНТУСГ, 2014. – С. 224-229.

10. Піддубний І.О. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства / І.О. Піддубний, А.І. Піддубна. – Х.: ВД “ІНЖЕК”, 2004. – 264с.

11. Портер М. Международная конкуренция [Текст]: Конкурентные преимущества стран / М. Портер; пер. с англ. - М.: Международные отношения, 1993. - 896 с.

12. Райзберг Б.А. Курс управления экономикой / Б.А. Райзберг. – СПб.: Питер, 2003. - 528с.

13. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства (організації): навч. посібник / За ред. І. Ю. Сіваченка. - Київ: ЦНЛ, 2003. - 186 с.

14. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление / Р.А. Фатхутдинов. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 312 с.

Natalia Khutorova

Ph. D in economics

The Russian Presidential Academy of National Economy and Public Administration (RANEPA) Moscow

Хуторова Наталья Александровна,

к.э.н доцент, доцент кафедры экономической безопасности

Института права и национальной безопасности

Российской академии народного хозяйства и государственной службы при Президенте РФ,

Москва

THREATS FOR THE STATE FINANCIAL SECURITY FROM «CARRY TRADE» OPERATIONS УГРОЗЫ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА ОТ ОПЕРАЦИЙ «CARRY TRADE»

SUMMARY

The article highlights the main threats for the state financial security from “carry-trade” operations. It was explored the various consequences of global investment funds activation in financial markets in this paper. It was stressed the potential negative impact of the inflow and outflow of “hot money” on the macroeconomic indicators of the commodity currency country.

The desktop study of the efficiency of operations with the ruble and OFZ bonds was made in terms of carry trade. The article notes that carry-trade operations can make a destabilizing effect on the stability of the financial markets of developing countries and on the level of financial security in the whole. It is noted, such operations should be in the sphere of regulatory institution control.

Keywords: financial security, “carry-trade” global investment funds, financial markets, “hot money”, speculation.

Аннотация

Статья освещает основные угрозы финансовой безопасности государства от проведения операций «carry-trade». В статье исследованы различные последствия активизации глобальных инвестиционных фондов на финансовых рынках, отмечено возможное негативное влияние притока и оттока «горячих денег» на макроэкономические показатели страны товарной валюты. Представлен анализ эффективности операций с рублем и российскими государственными ценными бумагами с точки зрения проведения операций «carry trade». В статье отмечено, что операции «carry-trade» способны оказать дестабилизирующее воздействие на устойчивость финансового рынка развивающихся стран и уровень финансовой безопасности, что должно вызывать опасения со стороны регуляторов.

Ключевые слова: операции «carry-trade», финансовая безопасность, финансовый рынок, спекуляции, глобальные инвесторы, горячие деньги.

Нарастающие процессы финансовой глобализации, все более усложняют операции на финансовых рынках, порождая создание и развитие новых финансовых инструментов, методов и способов извлечения спекулятивного дохода. Новые проявления эти процессы приобретают в условиях «новой нормальности» и резкого роста аппетита инвесторов к риску, что непосредственно отражается на устойчивости национальных и мировых финансовых рынков и финансовой безопасности государства.

Особый интерес для спекулянтов на глобальных финансовых рынках традиционно вызывают операции, основанные на разнице в процентных ставках, и операции «carry-trade» в этом списке занимают одно их первых мест.

В последнее время операции «carry-trade» на глобальных финансовых рынках приобрели массовый характер, что вызывает оправданную обеспокоенность регуляторов финансовых рынков развивающихся стран, и Банка России в том числе. Такого рода операции обоснованно могут расцениваться как угроза финансовой безопасности государства.

В настоящее время термин финансовая безопасность имеет достаточно широкую трактовку. В рамках данной работы мы под финансовой безопасностью будем понимать комплексный показатель надежности финансовой системы, финансовых отношений и процессов, создающих необходимые финансовые условия для поступательного устойчивого социально-экономического и финансового

развития страны, сохранения целостности и единства финансовой системы, включая денежно-кредитную, бюджетную, налоговую, банковскую, валютную системы страны, а также эффективности функционирования всех сегментов финансового рынка в условиях влияния внешних и внутренних дестабилизирующих факторов. Также в упрощенном виде финансовую безопасность можно трактовать как способность финансовой системы государства обеспечивать эффективное развитие национальной экономики с использованием современных финансовых методов и инструментов в условиях влияния внутренних и внешних вызовов и угроз в финансовой сфере.

В этой связи, исследование потенциальных угроз операций «carry-trade» устойчивости национальных финансовых рынков и финансовой безопасности в целом представляется актуальной и важной задачей, в особенности в условиях обострения геополитической напряженности вокруг России.

Термин «carry-trade» в современном финансовом языке используется без перевода и характеризует операции на финансовых рынках, основанных на разнице процентных ставок.

Данная стратегия строится на привлечении ресурсов в валюте государства с низкой процентной ставкой и дальнейшее вложение этих средств в валюту государства, в котором установлены высокие процентные ставки¹. Доходность стратегии «carry-trade» основывается на разнице в процентных ставках и сигналах к укреплению валюты инвестируема-

ния (с высокой процентной ставкой) против валюты фондирования (с низкой процентной ставкой). Иногда к доходу инвестора прибавляется эффект от роста цен на облигации, как это происходило в России в 2016-2017 годах с облигациями федерального займа (ОФЗ).

Данная стратегия приобрела популярность у спекулянтов с 80-х годов XX века, первые операции проводились глобальными игроками на валютной паре доллар/ японская йена (USD/JPY). Операции имели стабильную доходность в длительной перспективе при низких рисках и низких транзакционных издержках.

Изначально операции проводились между твердыми валютами, но в период усиления влияния «мягких» валют, на рубеже XX и XXI в игру включились валюты стран с развивающимися рынками, где традиционно поддерживаются высокие ставки из-за высоких уровней инфляции.

В итоге, при такой операции прибылью является разница, полученная при использовании спреда процентных ставок и возможный прирост рыночной стоимости актива.

В настоящее время традиционно валютами фондирования являются: швейцарский франк, евро, шведские кроны и другие валюты развитых стран с экстремально низкими ставками ЦБ[1].

Практический интерес спекулянтов основан на спредах по ставкам валюты фондирования и валюты инвестирования и спредах по рейтингам активов. Как видно из таблицы 1, в сложившейся ситуации спекулянты могут строить свои стратегии на привлекательных валютных парах.

Таблица 1. Показатели процентных ставок и суверенных рейтингов ряда стран по состоянию на сентябрь 2017 года.

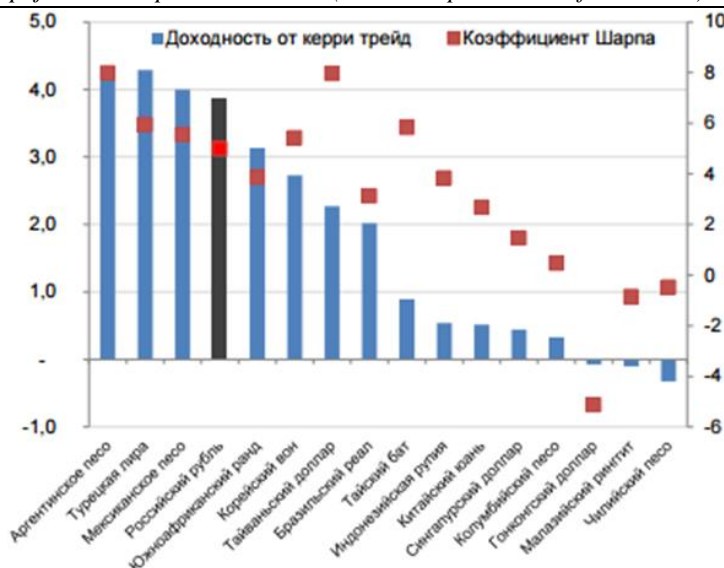
Страна	Валюта	Ставка ЦБ	Суверенный рейтинг S&P
Швейцария	Швейцарский франк	-0.750%	AAA
Япония	Японская йена	-0.100%	A+
Еврозона	Евро	0.000%	AA ↓
США	Доллар США	1.250%	AA+
Швеция	Шведская крона	-0.500%	AAA
Аргентина	Аргентинское песо	26.250%	B ↑
Бразилия	Бразильский реал	8,250%	BB ↓
Россия	Российский рубль	8,500%	BB+↑
Турция	Турецкая лира	8.000%	BB ↓
Австралия	Австралийский доллар	1.500%	AAA

Источник: составлено автором на основе <http://www.global-rates.com/> и <http://www.standardandpoors.com>

Как видно из графика рисунка 1, операции «carry-trade» проводятся с широким списком ва-

лют, самыми доходными из которых в первом квартале 2017 года стали аргентинское и мексиканское песо, турецкая лира и российский рубль.

¹ Имеются ввиду ставки центральных банков

Источник: Bloomberg Finance L.P.

Рис. 1. Доходность операций «carry-trade» с некоторыми валютами [2]

Именно операции «carry-trade» с рублем стали причиной необузданного укрепления курса рубля и значительного притока горячих денег на российский фондовый рынок, в частности на рынок государственных ценных бумаг. Такие тенденции господствовали в первом квартале 2017 года, ситуация резко изменилась в третьем квартале. По данным Bloomberg, с начала 2016 года стратегия «carry trade» обеспечила доходность в 46%, что является наилучшим результатом среди всех других высокодоходных валют региона EMEA². Глобальные инвестиционные фонды в течении 2016 года инвестировали в рубли и рублевые облигации значительные суммы. Их интерес был основан на позитивных сигналах и прогнозах состояния российской эконо-

мики, среди которых снижающийся уровень инфляции, пересмотр суверенных рейтингов, сохранение высокой ставки ЦБ РФ. Так в условиях оживления российской экономики в феврале 2017 года международное рейтинговое агентство Moody's впервые в условиях секторальных санкций улучшило прогноз по суверенному рейтингу России до стабильного с негативного, подтвердив рейтинг "Ba1", в сентябре 2017 международное рейтинговое агентство FITCH повысило рейтинг до инвестиционного уровня BBB- с позитивным прогнозом[3,4].

По прогнозам инвестиционного банка UBS, в 2017 году российский рубль будет продолжать оставаться наилучшим для «carry trade» выбором среди валют стран EMEA с потенциальной доходностью в 26%[5].

Рис. 2. Динамика курсов сырьевых валют относительно доллара США индекс[2]

Угрозы финансовой безопасности кроются в том, что при агрессивных атаках спекулянтов финансовый рынок стран товарных валют теряет устойчивость, нарушается равновесие на валютных рынках. На первый взгляд все выглядит достаточно

позитивно. Наблюдается значительный рост курса национальной валюты, вызванный резким ростом спроса на нее и увеличением объемов конверсионных операций, валюта укрепляется сверх фундаментально-обоснованного уровня, что приводит к

² (Европа, Ближний Восток и Африка).

нарастанию интереса глобальных спекулянтов и значительному притоку горячих денег, большому увеличению спроса на сделки «carry-trade», так как растут ожидания получения высокой доходности при переоценке валют.

Приток средств на российские финансовые рынки со стороны нерезидентов с начала 2017 года в основном определялся притоком средств в инвестиционные фонды стран с формирующимися рынками в целом и растущим интересом к рублевым активам.

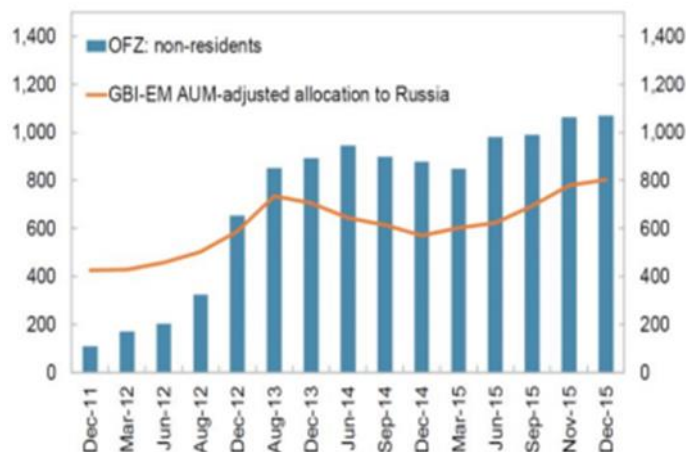
Источник: EPFR.

Рис. 3. Приток средств в инвестиционные фонды, накопленный с начала 2017 года в млрд. долларов США [2]

Как видно из рисунка 3 приток средств инвестиционных фондов, оперирующих с рублевыми активами стремительно возрастал и к концу февраля 2017 достиг 3 млрд долларов США, что составило более 20% от всех инвестиций на формирующихся рынках.

Одним из важнейших факторов, обусловившем нарастающий интерес нерезидентов к инвестициям в российские государственные бумаги, стало

включение российских государственных облигаций в структуру глобальных индексов облигаций, где позиции России постоянно укрепляются. По состоянию на конец 2016 г., российские облигации включены в такие ключевые глобальные индексы, как EMBI Global Diversified (рассчитывается инвестиционным банком J.P. Morgan), Global Aggregate Bond Index – (Barclays), и EMGBI - Ситигруп (Citigroup) [6].

Источник: Международный валютный фонд.

Рис. 4. Объемы средств нерезидентов в ОФЗ и их источники. млн. дол. [7]

Графики на рисунках 4, 5 и 6 отражают тенденции поведения иностранных инвесторов с точки зрения вложений в наши ОФЗ в 2013–2016 годах. Доля нерезидентов вышла на досанкционный период и в конце 2016 года составила свыше 26%, а

на 1 апреля 2017 года достигла исторического максимума в 30,1%, что также подтверждает активность глобальных фондов в операциях carry trade на российском рынке [7,8].

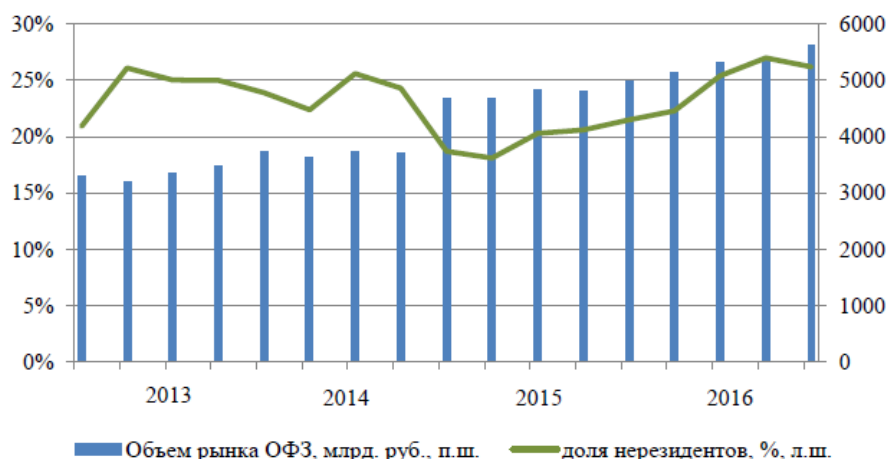

Рис. 5. Динамика рынка ОФЗ и доли нерезидентов на нем в 2013 – 2016 гг. [7]

Рис. 6 Динамика доходов, выплачиваемых нерезидентам, по результатам их инвестирования в российскую экономику и курса рубля [3]

По данным EPFR³, представленным на рисунке 7 видно, что больше половины притока средств в российские фонды облигаций в феврале 2017 года осуществлены глобальными и региональными инвестиционными фондами [9,10]. Это подтверждает

предположение о том, что рост притока средств иностранных портфельных инвесторов в РФ в основном связан с общим оптимизмом мировых финансовых рынков.

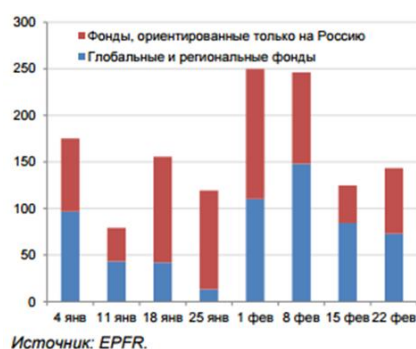

Рис. 7. Приток средств в облигации РФ по видам фондов в млн. дол.

Многие эксперты высказывают мнение, что текущая денежно-кредитная политика Банка России делает рубль одним из самых привлекательных инструментов для совершения операций «carry-

trade» [11]. Все эти факты с одной стороны отражают наметившиеся положительные тенденции в российской экономике, но в тоже время должны

³ Emerging Portfolio Fund Research EPFR — базирующаяся в США организация, отслеживающая притоки/оттоки средств в инвестиционные фонды и распределение этих средств. Организация работает с 1995 года. EPFR отслеживает фонды по всему миру с общим объемом активов

под управлением \$24 трлн. Ее данные позволяют оценить движение средств по регионам и отдельным странам, в том числе по России.

вызывать опасения регулятора в связи с возможным массовым оттоком горячих денег из рублевых активов, ситуация обостряется все продолжающимися санкционными войнами против финансовых активов РФ. В августе 2017 года были введены новые санкции, ужесточение коснулось запрета американским и европейским инвестиционным фондам на вложения в российские государственные ценные бумаги. В тоже время данные об инвестициях глобальных фондов в Россию неожиданно стали информацией ограниченного доступа. Рост привлекательности российских активов для иностранных инвесторов не стыкуется с ограничениями санкционного режима. Это также сигналы к возможному оттоку средств глобальных фондов с российского финансового рынка [12].

Еще одной угрозой финансовой безопасности является *вероятность ухудшения сальдо платежного баланса* (как в части торгового баланса, так и в части инвестиционных доходов), так как снижается эффективность экспортных операций и растет импорт; увеличиваются платежи иностранным инвесторам по долговым обязательствам. Во втором квартале 2017 года сальдо счета текущих операций России имеет худшее состояние за последние 20 лет, сальдо сведено с дефицитом 0.3 млрд. долл, ухудшилось состояние торгового баланса по сравнению с первым кварталом. Эти явления искусственно снижают конкурентоспособность российского экспорта, в особенности ситуация приобрела критический характер для экспортёров зерна, сделав экспорт фактически нерентабельным.

Еще одним негативным фактом стал резкий рост дефицита баланса инвестиционных доходов в 4 раза до 16 млрд. дол, что вполне объясняется выплатами нерезидентам по нашим ОФЗ [5, 13]. При снижении спреда по ставкам эти доходы иностранные инвесторы более не вкладывают в российские активы.

Такое ухудшение платежного баланса может отражать опасные тенденции, в особенности на фоне роста цен на углеводороды.

Следующим опасным явлением является *активизация банков в спекулятивных операциях*. Спекулятивный рост курса национальной валюты создает предпосылки для включения в эту спекулятивную игру национальных банков, они активнее привлекают иностранные кредиты для совершения сделок «carry-trade» для получения прибыли, в связи с чем снижается стремление к кредитованию реальной экономики, что вызывает еще большие негативные последствия для государства. Мы в настоящее время фактически имеем управляемый кризис банковской системы России. Массовый отзыв лицензий банков и создание экстренных механизмов санации банков, это результат слишком рискованных спекулятивных стратегий банков в период 2016 и 2017 годов, ответственность за эти риски фактически в очередной раз приняли на себя налогоплательщики. По предварительным данным, на санацию ФК «ОТКРЫТИЕ» потребуется около 1 трлн. рублей [14].

Пожалуй, самым существенным и болезненным риском при сделках «carry-trade» является *валютный риск*, т.е. вероятность неблагоприятного изменения курса используемых валют по отношению друг к другу. Безусловно, спекулянт заинтересован в росте и укреплении курса валюты инвестирования, на что фактически он и влияет, предъявляя растущий спрос на такую валюту. Если же курс валюты инвестирования падает или курс валюты фондирования растет, спекулянт теряет свой доход, также негативно на таких операциях сказывается и сокращение спреда процентных ставок. Такая ситуация произошла в 2008 году в процессе развития финансового кризиса, инвестиционный пузырь в паре (USD/JPY) лопнул, что привело к значительным убыткам многих игроков глобальных финансовых рынков.

Главная опасность для национальных финансовых рынков и финансовой безопасности в целом заключается в том, что по истечению определенного периода времени хедж-фонды, инвестиционные банки и другие спекулянты будут закрывать позиции, проводя обратные операции, продавая валюту инвестирования, что может спровоцировать *резкое падение ее курса* относительно твердой (низкодходной) валюты. Вторым этапом сделки является продажа, а подчас и распродажа финансовых активов страны инвестирования. Опасность нарастает в том случае, если происходят негативные изменения в экономике и в политической среде страны-инвестирования или начинается общая паника на финансовых рынках, в случае открытия массовых коротких позиций по товарным валютам масштаб падения курса валюты может быть весьма существенным. Спекулянты быстро реагируют на изменения и им необходимо зафиксировать свою прибыль до того момента, как национальная валюта начнет падать. Такая ситуация произошла в ЮАР весной 2017 года. Инвесторы, купившие государственные облигации ЮАР получили сигнал к закрытию своих позиций в связи с увольнением президента и министра финансов ЮАР и начавшегося политического кризиса внутри страны. Всего за несколько дней южноафриканский ранд упал на 11% [15]. Аналогичная история может развернуться в России в настоящее время, Центральный Банк РФ планомерно снижает ключевую ставку, в тоже время Центральные банки ведущих стран заявляют о переходе к политике дорогих денег, что существенно снижает эффективность операций кэрри трейд и вызывает отток капиталов с рынка российских государственных ценных бумаг и продажи по рублю.

Нарастает опасность, что, получив определенный сигнал о перекупленности рубля и российских государственных ценных бумаг, трейдеры начнут закрывать позиции по российским активам, фиксируя прибыль. Если произойдет падение котировок нефти, что традиционно негативно влияет на курс рубля или какие-то политические потрясения, которые могут повлечь за собой колебания на финансовом рынке, то спекулянты начнут активно выводить свои активы, что приведет к резкому падению

курсов государственных облигаций и рубля. Эти явления уже начинают просматриваться на рынке ОФЗ, цены пока незначительно, но все же падают. Девальвация, в свою очередь, вызовет очередной всплеск роста цен и соответственно, приведет к ускорению темпов инфляции. Почти трехлетние старания Банка России могут быть сведены к нулю.

Первые тревожные сигналы появились в начале лета, период с мая по сентябрь 2017 года характеризовался резким падением курса рубля относительно евро (почти на 17%), это происходило на фоне стоящих цен на нефть, снижения ставки ЦБ РФ, падением индекса доллара и открытием коротких позиций по рублю со стороны иностранных инвесторов. Это к какой-то степени можно расценивать как окончание периода игры «на рубль». Также можно отметить, что привлекательность операций «carry-trade» в рублях несколько переоценена, поскольку разница процентных ставок в России и за рубежом компенсируется рисками, связанными с относительно более высокой волатильностью валютного курса.

Так, по очень упрощенным расчетам каждый миллиард, привлеченный фондами на наш рынок с начала 2017 года, приводил к укреплению курса российской валюты на 1 рубль, то есть если на выход потянутся прошлогодние инвесторы, причем, не в порядке общей очереди и растягивая трейды по времени, то быть беде. Размер этой беды можно оценить по тому же «оптимистичному калькулятору» - отток 1 миллиарда долларов вызовет снижение курса нашей валюты на 1 рубль[2].

Суммируя все вышесказанное необходимо отметить, что операции «carry-trade» способны оказывать существенное дестабилизирующее воздействие на устойчивость финансового рынка и уровень финансовой безопасности развивающихся стран.

Тенденции такого рода обоснованно вызывают настороженность регуляторов, заставляют разрабатывать новые механизмы мониторинга ситуации и определения рискованных значений и инструменты воздействия на спекулянтов.

Среди главных стратегических угроз национальной безопасности России в области экономики отмечены незащищенность национальной финансовой системы от действий нерезидентов и спекулятивного иностранного капитала. Противостоять таким угрозам может только четкий и последовательный комплекс действий Регулятора, направленный на укрепление банковского сектора России, как основного проводника политики экономического роста, повышение прозрачности операций на фондовых рынках и снижение спекулятивного интереса глобальных инвесторов в следствии роста глубины и эффективности российского финансового рынка.

Список литературы:

1. Портал данных о текущих ставках международного кредитного рынка. Режим доступа: <http://www.global-rates.com/>
2. О валютных спекулянтах или роли нерезидентов в укреплении рубля 07.03.2017 Режим доступа: <https://market-lab.org/carry-trade-cbr-2017>
3. Bloomberg: Россия один из главных фаворитов 2017 года среди развивающихся рынков. Режим доступа: <http://stock-maks.com/fin/29575-bloomberg-rossiya-odin-iz-glavnyh-favoritov-2017-goda-sredi-razvivayuschih-sya-rynkov.html>
4. Портал данных об индикаторах состояния мировой экономики. Режим доступа: <https://ru.tradingeconomics.com/russia/rating>
5. Валютный риск от “carry trade” может стать значительной угрозой для экономического роста в России. Специальный обзор аналитического центра при правительстве РФ Май 2017 Режим доступа: www.ac.gov.ru
6. Основные направления государственной долговой политики РФ на 2017-2019 гг. Режим доступа: www.minfin.ru
7. Номинальный объем облигаций федерального займа (ОФЗ), принадлежащих нерезидентам, и доля нерезидентов на рынке Сайт ЦБ РФ Режим доступа: http://www.cbr.ru/analytics/print.aspx?file=fin_stab/table_ofz.htm
8. Портал данных о состоянии долговых финансовых рынков. Режим доступа: <http://ru.cbonds.info/news/item/881729>
9. Информационный портал Emerging Portfolio Fund Research (EPFR) Режим доступа: <http://www.epfr.com/>
10. Emerging Portfolio Fund Research (EPFR) ограничивает информацию о западных вложениях в российские активы Режим доступа: <https://news2.ru/story/510094/>
11. Новостной портал Режим доступа: <http://www.klgates.com/eu-and-uk-sanctions-update-april-2017-04-20-2017/>; <http://www.dw.com/en/eu-stands-firms-on-crimea-sanctions-against-russia/a-38561241>
12. Bloomberg: Россия один из главных фаворитов 2017 года среди развивающихся рынков <http://stock-maks.com/fin/29575-bloomberg-rossiya-odin-iz-glavnyh-favoritov-2017-goda-sredi-razvivayuschih-sya-rynkov.html>
13. Статистическая база Центрального Банка РФ. Режим доступа: <http://www.cbr.ru/statistics/?PrtId=svs>
14. К чему приведет санация «Открытия» Шесть выводов о перспективах банковской системы России. А. Табах. Ведомости 27.09.2017г. Режим доступа: <https://www.vedomosti.ru/opinion/articles/2017/08/30/731612-skolko-otkritii>
15. Информационный ресурс Режим доступа: <http://www.vestifinance.ru/articles/83530>

CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF COSTS ACCOUNTING OF PRIVATE PENSION FUNDS IN UKRAINE

Summary: In the article the basic conceptual foundations of accounting of expenses of private pension funds are studied. Features of the functioning of private pension funds cause differences in accounting for the costs of private pension funds from other non-profit organizations. Similarly, pension payments do not relate to the expenses of a private pension fund, although they are often attributed to expenses of ordinary activities, such as expenses related to meeting obligations to participants. Generalized in the article the method of recognizing the expenses of private pension funds will help to avoid both understating and overstating the costs of private pension funds.

Key words: private pension funds, accounting, costs, pension payments.

Problem statement. Currently, pension provision for citizens has become an extremely important social and economic problem for Ukraine. One of the most important achievements of Ukraine over the past few years is the transformation of the pension system in order to improve the level of social protection of the population. The need for structural reform of the pension system of the country's population is obvious. The main solution to this problem is the development of the institution of private pension provision, the leading role in which private pension funds play.

Analysis of the latest researches and publications. The questions of the activities of private pension funds, the problems of accounting for the activities of non-profit organizations and its display in the financial statements, as well as the specifics of the functioning of private pension funds and accounting in them, investigated the question of the essence of private pension funds, the historical aspects of this issue are examined by such economists as H. Anderson, K. Larson, D. Mellis, M. Met, B. Nidles, E. Rice, B. Hill, G. Hinz, G. Hendrix, E. Hendricksen, G. Holzman, V. Bazylevych, M. Bondar, D. Caldwell, K. Drury, M. Verbinskyi, R. Volchek, N. Hrazhevska, N. Gura, P. Yeshchenko, D. Zharko, T. Zatonatska, V. Ilin, K. Kovalchuk, O. Krasota, S. Levytska, E. Libanova, S. Londar, L. Lovinska, T. Melnyk, S. Naumenkova, O. Nelipovych, Ia. Oliynyk, M. Romaniuk, A. Chukhno, V. Shvets and other.

The highlight of the previously unsolved parts of a common problem. However, despite significant achievements, a

comprehensive study of problems and features of the conceptual foundations of costs accounting of private pension funds in Ukraine was not carried out, which determined the choice of the research topic, defined its goals and objectives.

The aim of the article is to uncover the conceptual foundations of costs accounting of private pension funds.

Presentation of the main material. Like other non-profit organizations, private pension funds have the following features of creation and activities:

- voluntariness of establishing;
- financing from own sources;
- performance of socio-economic functions;

- lack of profit-making goal;
- independence from the state.

But they differ from other non-profit organizations by the presence of a significant amount of financial investments, the prohibition of commercial activities, the formation of share capital.

Features of the purpose and direction of the functioning of private pension funds cause differences in accounting from other non-profit organizations [9, 11]:

- lack of targeted financing, which is one of the main revenues of other non-profit organizations;
- formation and accounting of share capital;
- Lack of the majority of economic operations inherent in other non-profit organizations, if there are significant volumes of investment of assets;
 - limited composition of income, the main of which are income from investing assets;
 - specifics of the composition of expenses, a significant part of which is the cost of payment for services of service organizations;
 - the presentation of financial statements in full and its publication in connection with the high level of control by the state to ensure the guarantee of the interests of the participants of the fund;
 - reporting on international standards.

Specificity of objects of accounting in private pension funds is the absence of many objects inherent in other business entities, with significant details of a number of objects that may not be available in many enterprises and organizations, primarily financial investments.

A significant difference concerns economic processes, including not only the standard procurement, production and sale processes, but also the composition of economic operations of private pension funds, on the one hand, is limited, and on the other hand it is characterized by operations that are not inherent in most enterprises and organizations. This refers to transactions on investment of pension assets, valuation and accounting of relevant financial investments.

It can be determined that the main groups of business transactions are recorded in private pension funds, are as follows:

- transactions with pension contributions;
- investment of pension assets;

- settlements with service organizations;
- transactions with pension payments;
- distribution of profits;
- operations to ensure the functioning of the pension fund - payroll, depreciation of non-negotiable assets and the like.

Since private pension funds are legal entities, they are required to maintain accounting records and provide financial statements. The peculiarity is that accounting is not carried out by private pension funds themselves, but by administrators of private pension funds.

Administrators of private pension funds use the Chart of Accounts for the Recording of Assets, Capital, Liabilities and Business Transactions of Enterprises and Organizations [4] and the Instruction for it [5] to account for operations carried out by the fund. Accounts of the third and subsequent orders are opened by the administrator of the private pension fund to conduct analytical accounting of the relevant operations of the private pension fund in accordance with the accounting policy chosen by the administrator and the order of organization of accounting. Since subaccounts are almost always used for accounting purposes, we will further

consider the cost accounting methodology also using sub-accounts in accordance with the Instruction for the Application of the Chart of Accounts for the Recording of Assets, Capital, Liabilities and Business Transactions of Enterprises and Organizations [5].

The procedure for generating information on expenditures in the accounting of private pension funds is determined in accordance with Regulation (Standard) of Accounting 16 "Expenses" [7]. To reflect the information about incurred expenses in accounting, non-profit organizations can use accounts of Class 8 "Expenses by Elements", Class 9 "Activity Expenses" or at the same time accounts of both classes. However, some private pension funds use the account 23 "Production" to reflect expenses - this is not prohibited, but it is inappropriate for lack of production. The use of accounts 84 "Other operating expenses" and 94 "Other operating expenses" is proposed [10, 12]. Similarly, with incomes, the accrual principle is used to recognize expenditures [2, 6].

Pension payments are not related to the expenditures of private pension funds, although they are often attributed to the costs of ordinary activities, such as the costs associated with meeting obligations to participants in private pension funds (Fig. 1).

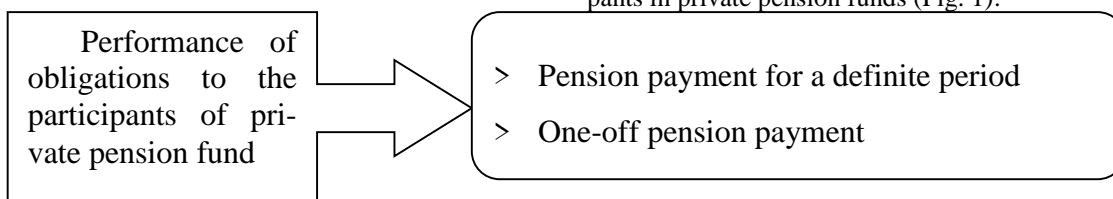

Fig. 1. Composition of liabilities to participants of a private pension fund [3, 7].

One-off pension payment - pension refund, is carried out at a time in the manner and in the cases specified by the Law [1, 3, 7].

Pension payment is a cash payment to a participant in non-government pension provision or to his heirs, which is carried out at the expense of funds accumulated in a private pension fund and registered in an individual pension account in cases stipulated by the Law [1, 3, 7].

In general, the costs of private pension funds generally consist of the payment of agreement for insurance life pension, the payment of services to individuals who service private pension funds (administrator, account-holding bank, auditor, securities traders, etc.), remuneration to persons who perform management of assets by private pension funds, payments for purchased assets of private pension funds (Figure 2).

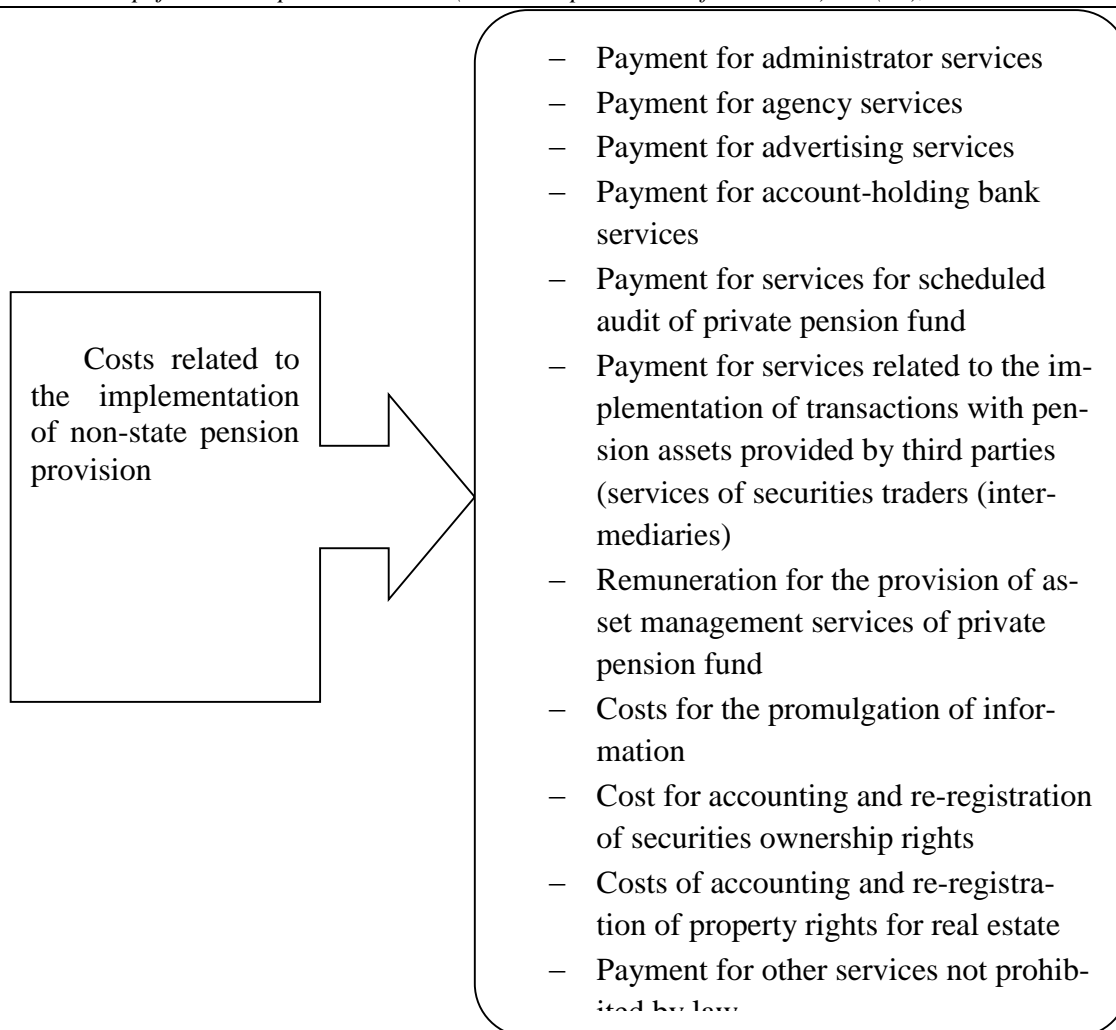

Fig. 2. Composition of costs of private pension funds [3, 7].

The administrative costs of private pension funds are the costs of paying for administrator services, fees for providing services for managing the assets of a private pension fund, payment for account-holding bank services, an auditor, a trustee in the sale and purchase of securities, and the like.

Other costs of private pension funds include, mainly, the cost of assets sold by private pension funds, financial investments, losses from markdowns.

Accounting for the sale of assets of private pension funds is carried out at their cost price, determined by the results of their valuation on the last balance sheet date and the accounts reflected on the credit, on which the relevant assets are recorded, and the debit of subaccounts 942 "Cost of sold foreign currency", 971 "Cost of sold financial investments", 972 "Loss from reducing the usefulness of assets", etc. (Table 1).

Table 1. Correspondence of accounting accounts of expenses related to the sale of assets of private pension funds

Contents of operation	Corresponding accounts	
	Debit	Credit
Accrual of depreciation (deterioration) of real estate objects	831	131
Accrual of other costs related to the maintenance of real estate objects (services of outside organizations, utilities, etc.)	84	685
Depreciation of financial assets acquired with a premium	975	For the relevant assets
Impairment of real estate objects	975	10
Impairment of financial assets	975	For the relevant assets
Disposal of financial investments as a result of realization:		
book value of realized financial investments	971	14, 351, 352
The retirement of financial investments due to the inability to recognize their assets	976	14,35

Authority: compiled by the author on the basis of [3, 4, 5].

The Instruction for the Application of the Chart of Accounts for the Recording of Assets, Capital, Liabilities and Business Transactions of Enterprises and Organizations provides that accounting of costs from the

sale of capital assets held for sale is shown on account 943 "Cost of sales of inventories" [5].

This concerns the reflection on the accounts of accounting costs associated with the implementation of investment property (Table 2).

Table 2. Correspondence of accounts of costs related to the realization of investment of private pension funds

Contents of operation	Corresponding accounts	
	Debit	Credit
Realization of investment objects		
The self-cost of realization of financial investments is shown	971	14, 35
The self-cost of realization of investment property is shown	943	286
Revaluation and decrease in the usefulness of investments		
Impairment of financial investment objects	975	14, 35
Impairment of the residual value of investment property objects	949	100
The losses from the decrease in the usefulness of financial investments and investment property are shown	972	100, 14, 35
Amortization of financial investments held to maturity		
Depreciation of premium on financial investments held to maturity	952	14, 35

Authority: compiled by the author on the basis of [3, 4, 5, 7, 7].

Also, in accordance with the established policy of private pension funds, the periodicity of the distribution of the profit (loss) of a private pension fund (but not less than once a month) the administrator of the private pension fund sums up the expenses of the pension fund activities on balances in the corresponding accounts of the ninth class and writes off these balances to corresponding subaccounts of the second order of account 79 "Financial results" in the context of the types of activities (transactions) for which the corresponding financial result was obtained.

The financial loss of a private pension fund, which is accounted on account 79 "Financial results", upon

closing this account is written off to account 44 "Retained earnings (uncovered losses)" on third-party accounts separately in the part of loss from investing assets of a private pension fund under the sub-account "Uncovered losses from investing pension assets" sub-account 442 "Uncovered losses", and separately in part of other unallocated losses of the fund.

The uncovered loss in the part of the loss from investing the assets of the private pension fund is subject to distribution between the participants of the private pension fund. Uncovered losses in respect of other undistributed losses of the private pension fund are not subject to coverage and are transferred to the following periods (Table 3).

Table 3. Correspondence accounting of the profit (loss) of a private pension fund

Contents of operation	Corresponding accounts	
	Debit	Credit
Written off the costs of the investment activity of the reporting period for financial results	79	943, 949, 952, 971
Written off the administrative costs of the reporting period for financial results	79	92
Written off the financial results of the reporting period for losses	442	79
The loss from investing private pension fund assets is distributed among participants in a private pension fund	40	442

Authority: compiled by the author on the basis of [4, 5, 8].

Conclusions and the perspectives of further researches. The non-state pension fund is a new organizational and legal form for Ukraine, which contributes to the development of the pension system and carries out activities solely for the purpose of accumulating pension contributions to the benefit of participants in the private pension fund. Features of the activities of private pension funds determine the features of the objects of accounting and the order of reflecting information about them in accounting. In particular, this concerns the accounting in private pension funds. In accordance with the specifics of the activity in private pension funds, there are no production costs, and pen-

sion payments are not related to the expenditures of private pension funds, although they are often attributed to expenses of ordinary activities, such as the costs associated with meeting obligations to participants in a private pension fund.

After analyzing the accounting of the costs of private pension funds, a set of problems was identified, in particular imperfect methodological support for the accounting of the costs of private pension funds. In the course of the study, the use of account 23 "Production" in certain private pension funds was revealed, which is not practical due to lack of production. It is proposed to use the accounts of classes 8 and 9, in particular the use of accounts 84 and 94. To solve these problems, it is

proposed to adopt Regulation (Standard) of Accounting 36 "Reporting of private pension funds", where the basic principles of accounting and reporting of private pension funds are reflected, and also the methodological principles of the formation in the accounting and financial reporting of information on the activities of private pension funds.

References

1. Law of Ukraine "On the private pension provision" of 09.07.2003 № 1058-IV / [Electronic resource] Government portal. – Access mode: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1057-15>.
2. Law of Ukraine "On Accounting and Financial Reporting in Ukraine" of 16.07.1999 №996 [Electronic resource] Government portal. – Access mode: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
3. Order of the State Commission for Regulation of Financial Services Markets of Ukraine " On Approval of Methodological Recommendations on the Accounting of Basic Operations of Private Pension Funds " of 09.12.2004 № 2968 [Electronic resource] Government portal. – Access mode: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/89985476>.
4. Chart of Accounts for the Recording of Assets, Capital, Liabilities and Business Transactions of Enterprises and Organizations of 30.11.1999 No [Electronic resource] Government portal. – Access mode: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=>.
5. Instruction for the Application of the Chart of Accounts for the Recording of Assets, Capital, Liabilities and Business Transactions of Enterprises and Organizations of 30.11.1999 No 291 [Electronic resource] Government portal. – Access mode: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/99435536-14>.
6. Regulation (Standard) of Accounting 15 "Expenses" of 29.11.1999 No 290 [Electronic resource] Government portal. – Access mode: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99>.
7. Regulation (Standard) of Accounting 16 "Expenses" of 31.12.1999 No 318 [Electronic resource] Government portal. – Access mode: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>.
8. Regulation (Standard) of Accounting 32 "Investment property " of 02.07.2007 No 779 [Electronic resource] Government portal. – Access mode: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0823-07>.
9. Gura, N.O. 2012. Methodological Principles of Accounting in Nonprofit Non-Budget Organizations. Accounting and Auditing. No. 9. - pp. 3-9.
10. Gura, N., Tsybulnyk, M., 2013. Conceptual foundations of improving financial reporting of non-governmental pension funds. Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 147, pp. 33-38. DOI: <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2013/147-6/8>
11. Gura, N.O. 2012. Methodology of accounting in non-profit non-budget organizations. Accounting and Auditing. No. 10. - pp. 1-6.
12. Gura N., Shvets V., 2013. Accounting and financial reporting of non-state pension funds in conditions of transition to international standards. Accounting and auditing, №12. pp. 30-38.

Kuskova S.V.

Assistant,

*Petro Vasilenko Kharkov National
Technical University of Agriculture*

Кускова Світлана Вікторівна

*асистент кафедри організації виробництва,
бізнесу та менеджменту,*

*Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка*

STRATEGIC MANAGEMENT INCREASING COMPETITIVENESS OF ENTERPRISES

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ПІДВИЩЕННЯМ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Summary: The problems of forming a proper level of competitiveness of individual companies as for the conditions of the internal market and in entering the international markets. The features of the functioning of agricultural enterprises in terms of their competitiveness, with focuses on the formation of competitive advantage. The theoretical essence of competitiveness and competitive advantages, the peculiarities of interpretation and understanding. Thesis there is determined marketing activities of agricultural enterprises as one of the lines of the successful development of industrial and commercial activities as well as analysis of the nature of instruments marketing theory. The mechanism combining marketing theory and practice of creating competitive advantages in agricultural enterprises in the context of the four instruments, the use of which is one of the strategies for the development and competitiveness of enterprises in the future.

Keywords: strategy, competitiveness, marketing, competitive advantages, the company

Анотація: Визначено проблеми формування належного рівня конкурентоспроможності окремих підприємств, як для умов внутрішнього ринку, так і при виході на міжнародні ринки. Розглянуті особливості функціонування аграрних підприємств в розрізі їх конкурентоспроможності, при чому основну увагу при-

ділено формуванню їх конкурентних переваг. Проаналізовано теоретичну сутність конкурентоспроможності й конкурентних переваг, визначено особливості трактування та розуміння. Виокремлено маркетингову діяльність аграрних підприємств, як одного з напрямів успішного розвитку їх виробничо-комерційної діяльності, а також проаналізовано сутність інструментів теорії маркетингу. Досліджено механізм поєднання теорії маркетингу та практики формування конкурентних переваг в аграрних підприємствах в розрізі чотирьох інструментів, використання якого є однією зі стратегій розвитку та підвищення конкурентоспроможності підприємств на перспективу.

Ключові слова: стратегії, конкурентоспроможність, маркетинг, конкурентні переваги, підприємство

Постановка проблеми. За сучасних умов функціонування аграрного ринку особливо гостро постають питання підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, як у межах національного рівня, так і при виході на зовнішні ринки. На нашу думку, в першу чергу, це стосується саме сільськогосподарських товаровиробників, як основних учасників отриманого в аграрній сфері валового національного продукту країни. На жаль, наразі, мова не йде про високий рівень конкурентоспроможності в аграрній сфері, що спричинено дією ряду факторів, як суб'єктивних, так і об'єктивних. Звичайно, дане твердження стосується лише результатів функціонування малих та середніх за розмірами вітчизняних підприємств. Однак, необхідно також зазначити, що саме ці вказані підприємства займають найбільшу частку у структурі виробництва валової продукції сільського господарства.

Що стосується актуальності проведеного наукового дослідження, то, на нашу думку, вітчизняні особливості провадження виробничо-комерційної діяльності аграрних підприємств ще не дійшли до розуміння та прийняття однієї з основних теорій ефективного функціонування та складової окремих стратегій підвищення їх конкурентоспроможності – теорії маркетингу.

Аналіз останніх досліджень й публікацій та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Слід відзначити, що теоретично всі категорії, елементи, системи та склад комплексу маркетингу вже давно розкриті, зокрема, і для умов аграрного виробництва. Але, наразі, жодне аграрне підприємство (знову ж таки не включаючи великі, наприклад, агрохолдинги та ін.) не використовує офіційно у своїй організаційній структурі службу маркетингу. І, навіть, більш того, хотілось би відмітити, що опитування деяких керівників вітчизняних аграрних підприємств доводить, що переважна більшість з них не передбачає впровадження маркетингової діяльності і взагалі не розуміють сутності та особливостей даного виду діяльності. І, як висновок, не вважають за необхідне використовувати можливості підвищення рівня конкурентоспроможності своїх підприємств та своєї продукції на основі застосування комплексу маркетингу.

На нашу думку, саме через пристосування основних інструментів комплексу маркетингу з теоретичної основи до практичних дій аграрна сфера можливо не лише зможе підвищити рівень конкурентоспроможності підприємств, а й взагалі покращити результати їх виробничо-господарської діяльності на довгострокову перспективу.

Мета статті полягає у визначенні основних стратегій надбання конкурентних переваг для умов

виробничо-комерційної діяльності аграрних підприємств з використанням інструментів теорії маркетингу, як важливої складової механізму підвищення їх рівня конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу. Ключовими категоріями для проведення наукового дослідження є «конкурентоспроможність підприємства», «конкурентоспроможність продукції», «конкурентні переваги підприємства», а також «маркетингова діяльність». На нашу думку, особливості теоретичного визначення відзначених базових понять є першочерговим завданням.

Розуміння сутності поняття конкурентоспроможності вже розкрито у великій кількості дослідницьких робіт, як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Визначення даної категорії було розкрито всебічно, з точки зору поняття, взаємозв'язків і взаємозалежностей, більше ніж у 10 тисячах наукових робіт.

Так, з однієї сторони, «конкурентоспроможність» слід розглядати як здатність підприємств витримувати конкуренцію на ринку та мати можливість протистояти конкурентам або як результативність підприємства у задоволенні потреб споживачів порівняно з конкурентами, що пропонують товар – аналог. Фатхутдинов Р.А. зазначає, що конкурентоспроможність є властивістю об'єкта, що характеризується ступінь реальної або потенційної задоволеності ним порівняно з об'єктами – аналогами, які представлені на даному об'єктовому ринку [4]. Згідно теорії Райзберга Б.А., «конкурентоспроможність» – це реальною й потенційною можливістю підприємств за існуючих умов виробляти та реалізувати свою продукцію, яка за основними цінovими й неціновими характеристиками може бути привабливішою для потенційних споживачів, ніж такий аналог у конкурентів [3].

Поняття «конкурентних переваг» і розроблена М. Портером теорія конкурентних переваг дають методологічну основу для визначення «конкурентоспроможності». На думку М. Портера, конкурентоспроможність, наприклад, в широкому розумінні економіки на національному рівні визначається продуктивністю, з допомогою якої країна або регіон використовують свої наявні природні та трудові ресурси [2].

Загальноприйняте поняття «конкурентоспроможності», яке найбільш відповідає нашій тематиці, пов'язане з теорією Піддубного І.О. та Піддубної А.І. За даною теорією конкурентоспроможність являє собою потенційну або вже реалізовану здатність підприємств до ефективного функціонування у зовнішньому середовищі, яка основана на

використанні конкурентних переваг і тим самим відображає його позиціонування відносно конкурентів [1].

Загалом, конкурентні переваги підприємства слід розглядати як прояв переваг над іншими підприємствами, які є конкурентами в усіх сферах діяльності. Тобто це є випередженням вказаних конкурентів, в першу чергу, за рахунок ефективної реалізації ринкових факторів успіху, як зовнішніх, так і внутрішніх, чи ключових компетенцій. З погляду на основні джерела виникнення конкурентних переваг в аграрних підприємствах, їх можна поділити на конкурентні переваги низького й високого рівнів. При чому переваги низького рівня для підприємств створюються, наприклад, через використання дешевих трудових ресурсів, доступних дешевих джерел сировини, що, на сьогоднішній день, є нестабільними при використанні. Тому дані переваги можна швидко втратити. Конкурентні переваги підприємств високого рівня сформовані вже за наявності кваліфікованих трудових кадрів, на застосуванні новітніх інновацій технологій та ін.

Конкурентні переваги підприємства в теорії є концентрованим проявом переваг над конкурентами з точки зору економічної, техніко-технологічної, організаційної, управлінської та інших видів діяльності підприємства. При цьому їх можна виміряти загальними економічними показниками, такими як зниження витрат виробництва, отримання додаткового прибутку, підвищення рівня рентабельності, збільшення ринкової частки підприємств чи обсягів продажів продукції та ін.

Всі зазначені сфери виробничо-господарської діяльності підприємств повністю змістовно пов'язані з провадженням маркетингу і маркетингової діяльності. Якщо розглядати теоретичну сутність, то «маркетинг», в найпростішому розумінні, є процесом управління виробничо-збутовою діяльністю підприємств, з метою не лише отримання та максимізації прибутку, а й якнайповнішого задоволення потреб споживачів. Маркетингова діяльність на підприємствах базується на використанні основних чотирьох інструментів комплексу – товарної, цінової, комунікаційної та збутової політик в комплексі.

Проведене наукове дослідження діяльності окремих сільськогосподарських підприємств регіону дає змогу узагальнити такі положення.

По-перше, керівники підприємств вважають, що у діяльності їх підприємств немає ніякого маркетингу і це їм зовсім не потрібно. По-друге, вони лише в теорії знають про існування конкурентоспроможності, в деяких випадках про методи її визначення та шляхи підвищення, однак, знову ж таки, у своїй діяльності не приділяють цьому увагу. І, по-третє, всі опитані керівники наголошують на тому, що за сучасних умов функціонування основне і єдино важливе їх завдання – зосередження основної уваги на виробництві продукції та її ефективному збуті.

Саме за таких реалій, на нашу думку, поєднання теорії до проблем практики може бути ефек-

тивним інструментом підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств на перспективу. При цьому, слід також відмітити, що процес використання маркетингу в аграрному підприємстві можливо і відбувається в повному обсязі, але його не розглядають з цієї сторони.

Зокрема, хотілось б відмітити, що на кожному підприємстві, в тому числі й в аграрній сфері, проваджується і товарна політика, і цінова, і комунікаційна або товаропросування, і звичайно ж політика розподілу або збуту продукції. Всі зазначені інструменти маркетингу належним чином функціонують, але лише як окремі елементи. Ми вважаємо, що ефективність їх використання буде значно більшою при застосуванні зазначених політик у комплексно, як єдине ціле. А якщо додати до цього ще й проведення аналізу окремого об'єктового ринку, хоча б деяких його основних показників, то все це системно складатиме маркетинг і маркетингову діяльність. Лише тоді аграрні підприємства зможуть стверджувати про маркетингову інноваційність їх функціонування.

Поєднуючи теорію формування конкурентних переваг на підприємстві і комплекс маркетингу, можна виокремити наступні маркетингові елементи підвищення рівня конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств.

Що стосується конкурентних переваг по товарній політиці, то головною задачею є формування відповідного асортименту. Сутність забезпечення конкурентних переваг на підприємствах з цієї сторони відображено через планування фактично всіх видів діяльності, що спрямовані на відбір продукції для довгострокового виробництва. Метою останнього є ефективність реалізації на запланованому об'єктовому ринку відповідно до вимог споживачів. Система формування конкурентних переваг підприємств з точки зору товарної політики має включати такі позиції.

1. Вивчення існуючих і можливих потреб споживачів, проведення аналізу способів та методів використання продукції на основі купівельного попиту на об'єктових ринках.

2. Оцінка товарів – аналогів у конкурентів.

3. Повна оцінка щодо показників якості продукції підприємства з точки зору споживачів.

4. Вирішення питань стосовно продукції, яку слід внести в асортимент, а яку вилучити через зміни і низьку конкурентоспроможність.

5. Проведення диверсифікації продукції за рахунок інших можливостей і напрямів виробництва.

6. Оцінка і аналіз всього асортименту продукції підприємства, які є невід'ємною частиною маркетингу.

Складність вирішення таких задач полягає в складності об'єднання всіх елементів комплексу для досягнення поставленої кінцевої цілі – оптимізації асортименту з урахуванням стратегічної ринкової мети підприємства. Якщо цього досягти не можливо, то слід в асортимент включати види продукції, впроваджені скоріше для зручності виробничих (технологічних) підрозділів підприємства, ніж для споживачів. З точки зору теорії маркетингу

дане є суперечним і може з розряду конкурентних переваг перейти до розряду конкурентних вад підприємства.

За ціновою політикою також існують стратегії створення різних конкурентних переваг підприємств. До першої стратегії відносять цінове лідерство, при якому центр уваги підприємств при виробництві продукції – це витрати. На нашу думку, основними джерелами утворення цінових конкурентних переваг аграрних підприємств є наступні.

1. Проведення раціональної виробничо-комерційної діяльності на основі існуючого досвіду.

2. Масштаби виробництва, зокрема, економія через зниження витрат на одиницю при зростанні обсягів виробництва продукції.

3. Використання та економія ресурсів за рахунок синергійного ефекту, який виникає при виробництві різного асортименту продукції.

4. Оптимізація внутрішніх зв'язків на підприємствах, що має сприяти зниженню загальновиробничих й адміністративних витрат.

5. Кооперація та інтеграція з мережами розподілу та постачанням тощо.

Використовуючи стратегії створення конкурентних переваг підприємства через елементи цінової політики, не можна забувати, що продукція має відповідати певній диференціації. Лише за таких умов цінове лідерство підприємства може принести суттєвий економічний ефект. Якщо ж якість продукції підприємства – цінового лідера буде значно нижчою за якість товарів – аналогів, то для створення цінових конкурентних переваг може знадобитися значне зниження ціни, яке призведе до отримання негативних наслідків для підприємств. Проте слід відзначити, що стратегії диференціації і цінового лідерства не мають змішуватися, вже не кажучи про те, що їх не слід використовувати одночасно.

Диференціація є наступною стратегією створення цінової конкурентної переваги. При використанні даної стратегії підприємства намагаються надати продукції дещо відмінне. З точки зору маркетингу, це може сподобатись споживачам і за що вони будуть готові платити. Підприємствам зовсім не обов'язково використовувати лише диференціацію продукції для отримання надбавки до ціни. Диференціація може сприяти розширенню обсягів продажу або за рахунок збільшення кількості продукції, або за рахунок стабілізації споживання в незалежності від коливань попиту на ринку та через налагодження довгострокових зв'язків.

Так, для формування ефективних конкурентних переваг підприємства на основі диференціації необхідно наступне.

1. Оперувати інформацією про рішення щодо закупівель потенційними споживачами.

2. Знати споживчі критерії, на основі яких можна зробити вибір при закупівлях продукції, наприклад, ціна, властивості, термін поставки і т.п.

3. Виокремити чинники, які формують уявлення споживачів про продукцію, зокрема, джерела інформації про товар, імідж підприємства і т.п.

Після проведення детального аналізу і виходячи з можливостей підприємства для створення продукції відповідного рівня диференціації та встановлення відповідних цін, які повинні дозволяти споживачам придбати диференційовану продукцію, підприємство може проваджувати виробництво такої продукції.

Третьою ціновою стратегією, яку підприємства можуть використовувати для формування своїх конкурентних переваг, слід вважати концентрацію уваги на інтереси конкретних або окремих споживачів. У цьому разі підприємства виробляють продукцію спеціально для зазначених споживачів. Концентроване виробництво окремих видів продукції пов'язано з задоволенням незвичних потреб певних споживачів. Чи створюється специфічна, не звичайна система доступу до продукції – системи продажу, доставки та ін. Реалізуючи стратегію концентрованого формування при виборі та користуванні конкурентними перевагами підприємств, можливо використовувати одночасно як ціновими залученнями споживачів, так і диференціацією.

За провадженням на підприємстві політики товаропросування та збуту продукції формування конкурентних переваг ефективно на основі оптимізації ролі, значення та ефективності функціонування оптових аграрних ринків.

Відсутність альтернативних для товаровиробників каналів реалізації аграрної продукції призводить до негативного розвитку галузі загалом та до їх нестабільного фінансового становища. Тому однією з умов одночасного вирішення проблеми постачання переробних підприємств аграрною сировиною і ефективного збуту продукції вітчизняними товаровиробниками повинні виступати оптові агросировинні ринки.

Метою створення таких ринків є стимулювання виробництва на основі формування ефективного механізму взаємної зацікавленості виробника і споживача аграрної продукції шляхом встановлення зв'язків на основі прямого маркетингу між ними, регулювання виробництва і збуту продукції спираючись на задоволеність споживчого попиту на об'єктових ринках. Відправними моментами системного формування агросировинних ринків виступає основоположна концепція й об'єктивні особливості формування конкурентного середовища як на національному, так і на регіональних ринках [4, 5].

Запропонований захід набуває актуальності за сучасних умов функціонування сільськогосподарських товаровиробників, які майже всю продукцію змушені реалізовувати через так звані «інші канали реалізації», які й представляють всі можливі посередницькі організації. Тому, ми вважаємо, що дані пропозиції слід проваджувати в діяльності підприємств в рамках реалізації цільових програм розвитку сільського господарства. Необхідність створення оптових агросировинних ринків викликана тим, що система постачання і збуту в аграрному виробництві, яка існувала в дореформений період, ліквідована, а існуючі стихійні ринки продовольства мають серйозні недоліки для товаровиробників. До

числа недоліків можна віднести дезінтеграцію всіх ланок агропромислового виробництва, скорочення інвестиційних ресурсів, зростання виробничих витрат і обігу, зниження платоспроможного попиту, нерегульований імпорт, диспаритет цін та інші негативні економічні й соціальні відносини в сільському господарстві.

При формуванні конкурентних переваг підприємств важливо мати орієнтир на потреби потенційних споживачів та особливості в діяльності конкурентів, які є реальними і зможуть виділити продукцію на ринку.

Дослідження механізму формування конкурентних переваг підприємств сфери аграрного виробництва дозволяє трактувати його як систему взаємозалежних та взаємопов'язаних важелів, способів та методів, правил та умов, що впливають на процес виробництва продукції.

Економічний інструментарій в механізмі формування конкурентних переваг підприємств виконує стимулюючу функцію, забезпечує реалізацію інтересів всіх операторів ринку і допоміжних бізнес-процесів, а також регулює їх відповідальність через відповідні економічні відносини. Вони є економічною базою, яка визначає порядок функціонування механізму конкурентних переваг в аграрному виробництві.

Кожен сегмент механізму формування конкурентних переваг на рівні суб'єкта господарювання представлений сукупністю наступних інструментів:

- економічний інструмент – організація, планування, аналіз і контроль, облікова політика, ціна, внутрішній аудит, повне інформаційне забезпечення, економічні норми і нормативи, економічні стимули та санкції, умови оплати праці, управління витратами та ін.;

- техніко-технологічний інструмент – якісні параметри технологічних прийомів вирощування сільськогосподарських культур, системи машин, строки проведення технологічних операцій, технологічні схеми чи карти, урожайність чи продуктивність, сівозміни тощо;

- якісний інструмент – засміченість, вологість, скловидність, вміст клейковини та білка, жирність, кислотність, маслянистість та інші;

- інструменти відносин – зміст контрактів, їх умови та порядок укладання, розподіл отриманого доходу та прибутку, взаєморозрахунки, регулювання встановлених техніко-технологічних і економічних нормативів, якісні параметри роботи відповідних груп, відповідальність та ін.;

- організаційний інструмент – виділення підрозділів відповідно до організаційної та виробничої структури підприємства, виявлення більш продуктивних підрозділів, обґрунтування виробничої програми підприємства, обґрунтування існуючого та потенційного ресурсного забезпечення виробництва, вибір моделі по оплаті праці, розподільчі відносини, обґрунтування трансфертного ціноутворення на продукцію та послуги внутрішнього обороту, розробка методичних підходів його розподілу між учасниками та ін.

Суть запропонованого підходу полягає в тому, що процес виробництва аграрної продукції розподілено на окремі елементи – операції, прийоми, стадії, якими слід управляти як самостійними об'єктами. При чому роботу по оцінці техніко-технологічних й інших альтернатив можна визначити однією зі стадій даного процесу. Тобто процес представлено як оцінку матеріальних ресурсів, технологічних прийомів, технічних засобів. Також слід додати безпосередній технологічний процес виробництва аграрної продукції та її подальша реалізація. І на кожній стадії необхідним є використання відповідних вже запропонованих інструментів.

Такий підхід дозволить проводити оцінювання ефективності виробничо-господарських процесів з позицій кон'юнктури ринку. Це пов'язано з тим що на ринку аграрної продукції потенційний споживач має оцінювати конкурентні переваги підприємств і їх продукції не лише через якісні, а й через цінові вподобання, що виражатиметься у зростанні обсягів реалізації, доходу та прибутку. Найбільш повно конкурентні переваги підприємств проявляються через отриманий прибуток, який вловлює розширення обсягів реалізації в силу виробництва високоякісної аграрної продукції. І як наслідок, зниження витрат виробництва, що дозволить лідерувати по ціновій конкуренції [8, 9].

Що стосується прибутку, то він є узагальнюючим критерієм ефективності виробничо-комерційного процесу аграрних товаровиробників в цілому. Основна його частина направлена на використання досягнень науково-технічного прогресу та розширення виробництва. І саме отриманий прибуток, як основна частина, «вільних» фінансових ресурсів для продовження виробничої діяльності, є головним інструментом запропонованих заходів щодо підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Висновки та пропозиції. Отже, маркетингову діяльність й конкурентні переваги підприємств, в тому числі й аграрних, не можливо ототожнювати лише з потенційними можливостями, при чому на відміну від можливостей, конкурентні перевагами є фактом, який фіксується в результаті реальних переваг підприємств над конкурентами на відповідних об'єктових ринках.

Саме тому в практичній діяльності підприємств конкурентні переваги є основною метою та важливим результатом виробничо-господарської діяльності. З представленого можна зробити висновок, що всі існуючі стратегії формування конкурентних переваг підприємств мають суттєві відмінності та особливості. Підприємства повинні для себе досить чітко визначити, яку саме конкурентну стратегію воно реалізовуватиме. В той же час, необхідно розуміти та приймати існування певного взаємозв'язку між конкурентними стратегіями, що слід враховувати при формуванні конкурентних переваг підприємств, та маркетинговою діяльністю зазначених підприємств. При чому саме на основі їх одночасного використання в діяльності підприємство досягатиме найвищих результатів.

Список літератури

1. Аникин, Б.А. Коммерческая логистика / Б.А. Аникин, А.П. Тяпухин. - М.: Проспект, 2005. - 432 с.
2. Балабанова Л.В. Маркетингове управління конкурентоспроможністю підприємств : Монографія / Л.В. Балабанова, В.В. Холод. - Донецьк: Дон ДУЕТ, 2006. - 294 с.
3. Довбенко В.І. Чинники підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств / В.І. Довбенко // Зовнішня торгівля: право та економіка. - №4. - 2007. - С.15-21.
4. Горкавий В.К. Використання статистичних методів в маркетингових дослідженнях / В.К. Горкавий, О.В. Іващенко // Економіка АПК. - 2008. - № 7 (165). - С. 105-111.
5. Іващенко О.В. Економічна сутність категорії «ринок» / О.В. Іващенко // Вісник ХНАУ. Випуск 5. - Х : ХНАУ, 2007. - С. 161-165.
6. Красноруцький О. О. Державне регулювання аграрної сфери та динаміка конкурентоспроможності її суб'єктів / О. О. Красноруцький // Вісник ХНТУСГ: Економічні науки. — № 150. — 2014. — С. 9-18.
7. Лупенко Ю.О. Пріоритетні напрями інноваційної діяльності в аграрній сфері України / Ю.О. Лупенко // Економіка АПК. - 2014. - №12. - С. 5 - 11.
8. Мандич О.В. Ринкова позиція сільськогосподарських підприємств / О.В. Мандич // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. Випуск 162. - Харків : ХНТУСГ, 2015. - С. 229-234.
9. Мандич О.В. Основні фактори формування ринкової позиції зерновиробників / О.В. Мандич // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. Випуск 149. - Харків : ХНТУСГ, 2014. - С. 224-229.
10. Піддубний І.О. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства / І.О. Піддубний, А.І. Піддубна. - Х.: ВД "ІНЖЕК", 2004. - 264с.
11. Портер М. Международная конкуренция [Текст]: Конкурентные преимущества стран / М. Портер; пер. с англ. - М.: Международные отношения, 1993. - 896 с.
12. Райзберг Б.А. Курс управления экономикой / Б.А. Райзберг. - СПб.: Питер, 2003. - 528с.
13. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства (організації): навч. посібник / За ред. І. Ю. Сіваченка. - Київ: ЦНЛ, 2003. - 186 с.
14. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление / Р.А. Фатхутдинов. - М.: ИНФРА-М, 2000. - 312 с.

Ahmetov Kulmaganbet Akhmetovich

Candidate of Technical Sciences, Professor

Chair of "Automation and Information Technologies"

Kazakh National Agrarian University

Seidaliyeva Gulnara Orazbekovna

Candidate of Agricultural Sciences, associate professor

Chair of "Automation and Information Technologies"

Kazakh National Agrarian University

Seidaliyeva Gauhar Orazbekovna

PhD, Senior Lecturer

Chair of "Automation and Information Technologies"

Kazakh National Agrarian University

Seidaliyeva Moldier Saparaliyevna

2nd year Master of Kazakh National Agrarian University

Ахметов Кулмаганбет Ахметович

кандидат технических наук, профессор

кафедра «Автоматизация и информационные технологии»

Казахский национальный аграрный университет

Сейдалиева Гульнара Оразбековна

кандидат с/х наук, ассоциированный профессор

кафедра «Автоматизация и информационные технологии»

Сейдалиева Гульнара Оразбековна

PhD, старший преподаватель

кафедра «Автоматизация и информационные технологии»

Казахский национальный аграрный университет

Сейдалиева Молдир Сапаралиевна

Магистрант 2 курса Казахского национального аграрного университета

A NEW APPROACH TO THE ASTROLOGICAL FORECASTING OF THE YIELD OF AGRICULTURAL CROPS

НОВЫЙ ПОДХОД К АСТРОЛОГИЧЕСКОМУ ПРОГНОЗИРОВАНИЮ УРОЖАЙНОСТИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ КУЛЬТУР

Summary: The work is devoted to the development of a mechanism for effective forecasting of the development of agricultural production with the use of elements of astrological modeling. The heads of industrial and agricultural enterprises in selecting the most effective planned and forecasted solutions can use the proposed forecasting technology.

Keywords: astrology, forecasting, low frequency energy, astrological model, Fourier models, astrological matrix astrological matrix.

Аннотация. Работа посвящена разработке механизма эффективного прогнозирования развития сельскохозяйственного производства с использованием элементов астрологического моделирования. Предложенная технология прогнозирования может быть использована руководителями промышленных и сельскохозяйственных предприятий при выборе наиболее эффективных плановых и прогнозных решений.

Ключевые слова: астрология, прогнозирование, энергия низкой частоты, астрологическая модель, модели Фурье, астрологическая матрица.

Постановка проблемы. В связи с огромным разнообразием прогнозируемых ситуаций имеется и большое разнообразие методов прогнозирования (свыше 150). В настоящее время единого, универсального метода прогнозирования урожайности сельскохозяйственных культур не существует. Поэтому проблема обоснованного выбора метода и разработки новой технологии прогнозирования урожайности является *актуальной*.

Как показывают результаты наших исследований [1,2,...,6 и 7], для прогнозирования показателей развития отраслей сельского хозяйства одной экстраполяции недостаточно, так же как и прогнозирование развития современного бизнеса невозможно без *астрологического моделирования*.

Анализ последних исследований и публикаций. Сегодня очень популярными стали разнообразные астрологические прогнозы, лунные календари и прочие предсказания по небесным светилам, которые рассмотрены в работах [8, 9, 10, 11 и 12]. В работе [12] убедительно раскрыто то, что наряду с общеизвестными факторами, такими как природные условия, температура, количество осадков, продолжительность светового дня, на урожай сельскохозяйственных культур оказывают значительное воздействие и другие факторы. И это - энергия волн, которая исходит от Солнца и планет Солнечной системы, это - энергия низкой частоты. Из-за вращения планет эта энергия носит переменный характер. Не зря же говорят о том, что «Жизнь на Земле без энергии извне не может существовать».

Влияние энергии низкой частоты планет Солнечной системы на урожай сельскохозяйственных культур было установлено еще Яковом Брюсом и тогда же опубликован его знаменитый «Брюсов календарь» [12].

Известно, что какая-то сельскохозяйственная культура, в какой-то год дает рекордный урожай. ДНК, например, кукурузы в определенный год совпадает с энергией низкой частоты, которая будет самой благоприятной для нее, при условии, что и погодные условия будут благоприятные. В работе [12] отмечается, что в этом и кроется ответ, почему озимая пшеница в годы под управлением Юпитера дает рекордные урожаи, а кукуруза дает рекордные урожаи в годы Сатурна, а озимая пшеница в годы Сатурна дает самый низкий урожай.

Влияние низкой частоты на урожай особенно заметно по фруктовым деревьям. Недостаток влаги

всегда можно компенсировать естественным поливом, но от этого яблоки не появятся. Бывает и 3-4 года яблони не плодоносят, ждут, когда ДНК совпадут с благоприятной для нее энергией низкой частоты.

Энергия низкой частоты ежегодно меняется, урожай, например, томатов, огурцов бывает рекордным только тогда, когда ДНК совпадет с благоприятной для них энергией низкой частоты. Урожай зерновых культур напрямую зависит от погодных условий. В свою очередь, погодные условия имеют схожий характер в зависимости от того, какая планета управляет этим годом.

Наряду с указанными астрологическими элементами необходимо *выделить следующие нерешенные проблемы*: колебания уровней динамических рядов [13 и 14], т.е. их отклонения от тренда, выражающего тенденцию изменения уровней – процесс, протекающий по годам гороскопа, и, следовательно, во всех расчетах должны проявляться особенности годов гороскопа в зависимости от синхронизации с планетами.

С учетом указанных астрологических явлений в работе предложен инновационный подход к решению задачи прогнозирования урожая сельскохозяйственных культур с такой *постановкой*: повышение качества прогнозирования на основе разработки технологии построения адекватных астрологических моделей с элементами астрологического моделирования на компьютере.

Основное содержание. Используя статистические данные об урожайности пшеницы по Республике Казахстан (РК) за 1953 – 2012 гг., проведем анализ урожая пшеницы по РК, объединяя данные по годам гороскопа. Такой прием позволяет обнаружить общую тенденцию развития явления в динамическом ряде. Смысл этого приема заключается в том, что первоначальный ряд динамики (в нашем случае 60 лет) преобразуется и заменяется другим, уровни которого относятся к большим по продолжительности периодам времени (12 подциклов по годам гороскопа). При суммировании уровней или при определении средних по укрупненным интервалам отклонения в уровнях, обусловленных случайными причинами, взаимопогашаются, сглаживаются, и более ясно обнаруживается действие основных факторов их изменения.

В этой связи нами предпринята попытка укрупнения динамического ряда по годам гороскопа, т. е. при длительности цикла в 12 лет, годы

гороскопа приняты подциклами (12 подциклов). При этом для любого случайно выбранного года можно установить название животного по гороскопу. Для этого в первую очередь определяется остаток (O_{ct}) от деления цифрового значения случайно выбранного года (God) на 12, т.е.:

$$O_{ct} = \frac{God}{12} - G, \text{ здесь } G - \text{целая часть от}$$

деления.

После чего данный остаток умножается на 12 и полученное число округляется до целого значения, т.е.: $C_{ел} \approx 12 \cdot O_{ct}$, здесь $C_{ел}$ – целое число. И по значению этого числа устанавливается для выбранного года название животного по гороскопу, т.е.: если $C_{ел} = 0$, то *Обезьяна*, $C_{ел} = 1$ - *Курица*, $C_{ел} = 2$ - *Собака*, $C_{ел} = 3$ - *Кабан*, $C_{ел} = 4$ - *Мышь*, $C_{ел} = 5$ - *Корова*, $C_{ел} = 6$ - *Барс*, $C_{ел} = 7$ - *Заяц*, $C_{ел} = 8$ - *Дракон*, $C_{ел} = 9$ - *Змея*, $C_{ел} = 10$ - *Лошадь*, $C_{ел} = 11$ - *Овца*.

Сгруппируем статистические данные урожая сельскохозяйственных культур по РК в соответствии с влиянием планет солнечной системы, как делают это в астрологии.

Всей вселенной на планете Земля создано по семеричному принципу взаимодействия (семь цветов радуги, семь дней недели, семь тонких тел и чакр, семь священных планет, ...) [15 и 16]. Современные астрологи понимают и считают, что энергетическое «кормление» всего живого на Земле происходит двумя светилами (Солнце и Луна) и пятью планетами в окружении нашей Земли [16].

В качестве астрологической модели пространства строим таблицу из 7-ми столбцов и 12-и строк. В первом столбце будут записаны все годы Солнца; во втором столбце будут все годы Венеры; в третьем – годы Меркурия; в четвертом – годы Луны; в пятом – годы Сатурна; в шестом – годы Юпитера; в седьмом – годы Марса (проверка может быть выполнена астрологической программой Zeta). По строкам таблицы будут записаны годы гороскопа по очередности. В первую строку запишем все годы «Мышь», во вторую - годы «Корова» и далее в таком же порядке название всех оставшихся годов цикла (*Барс, Заяц, Дракон, Змея, Лошадь, Овца, Обезьяна, Курица, Собака и Кабан*), т. е. при длительности цикла в 12 лет (см. табл. 1).

Вычисление номера (N_k) клетки для любого выбранного года определяется по предлагаемой нами формуле:

$$N_k = 49 \cdot O_{ct} \pm 7 \cdot Kg, \quad (1)$$

где O_{ct} - остаток от деления цифрового значения выбранного года (God) на 49, т.е.:

$$O_{ct} = \frac{God}{49} - G, \text{ здесь } G - \text{целая часть от деления;}$$

Kg – целое число, выбираемое от -11 до 11 в зависимости от цифрового значения номеров клеток астрологической матрицы рассматриваемого года гороскопа.

Если по формуле (1), рассматриваемого года гороскопа получаем число, значение которого больше от крайнего правого максимального номера клетки астрологической матрицы, то второй слагаемый отнимается, в противном случае прибавляется. При этом выбирают только такое значение Kg , которое позволяет найти единственный номер клетки в этой строке.

Рассмотрим несколько примеров. Допустим, 2013 год по гороскопу (2013/12 = 167,75; 167,75-167=0,75 и 0,75x12=9) год «Змея». В таблице 1 этот год записан в 6-й строке и в этой строке номера клеток составляют: 36, 37, 38, 39, 40, 41 и 42. Пример: 2013 : 49 = 41,08163, затем отнимаем целую часть 41 и получаем $O_{ct}=0,08163$ и умножаем на 49, результат будет = 4, но в таблице 3.8 строке «Змея» клетка с таким номером не значится и, следовательно, второе слагаемое прибавляется. Теперь выбираем целое значение Kg из допустимого предела от -11 до 11. Безусловно, кроме $Kg=5$, другие его возможные значения не позволяют получить среди номеров: 36, 37, 38, 39, 40, 41 и 42 нужный номер клетки, т.е. по формуле (3.21) имеем:

$$N_k = 49 \cdot O_{ct} \pm 7 \cdot Kg = 4 + 7 \cdot 5 = 39.$$

Пример, 1950 год, по гороскопу (1950/12 = 162,5; 162,5-162 = 0,5; 0,5x12 = 6) год «Барс». В таблице 1 этот год записан в 3-й строке и здесь массив номеров клеток: 15, 16, 17, 18, 19, 20 и 21. Определим значение остатка, 1950:49 = 39,79592 и $O_{ct} = 0,79592$ и умножив на 49 получим результат, равный 39, но в таблице 3.8 в строке «Барс» клетки с таким номером нет. Значит, второе слагаемое отнимается. Выбираем значение Kg . Его единственное значение $Kg=3$, которое позволяет получить нужный номер клетки, т.е.:

$$N_k = 49 \cdot O_{ct} \pm 7 \cdot Kg = 39 - 7 \cdot 3 = 18.$$

При кратном делении на 49 технология расчета номера нужной клетки сохраняется. Например, 1960 год по гороскопу (1960/12 = 163,3333; 163,3333-163 = 0,3333; 0,3333x12=4) год «Мышь». Годы гороскопа начинаются с этого года, значит в таблице 1 он занимает первую строку, где расположены клетки с номерами: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7. Цифра 1960 делится на 49 кратно ($O_{ct} = 0$), получается 40. В первой строке такого номера нет. Значение Kg будет равно единице. Тогда нужный номер клетки:

$$N_k = 49 \cdot O_{ct} \pm 7 \cdot Kg = 0 + 7 \cdot 1 = 7.$$

Рассмотрим еще один пример, 2009 год (2009/12 = 167,41666; 167,41666-167 = 0,41666; 0,41666x12=5) - год «Корова». В таблице 2 вторая строка с номерами клеток: 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14. При делении 2009 на 49 получаем 41 и $O_{ct} = 0$. Безусловно значение Kg будет равно 2, так как выбор его другого целого значения в допустимых (-11 ÷ 11) пределах не позволил бы найти номер нужной клетки среди возможных (8, 9, 10, 11, 12, 13, 14). Отсюда, данные 2009 года должны размещаться в клетке с номером:

$$N_k = 49 \cdot O_{ct} \pm 7 \cdot Kg = 0 + 7 \cdot 2 = 14.$$

Таблица 1 – Астрологическая матрица, связывающая годы гороскопа с управляемыми планетами Солнечной системы (номера клеток)

	A	B	C	D	E	F	G	H	I
1									
2	Номера столбцов		1	2	3	4	5	6	7
3	Номера строки		Солнце	Венера	Меркури	Луна	Сатурн	Юпитер	Марс
4	1	Мышь	1	2	3	4	5	6	7
5	2	Корова	8	9	10	11	12	13	14
6	3	Барс	15	16	17	18	19	20	21
7	4	Зяец	22	23	24	25	26	27	28
8	5	Дракон	29	30	31	32	33	34	35
9	6	Змея	36	37	38	39	40	41	42
10	7	Лошадь	43	44	45	46	47	48	49
11	8	Овца	50	51	52	53	54	55	56
12	9	Обезьяна	57	58	59	60	61	62	63
13	10	Курица	64	65	66	67	68	69	70
14	11	Собака	71	72	73	74	75	76	77
15	12	Кабан	78	79	80	81	82	83	84

Отметим, что все выше указанные расчеты автоматизировались с помощью нами разработанной программы. В программе использовалась встроенная функция ОСТАТ () в среде MS Excel, которая для любого года позволяет определить значение первого слагаемого формулы (1), т.е. выражения: 12·Oct. Так, например, если рассматриваем 2010 год, то обращение на эту функцию имеет вид: =ОСТАТ(2010, 12) и в результате получим 12·Oct=6. Теперь по схеме Цел = 6 установим, что 2010 год – год «Барс» и по таблице 1 определим номера клеток по этой строке (15, 16, ..., 21). Обращаемся к функции: =ОСТАТ(2010, 49) и в результате получим 49·Oct=1. После этого выбираем, целое значение коэффициента Kg из допустимого предела (с -11 по + 11 с шагом 1) вычисляем номер клетки, принадлежащий 2010 году по формуле:

$$N_k = 49 \cdot Oct + 7 \cdot Kg = 1 + 7 \cdot 2 = 15.$$

Здесь не должно быть сомнения, что значение Kg будет равно 2, так как выбор его другого целого значения в допустимых (-11 ÷ +11) пределах не позволил бы найти номер нужной клетки среди возможных (15, 16, 17, 18, 19, 20, 21).

По описанной технологии автоматически построена таблица размещения изучаемых годов в астрологической матрице (Таблица 2).

Используя статистические данные об урожайности пшеницы по РК за 1953 – 2012 гг. и проводя расчет в среде MS Excel по выше указанной технологии была построена таблица, показывающая синхронную взаимосвязь года гороскопа и планетами Солнечной системы.

Таким образом, в таблице 3 представлена астрологическая матрица годов, в которых изучались статистические данные об урожайности пшеницы по РК и были определены их долгосрочные прогнозные значения.

Таблица 2 – Размещение годов, изучаемых изменений урожайности пшеницы РК за 1953-2036 гг. в астрологической матрице

	A	B	C	D	E	F	G	H	I
1									
2	Индекс планеты		1	2	3	4	5	6	7
3	Индекс Зодиака		Солнце	Венера	Меркури	Луна	Сатурн	Юпитер	Марс
4	1	Мышь	1996	2032	1984	2020	1972	2008	1960
5	2	Корова	1961	1997	2033	1985	2021	1973	2009
6	3	Барс	2010	1962	1998	2034	1986	2022	1974
7	4	Зяец	1975	2011	1963	1999	2035	1987	2023
8	5	Дракон	2024	1976	2012	1964	2000	2036	1988
9	6	Змея	1989	2025	1977	2013	1965	2001	1953
10	7	Лошадь	1954	1990	2026	1978	2014	1966	2002
11	8	Овца	2003	1955	1991	2027	1979	2015	1967
12	9	Обязьяна	1968	2004	1956	1992	2028	1980	2016
13	10	Курица	2017	1969	2005	1957	1993	2029	1981
14	11	Собака	1982	2018	1970	2006	1958	1994	2030
15	12	Кабан	2031	1983	2019	1971	2007	1959	1995

В данную таблицу в наш программный модуль вносилась урожайность пшеницы по РК в соответствующие годы (1953-2012 гг.) и в результате получена расчетная таблица 3.

Анализируя результаты расчета по таблице 3 можно отметить, что по степени влияния на урожайность на первом месте находятся годы под управлением Сатурна с суммой 79,30 и со средней 9,91 ц/га (самый высокий 7 рейтинг планеты); на втором месте - годы под управлением Юпитера с суммой 79,30 и со средней 9,91 ц/га; на третьем месте - годы под управлением Луны с суммой 79,00 и со средней 9,88 ц/га; на четвертом месте - годы под управлением Венеры с суммой 81,40 и со средней 9,04 ц/га; на пятом месте - годы под управлением Марса с суммой 73,70 и со средней 8,19 ц/га; на шестом - годы под управлением Солнца с суммой

66,90 и со средней 7,43 ц/га; на седьмом - годы под управлением Меркурия с суммой 63,20 и со средней 7,02 ц/га. И эти места определяют ранг планеты (R_{ji}), которые нами будут учтены в прогнозных расчетах.

Годы Солнца и Марса считаются самыми жаркими и сухими и поэтому неурожайными. Но на последнем месте по урожайности по Республике Казахстан находятся годы Меркурия и Солнца (самый низкий 1 рейтинг планеты). В северных регионах Республики они характеризуются, холодными ночами в апреле, мае, июне. По этой причине растения в рост не идут. Нередки случаи, когда в годы Солнца и Меркурия сочетается холодная погода с небольшим количеством осадков в весенний период, и как результат, эти годы - неурожайные.

Таблица 3 – Астрологическая матрица урожайности пшеницы по РК по годам гороскопа и управляемыми планетами Солнечной системы за 1953-2012 гг.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
1	Размещение обрабатываемого материала в астрологической матрице и определение ранга Планеты									
2	Индекс планеты	1	2	3	4	5	6	7	Среднее значение	
3	Индекс Зодиака	Солнце	Венера	Меркурий	Луна	Сатурн	Юпитер	Марс		
4	1	Мышь	6,3		5,3		12,3	9,7	8	8,32
5	2	Корова	6,4	8,4		8,8		10,8	11,9	9,26
6	3	Барс	7,3	6,2	5,2		10,7		6,7	7,22
7	4	Зяц	4,4	16,6	3,9	12,9		10,5		9,66
8	5	Дракон		11,1	7,9	9,5	9		8,2	9,14
9	6	Змея	7,5		6,4		2,9	11,8	8,2	7,36
10	7	Лошадь	9,7	11,5		10,2		10,6	10,9	10,58
11	8	Овца	10,3	3	5,1		13,1		5,8	7,46
12	9	Обезьяна	8	8,4	10,5	13,2		10,3		10,08
13	10	Курица		8,1	9,5	4,1	9,1		8,8	7,92
14	11	Собака	7		9,4	11,3	9,2	7,2		8,82
15	12	Кабан		8,1		9	13	8,4	5,2	8,74
16			7,43	9,04	7,02	9,88	9,91	9,91	8,19	
17	Ранг планеты		2	4	1	5	7	6	3	

Урожай 2,9 ц/га в 1965 году по всей Республике Казахстан был самый низкий за все годы именно в годы Сатурна. В 1965 году во всех территориях Республики был очень холодный май и июнь, а в июле среднесуточная температура не превышала 20 градусов.

Холодность весны и начала лета в годы Сатурна объясняется снижением активности Солнца и изменением колебаний волн низкой частоты, которые негативно влияют на урожай сельскохозяйственных культур.

Статистика урожая, сгруппированная по годам влияния планет, указывает на то, что волновое воздействие низкой частоты играет решающее влияние на урожай сельскохозяйственных культур.

В астрологии многие прогностические методы основаны на рассмотрении циклов. Именно цикличность процессов (космических, геологических,

социальных, групповых, индивидуальных, внутриклеточных и многих других) позволяет прогнозировать их развитие в будущем, опираясь на знание их настоящего состояния и прошлого. Обычно в астрологии особое внимание уделяется циклам отдельных планет. Роль солнечного и лунного циклов даже в повседневной жизни трудно переоценить. С наличием их влияния на многие земные процессы "смирилась" даже современная наука, тогда как влияние циклов остальных планет, не найдя им адекватного физического обоснования, продолжает "отрицать".

Известный астролог В.В. Горбачевич в своей работе «Мунданные циклы и их быстрые аналоги в бизнес-астрологии» [17] отмечает, что «...в индийской астрологии широко используют, особенно в прогностических методиках эти сложные циклы. Сложная теория эпициклов в некоторой степени

напоминает математическое разложение периодической функции в ряд Фурье ...».

Рассмотрим основы выравнивания динамиче-

ского ряда урожайности пшеницы по РК при помощи рядов Фурье.

В качестве функций выравнивания возьмем первые три гармоники ряда Фурье:

$$\widehat{Y}_t^{(1)} = a_0 + a_1 \cos t + b_1 \sin t, \tag{2}$$

$$\widehat{Y}_t^{(2)} = a_0 + a_1 \cos t + b_1 \sin t + a_2 \cos 2t + b_2 \sin 2t, \tag{3}$$

$$\widehat{Y}_t^{(3)} = a_0 + a_1 \cos t + b_1 \sin t + a_2 \cos 2t + b_2 \sin 2t + a_3 \cos 3t + b_3 \sin 3t, \tag{4}$$

где $t = 0, \frac{2\pi}{n} \cdot 1, \frac{2\pi}{n} \cdot 2, \frac{2\pi}{n} \cdot 3, \dots, \frac{2\pi}{n} \cdot (n-1)$.

Коэффициенты функций выравниваний найдем с помощью формул:

$$a_0 = \frac{\sum_{i=1}^n y_i}{n}; \quad a_k = \frac{2 \cdot \sum_{i=1}^n (y_i \cdot \cos ki)}{n}; \quad b_k = \frac{2 \cdot \sum_{i=1}^n (y_i \cdot \sin ki)}{n}; \tag{5}$$

– дисперсию остатков

$$\sigma_{ocm}^2 = \frac{\sum (y_i - \hat{y}_i)^2}{n - p}, \quad \text{где } i = \overline{1, n} \tag{6}$$

– общую дисперсию

$$\sigma_{обц}^2 = \frac{\sum y_i^2}{n} - \left(\frac{\sum y_i}{n} \right)^2 \tag{7}$$

– тесноту связи

$$r(i) = \sqrt{1 - \frac{\sigma_{ocm}^2}{\sigma_{обц}^2}} \tag{8}$$

– стандартное отклонение

$$\delta = \sqrt{\sigma_{ocm}^2} \tag{9}$$

– среднюю ошибку

$$\mu(i) = \frac{1 - (r(i))^2}{\sqrt{n - p}} \tag{10}$$

В первую очередь будем рассматривать каждую строку астрологической матрицы (внешний цикл), т.е. отдельно каждый год Зодиака с управляемыми планетами Солнечной системы (внутренний цикл), при этом нас будет интересовать закономерность влияния планеты на урожайность пшеницы по каждой строке астрологической матрицы (см. табл. 3).

За рассматриваемой период динамики урожайности пшеницы РК, т.е. за 60 лет каждый гороскопический год находится под управлением 5 планет Солнечной системы (табл. 3) с продолжительностью 48 лет и это соответствует 5 циклам гороскопического года. В связи с этим значение коэффициентов функций выравниваний находим по количеству циклов, т.е. принимая $n = 5$, а значение дисперсии остатков, общей дисперсии и

средней ошибки определим по общей продолжительности этих циклов, т.е. принимая $n = 48$ лет.

Динамический ряд урожайности начинается с 1953 года, год «Змея» и каждый внешний цикл по годам гороскопа начинается со следующего 1954, 1955, ...1964 годов (см. табл. 1 астрологической матрицы). В связи с этим в параметре t необходимо учитывать сдвиги годов гороскопа по внешним циклам и соответственно глубины исходных материалов. Для этого к параметру t прибавляем поправочный коэффициент (рис.1), рассчитанный как доля от общего индекса внешнего цикла и с учетом сдвига на один шаг по формуле:

$$Kn_j = 0,0833 \cdot (j - 1), \quad j = 1, 2, \dots, 12 \tag{11}$$

Рассчитанные значения этих коэффициентов по годам гороскопа приведены на рис. 1.

Как видно из рисунка 2, где автоматически вычисленные значения параметров оценки адекватности, в частности, дисперсии остатков $\sigma_{ост}^2$, общей дисперсии, тесноту связи (уровни корреляции) $r(i)$ и стандартного отклонения δ , у всех трех зависимостей отличаются незначительно (в десятых и сотых долях), что требует обоснованного подхода для окончательного выбора адекватной модели Фурье.

Но все же лучше всего из построенных моделей к исходным данным приближена гармоника 2-го порядка, что и подтверждает построенный график (см. рисунка 2). Она имеет сравнительно большую тесноту связи, меньшие остаточную вариацию

и среднюю ошибку. Хуже всего подогнана гармоника 3-го порядка.

Таким образом, выравнивание на основе применения ряда Фурье с использованием гармоники 2-го порядка можно признать достоверным, его оценочные результаты будем использовать для прогнозирования. Такие расчеты были проведены по всем годам Зодиака. Построенные и выбранные адекватные модели Фурье урожайности пшеницы по каждому циклу годов Зодиака и их показатели необходимые для практического использования этих моделей, приведены в таблице 4.

Результаты расчета автоматически были занесены в астрологическую матрицу (таблица 5), где получен долгосрочный прогноз до 2036 года урожайности пшеницы РК.

Таблица 5 – Астрологическая матрица урожайности пшеницы РК по годам гороскопа и управляемыми планетами Солнечной системы за 1953-2036 гг.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I
1	Индекс планеты		1	2	3	4	5	6	7
2	Индекс Зодиака	Солнце	Венера	Меркурий	Луна	Сатурн	Юпитер	Марс	
3	1	Мышь	6,30	9,66	5,30	9,97	12,30	9,70	8,00
4	2	Корова	6,40	8,40	11,15	8,80	11,39	10,80	11,90
5	3	Барс	7,30	6,20	5,20	8,00	10,70	7,75	6,70
6	4	Заяц	4,40	16,60	3,90	12,90	13,86	10,50	13,76
7	5	Дракон	8,20	11,10	7,90	9,50	9,00	7,94	8,20
8	6	Змея	7,50	10,64	6,40	10,82	2,90	11,80	8,20
9	7	Лошадь	9,70	11,50	10,11	10,20	10,40	10,60	10,90
10	8	Овца	10,30	3,00	5,10	9,15	13,10	12,12	5,80
11	9	Обезьяна	8,00	8,40	10,50	13,20	10,39	10,30	10,78
12	10	Курица	9,88	8,10	9,50	4,10	9,10	7,80	8,80
13	11	Собака	7,00	11,31	9,40	11,30	9,20	7,20	11,23
14	12	Кабан	13,64	8,10	13,53	9,00	13,00	8,40	5,20

Из таблицы 5 автоматически программа формирует таблицу 6, где приведены значения урожайности пшеницы по РК за один прогнозный цикл.

Таблица 4 - Порядок прогноза урожайности пшеницы после построения и выбора адекватной модели Фурье

Название циклов	Построенная и выбранная адекватная модель Фурье	R ²
Змея (1953 - 2001)	$Y = 7,36 + 1,282\cos(t) - 3,427\sin(t)$	0,980
Лошадь (1954 - 2002)	$Y = 10,04 - 1,481 \cos(t) - 0,853 \sin(t) - 1,458 \cos(2t) - 0,432 \sin(2t)$	0,995
Овца (1955 - 2003)	$Y = 7,46 - 2,796 \cos(t) - 0,370 \sin(t) - 0,159 \cos(2t) - 4,037 \sin(2t) - 4,126 \cos(3t) + 3,171 \sin(3t)$	0,900
Обезьяна (1956 - 2004)	$Y = 10,08 - 0,928 \cos(t) - 1,593 \sin(t)$	0,928
Курица (1957 - 2005)	$Y = 7,920 - 1,693\cos(t) - 1,013\sin(t) - 2,406\cos(2t) - 0,627\sin(2t) - 1,119\cos(3t) + 0,328\sin(3t)$	0,956
Собака (1958 - 2006)	$Y = 8,82 + 2,334 \cos(t) - 0,500 \sin(t) - 1,041 \cos(2t) - 0,426 \sin(2t)$	0,992
Кабан (1959 - 2007)	$Y = 8,74 + 2,263 \cos(t) - 0,428 \sin(t) - 0,868 \cos(2t) - 3,000 \sin(2t)$	0,990

Мышь (1960 - 2008)	$Y = 8,32 + 2,180 \cos(t) + 1,111 \sin(t) - 2,384 \cos(2t) - 0,689 \sin(2t)$	0,984
Корова (1961 - 2009)	$Y = 9,26 - 0,135 \cos(t) - 0,571 \sin(t) - 2,376 \cos(2t) - 1,539 \sin(2t)$	0,9966
Барс (1962 - 2010)	$Y = 7,22 - 1,106 \cos(t) + 0,697 \sin(t) + 1,064 \cos(2t) - 1,954 \sin(2t)$	0,988
Заяц (1963 - 2011)	$Y = 9,660 - 2,409 \cos(t) - 5,889 \sin(t) - 1,448 \cos(2t) - 2,666 \sin(2t)$	0,997
Дракон (1964 - 2012)	$Y = 9,140 + 0,693 \cos(t) + 0,859 \sin(t) - 1,062 \cos(2t) + 1,001 \sin(2t)$	0,978

Продолжение таблицы 4

Гороскопическое название циклов	Поправочный коэфф. цикла $K_{пj}$	Сочетаемая планета		Прогноз
		Год и название	Ранг R_{ji}	
Змея (1953 - 2001)	0,0000	2013 (Луна)	5	10,82
Лошадь (1954 - 2002)	0,0833	2025 (Венера)	4	10,64
		2014 (Сатурн)	7	10,32
Овца (1955 - 2003)	0,1666	2026 (Меркурий)	1	10,11
		2015 (Юпитер)	6	12,12
Обезьяна (1956 - 2004)	0,2555	2027 (Луна)	5	9,15
		2016 (Марс)	3	10,78
Курица (1957 - 2005)	0,3333	2028 (Сатурн)	7	10,39
		2017 (Солнце)	2	9,88
Собака (1958 - 2006)	0,4166	2029 (Юпитер)	6	7,80
		2018 (Венера)	4	11,31
Кабан (1959 - 2007)	0,5000	2030 (Марс)	3	11,23
		2019 (Меркурий)	1	13,53
Мышь (1960 - 2008)	0,5833	2031 (Солнце)	2	13,64
		2020 (Луна)	5	9,97
Корова (1961 - 2009)	0,6666	2032 (Венера)	4	9,66
		2021 (Сатурн)	7	11,39
Барс (1962 - 2010)	0,7500	2033 (Меркурий)	1	11,15
		2022 (Юпитер)	6	7,75
Заяц (1963 - 2011)	0,8333	2034 (Луна)	5	8,00
		2023 (Марс)	3	15,76
Дракон (1964 - 2012)	0,9167	2035 (Сатурн)	7	13,86
		2024 (Солнце)	2	8,20
Дракон (1964 - 2012)	0,9167	2036 (Юпитер)	6	7,94

Примечание: где $t = \frac{365}{i} \cdot (i - 1) + R_{ji} + Kn_j$,

здесь $j = 1, 2, \dots, 12$ – индекс внешних циклов гороскопических годов;
 $i = 1, 2, \dots, 6, 7$ - индекс внутренних циклов рассматриваемого года Зодиака (прогнозируемого).

Таблица 6 – Прогнозные значения урожайности пшеницы по РК за один цикл гороскопа

1	Змея +Луна (2013)	10,82
2	Лошадь+Сатурн (2014)	10,40
3	Овца+Юпитер (2015)	12,12
4	Обезьяна+Марс (2016)	10,78
5	Курица+Солнце (2017)	9,88
6	Собака+Венера (2018)	11,31
7	Кабан + Меркурий (2019)	13,53
8	Мышь+Луна (2020)	9,97
9	Корова+Сатурн (2021)	11,39
10	Барс+Юпитер (2022)	8,20
11	Заяц+Марс (2023)	13,76
12	Дракон+Солнце (2024)	10,92

На основе этих данных построен график прогноза, который приведен на рисунке 3.

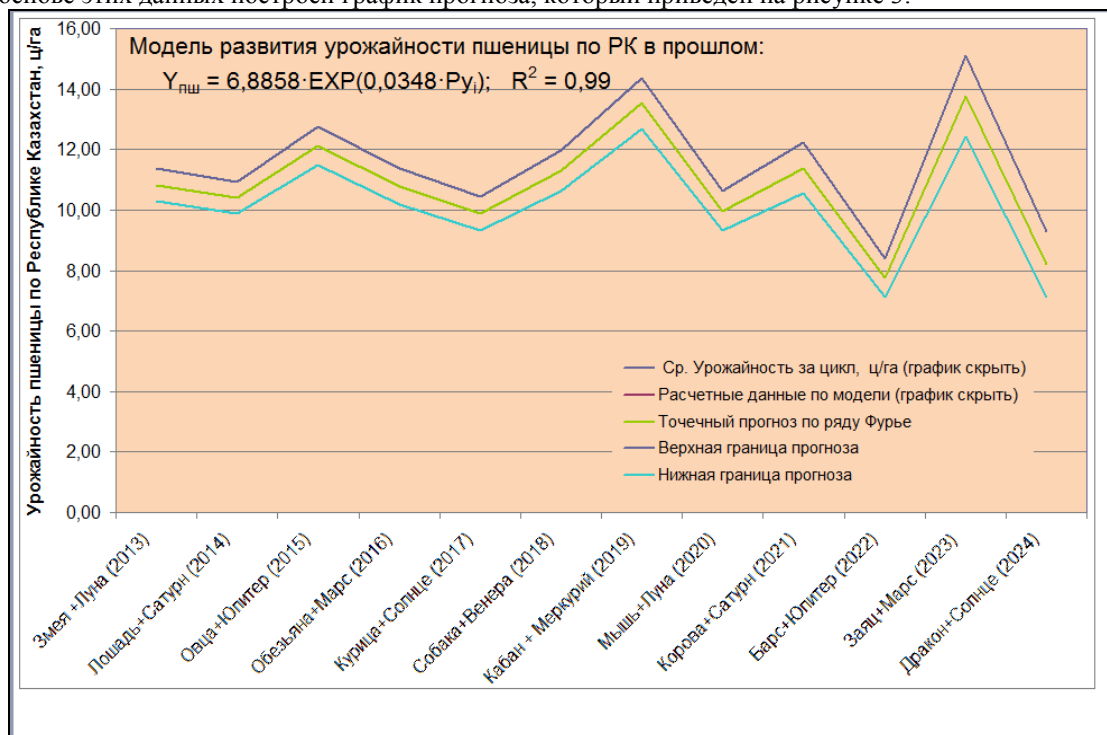

Рисунок 3. График прогноза динамики урожайности пшеницы РК по годам гороскопа и планет Солнечной системы

Аналогичный расчет проводился и по сводные результаты которых приведены в таблицах 7 и 8, а также на графике рисунка 4.

Таблица 7–Астрологическая матрица урожайности зерновых культур РК по годам гороскопа и управляемыми планетами Солнечной системы за 1953-2036 гг.

20	Индекс планеты		1	2	3	4	5	6	7
21	Индекс Зодиака		Солнце	Венера	Меркури	Луна	Сатурн	Юпитер	Марс
22	1	Мышь	6,50	9,64	5,80	10,79	11,90	10,10	8,10
23	2	Корова	6,20	8,70	11,77	9,00	12,14	10,60	12,60
24	3	Барс	8,00	6,10	5,60	8,49	10,80	8,38	6,80
25	4	Заяц	4,40	16,90	4,10	13,00	14,32	10,50	16,01
26	5	Дракон	8,73	11,10	8,60	9,40	9,40	8,39	8,60
27	6	Змея	7,90	11,09	6,50	11,43	2,90	12,20	7,70
28	7	Лошадь	9,10	12,20	10,74	10,40	11,47	10,30	11,50
29	8	Овца	10,80	2,80	5,30	9,83	12,90	11,99	5,90
30	9	Обезьяна	8,00	8,80	9,90	13,20	10,39	10,20	8,27
31	10	Курица	9,17	8,20	10,00	4,20	9,70	7,52	8,80
32	11	Собака	7,20	11,83	9,40	11,70	9,00	7,90	11,63
33	12	Кабан	13,75	8,70	13,70	8,90	13,30	8,30	5,00

Из таблицы 7 сформированы прогнозные значения урожайности зерновых культур по РК за один прогнозный цикл (табл. 8).

Таблица 8. Прогнозные значения урожайности зерновых по РК за один цикл гороскопа

1	Змея+Луна (2013)	11,43
2	Лошадь+Сатурн (2014)	11,47
3	Овца+Юпитер (2015)	11,99
4	Обезьяна+Марс (2016)	10,80
5	Курица+Солнце (2017)	9,17
6	Собака+Венера (2018)	11,83
7	Кабан + Меркурий (2019)	13,70
8	Мышь+Луна (2020)	10,79
9	Корова+Сатурн (2021)	12,14
10	Барс+Юпитер (2022)	8,38
11	Заяц+Марс (2023)	16,01
12	Дракон+Солнце (2024)	8,73

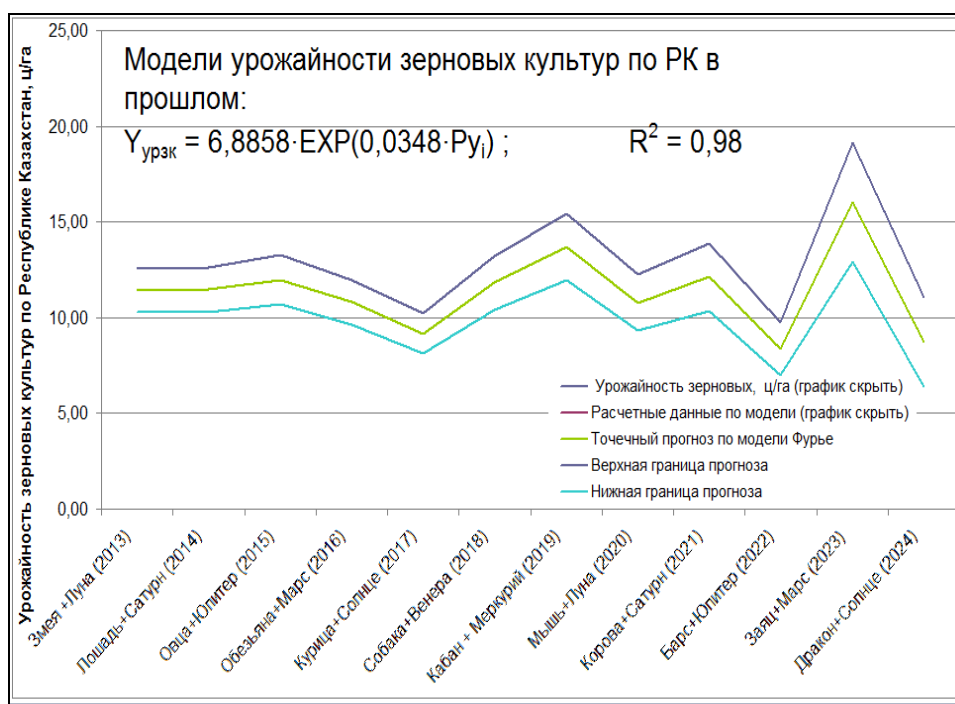

Рисунок 4–График прогноза динамики урожайности зерновых культур РК по годам гороскопа и планет Солнечной системы

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

1. В результате исследования и анализа установлено, что урожай сельскохозяйственных культур напрямую зависит от благоприятной энергии низкой частоты. Числовые ряды планет позволяют считать энергию низкой частоты, исходящей от солнца, планет солнечной системы и космоса. Поэтому прогноз развития растениеводства необходимо проводить с учетом сочетания годов гороскопа и планеты солнечной системы, т.е. в зависимости от изменяющихся параметров энергии низкой частоты. Долгосрочный прогноз погоды дает возможность выстраивать агротехнологии в зависимости от погодных условий и в свою очередь погодные условия в определенной степени выражаются в годах гороскопа и, имея ретроспективные данные, позволяют моделировать будущее через годы гороскопа.

2. В последнее время значительно повысился интерес к пользовательским программам, которые стали более доступными и наглядными и дают возможность автоматизировать процесс построения ситуационных астрологических моделей динамики показателей развития сельскохозяйственного производства. Все это позволило разработать методику астрологического моделирования и прогнозирования с использованием возможностей Excel. Предлагаемый комбинированный алгоритм для прогнозирования урожайности зерновых культур на среднесрочный и долгосрочный периоды отличается простотой реализации (доступна реализация в Excel), не требует специального программного и аппаратного обеспечения, является универсальным с точки зрения его использования на различных уровнях разработки прогнозов, планов и принятия управленческих решений. При этом построенная на базе временных рядов ситуационная трендовая модель с астрологическими показателями наиболее точно и полно описывает динамику показателей развития сельскохозяйственного производства.

3. Предложенные в работе методические разработки по построению ситуационных астрологических моделей и прогнозированию производственных показателей могут быть использованы в перспективном и оперативном планировании сельскохозяйственного производства, при разработке бизнес-планов сельскохозяйственных предприятий. Прогнозные значения, рассчитанные по предлагаемой методике, позволят планировать производственные показатели, в том числе затраты на производство в условиях быстро меняющихся цен на материальные ресурсы и продукцию сельского хозяйства. Разработанная технология прогнозирования в среде MS Excel обеспечит многовариантность и оперативность расчетов, как при краткосрочном, так и долгосрочном прогнозировании. Внедрение в практику результатов проведенных исследований будет способствовать повышению экономической эффективности сельскохозяйственного производства.

Библиографический список

1. Ахметов К.А., Асаев Р.А. Алгоритм построения прогноза объема реализации сельскохозяйственных продуктов с сезонным характером продаж. КазНАУ// Исследования, результаты КазНАУ. № 4 (052), – Алматы: «Агроуниверситет» № 4, 2011, с. 126-133.
2. Ахметов К.А., Асаев Р.А., Ахметова Г.К. Алгоритм построения аддитивной модели для прогнозирования ряда сезонных колебаний. Известия НАН РК, №2, 2012, с 82-90.
3. Ахметов К.А., Асаев Р.А., Унгербаева А.Е. Астрологический прогноз урожайности пшеницы по Республике Казахстан. Научный журнал «Исследования, результаты», КазНАУ. № 4(052), – Алматы: «Айтұмар» № 4, 2013.
4. Ахметов К.А., Асаев Р.А., Токсейтов Б.Т., Жылкыбек Т.Е. Прогнозирование производственных показателей сельского хозяйства Алматинской области с использованием элементов астрологического моделирования. Научный журнал «Исследования, результаты», КазНАУ. № 4(052), – Алматы: «Айтұмар» № 4, 2014. 308-314 с.
5. T. Zhylykybek, K.A. Akhmetov, R.A. Asaev, B.T. Tokseitov. Research on development of production indicators of agriculture of Almaty region by the method of the astrological computer simulation. NEWS of the national Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan. Series of agricultural sciences, 6(24), November-December 2014. printing house: IP «Arouna», Almaty, NAS RK, 78-87 page.
6. Ахметов К.А., Жылкыбек Т.Е., Токтарбек Е. Прогнозирование урожайности зерновых культур с учетом астрологических факторов. Материалы XXII Международной научно-практической конференции «Проблемы и перспективы развития науки в начале третьего тысячелетия в странах Европы и Азии» // Сборник научных трудов. – Переяслав-Хмельницкий, 2016 г. – 41-43 с.
7. Ахметов К.А. Оценка качества прогнозирования основных показателей сельского хозяйства Республики Казахстан. Сборник статей конференции «X Международная научная конференция (Современная экономика)», журнал об экономических науках «БЕНЕФИЦИАР». – Кемерово: изд. «Плутон», 11.03.2017 г.
8. Бернадет Брэди. Предсказательная астрология. Том I, II [1999, PDF/DjVu, RUS]. Обновлено 15 декабря 2010.
9. Вайпан Т.К. Построение модели урожая сельскохозяйственных культур / Т.К.Вайпан, Б.В. Киндюк, И.Ю. Козоглодюк // Модели и методы оптимального планирования в сельском хозяйстве: Сборник научных трудов. – Одесса: ОСХИ, 1988. 128 с.
10. Раймонд Мерриман. Современная астрология. Методы прогнозирования. Соляр. – М.: изд.: Акубенс, 2014
11. Дмитренко В.П. Математическая модель урожайности сельско-хозяйственных культур // Труды УкрНИГМИ, 1973, вып. 133, с. 3-13.

12. Горбань Л.И. Секреты урожайного года. Зерновой портал Центрального Черноземья, 4.07.2014. E-mail Gorban.Leonid@gmail.com.

13. Загайтов И.Б. Способ прогнозирования межгодовых колебаний урожайности озимой пшеницы // И.Б. Загайтов (RU), Л.П. Яновский (RU). Заявка № 2005114095. А. МПК А01G7/00 (2006.01). – Заявлено 11.05.2005; опубл. 20.11.2006.

14. Кулик М.С. Учет агрометеорологических условий и устойчивость урожайности // Метеорология и гидрология, 1970, №4, с. 7-9.

15. Садовый А.С. Основы метода аналитического планирования на примере Бостонского терракта 15.04.2013 г. – Одесса, 25.04.2013. e-mail: troitsa@ua.fm

16. Семь (7) заблуждений об астрологии - АСТРОМЕНИЮ • полезная астрология. Присоединяйтесь к Астромению: *ollow us: @astromenu on Twitter | astromenu on Facebook*

17. Горбацевич В.В. Мунданные циклы и их быстрые аналоги в бизнес-астрологии. Astrius.ru/books/173/

Bilyk V. V.

PhD, Associate Professor, Department of Management and Economic Security, Cherkasy National University

Билык Виктория Викторовна

кандидат экономических наук, доцент кафедры менеджмента и экономической безопасности, Черкасский национальный университет

STRATEGY FORMATION OF INNOVATION-INVESTMENT COMPOSITION IN THE SYSTEM OF ECONOMIC SECURITY

СТРАТЕГИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННОЙ СОСТАВЛЯЮЩЕЙ В СИСТЕМЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Summary: The article analyzes possible variants of the strategy of forming the system of economic security of the enterprise. The author substantiates the principles of constructing the corresponding strategy on the basis of an analysis of the state of the innovation-investment component of the branch of economic activity. For these purposes, a method is proposed for conducting such an analysis and grouping the obtained results. Thus, the author's theoretical generalizations are confirmed by the data of factual analysis of statistical information.

Key words: investment, innovation, enterprise, strategy, economic security.

Аннотация: В статье проанализированы возможные варианты стратегии формирования системы экономической безопасности предприятия. Автором обоснованы принципы построения соответствующей стратегии на основании анализа состояния инновационно-инвестиционной составляющей отрасли экономической деятельности. Для этих целей предложена методика проведения такого анализа и группировки полученных результатов. Таким образом, теоретические обобщения автора подтверждены данными фактического анализа статистической информации.

Ключевые слова: инвестиции, инновации, предприятие, стратегия, экономическая безопасность.

Постановка проблемы. В процессе формирования инновационно-инвестиционной составляющей системы собственной экономической безопасности предпринимательской деятельности представители управленческого персонала концентрируют внимание на определении основных угроз деятельности, которые могут быть нивелированы влиянием именно инновационно-инвестиционной активности. В рамках разработки стратегии развития предприятия происходит согласование основных целей его деятельности и способов их достижения с реальным влиянием пространственно-экономической среды и оптимальных условий ведения бизнеса. Таким образом, происходит процесс взаимной имплементации стратегии ведения бизнеса, развития инновационной активности и обеспечения экономической безопасности.

Каждое предприятие функционирует как отдельная микроэкономическая система, но в макроэкономических условиях. Стратегия и тактика экономической безопасности для каждого предприятия будет отличаться и будет формироваться под

влиянием масштабов деятельности, организационно-правовой формы предприятия, имеющихся ресурсов, достигаемости и перспективности инноваций, доступности инвестиционных ресурсов, а также приоритетов отраслевого развития экономики страны и технических особенностей производственного процесса, обусловленные видом экономической деятельности.

Анализ последних исследований и публикаций. Ученые довольно давно склонялись к мнению, что именно система управления инновационной деятельностью является неотъемлемой частью системы экономической безопасности предприятия [1]. Как отмечает С. Лобунский «процессы внедрения инноваций в хозяйственную деятельность предприятий напрямую связаны с дополнительными экономическими рисками, которые приводят к снижению общего уровня показателей экономической безопасности предприятия. С другой стороны, отсутствие инноваций в деятельности предприятия выступает фактором незаурядного риска и угроз для предприятия» [2, с. 55]. Заслуживает внимания точка зрения С. Шкарлет по формированию

экономической безопасности предприятий средствами активизации их инновационного развития [3].

Выделение нерешенных ранее частей проблемы. Поэтому вопросы формирования действенной системы управления инновационной деятельностью предприятия в общей системе экономической безопасности является очень актуальным в современных условиях хозяйствования. Растущая значимость инновационной деятельности, повышение конкурентоспособности и формирования экономической безопасности предприятий обусловил выбор темы исследования.

Формулирование целей статьи. Целью статьи является формулирование разнообразных вариантов стратегии развития инновационно-инвестиционной составляющей системы экономической безопасности предприятия с учетом особенностей развития отдельных отраслей экономической деятельности.

Изложение основного материала. Для начала стоит выделить основные факторы, которые препятствуют созданию эффективного механизма инновационного развития предприятия, а именно:

- проблемы финансового характера (высокая капиталоемкость инновационной деятельности и значительный размер необходимых начальных инвестиций; недостаток собственных средств предприятий);
- проблемы организационно-коммуникационного характера;
- проблемы информационного характера;
- проблемы внутрипроизводственного характера (низкий инновационный потенциал предприятий;
- низкий уровень оплаты труда, не способствует привлечению квалифицированных кадров и т.д.);
- проблемы рыночного характера (высокая стоимость нововведений; неопределенность сроков инновационного процесса;
- высокий экономический риск инновационной деятельности; длительные сроки окупаемости нововведений) [4].

Традиционно, наиболее инновационно активной отраслью считается машиностроение Украины, охватывающее сферу разработки технически сложных приборов и машин, а также изготовление компьютерной техники. Однако, фактический анализ показателей инновационной активности демонстрирует несколько иные результаты. Для определения объективной оценки уровня инновационной активности промышленных предприятий Украины по видам экономической деятельности проведено ее диагностику.

К количественным параметрам оценки уровня инвестиционной активности промышленных предприятий Украины по видам экономической деятельности отнесены следующие показатели:

- количество промышленных предприятий по направлениям проводимых инноваций по видам экономической деятельности;

- количество промышленных предприятий, которые внедрили инновации, по видам экономической деятельности;

- количество внедрение новых технологических процессов на промышленных предприятиях по видам экономической деятельности;

- количество наименований внедренных инновационных видов продукции на промышленных предприятиях по видам экономической деятельности;

- количество предприятий, реализовавших инновационную продукцию;

- количество предприятий, реализовывали инновационную продукцию за пределы Украины.

К качественным параметрам оценки уровня инвестиционной активности промышленных предприятий Украины по видам экономической деятельности отнесены следующие показатели:

- распределение общего объема расходов по направлениям инновационной деятельности по видам экономической деятельности;

- распределение общего объема финансирования инновационной деятельности по источникам и видам экономической деятельности;

- объем реализованной инновационной продукции по видам экономической деятельности;

- объем реализованной инновационной продукции за пределы Украины.

В результате анализа выявлено, что высокий уровень инвестиционной активности присущ перерабатывающей промышленности, в частности таким ее компонентам как производство пищевых продуктов, напитков и табачных изделий. Следует отметить, что результат выше среднего отмечен и в области металлургического производства. Данный вид деятельности хоть и является экспортоориентированным, но все же технологии, что в нем применяются по сравнению с мировыми традиционно считаются устаревшими. Статистические данные такую гипотезу опровергают и демонстрируют достаточный объем внедрения как инновационных видов продукции, так и технологий производства.

Проведенный анализ позволяет разработать стратегические императивы формирования и реализации инновационно-инвестиционной составляющей в системе экономической безопасности предпринимательской деятельности с учетом уровня развития этой составляющей в целом в сфере деятельности.

Так, стратегия формирования инновационно-инвестиционной составляющей на предприятиях пищевой промышленности основываться на предположении стремительного развития отрасли и потребности в гибкости бизнеса (в частности в конкурентной среде) и всей системы экономической безопасности. А вот основные тезисы стратегии формирования инновационно-инвестиционной составляющей для предприятий добывающей сферы и сферы энергоснабжения основываться на потребностях модернизации технологических процессов,

поиска новых способов производства и транспортировки ресурсов (поскольку конечный продукт модернизировать практически невозможно).

Инновационное развитие предприятия представляет собой эффективную реакцию противодействия предприятия на возникающие угрозы потери доли рынка, постоянное давление со стороны конкурентов, появление новых технологий, уменьшение жизненного цикла товаров, законодательные ограничения и изменение ситуации на рынке. В таком варианте инновационное развитие - это способ использования новых возможностей (идей, ресурсов и т.д.) для сохранения или получения новых конкурентных преимуществ. В долгосрочной перспективе у предприятия нет другого выбора, кроме как ведение инновационного развития, которое является эффективным источником длительного успеха, а следовательно и экономической безопасности предприятия. Результативная инновационная деятельность позволяет сформировать конкурентные преимущества предприятия, дает ему возможность успешно функционировать на рынке [5].

В очередной раз стоит акцентуализировать внимание на необходимости анализа инновационной активности в сочетании с инвестиционной, поскольку поиск технологических новинок невозможен без привлечения дополнительных финансовых ресурсов. При этом, различные отрасли экономической деятельности требуют разных объемов капиталовложений. Так, модернизация пищевого производства выдается процессом более дешевым, чем переоборудование угольной шахты или металлургического завода.

При любых инвестиционных вложениях необходимо оценивать уровень экономической безопасности и состояние предприятия на конкретный период времени. Инвестиционное обеспечение экономической безопасности следует определять как экономическую деятельность, направленную на формирование и движение инвестиционных ресурсов в соответствии с критериями безопасного функционирования и развития национальной экономики. Такое определение дает возможность подчеркнуть специфику инвестиционной деятельности как единства целей инвестирования и средств их достижения или материальной основы реальных и финансовых инвестиций, а также предопределить такую деятельность задачей обеспечения экономической безопасности [6].

При формировании стратегии развития инновационно-инвестиционной составляющей в системе экономической безопасности предпринимательской деятельности, по нашему мнению, следует придерживаться следующих основных принципов:

- параметры оценки должны быть адекватными сущности процесса, анализируется;

- принцип комплексности, основанный на учете комплекса факторов влияния на формирование и укрепление финансово-экономической безопасности;

- принцип системности, основанный на систематизации факторов и выделением из их общего количества наиболее существенных;

- принцип последовательности, проявляется в этапности оценки финансовой безопасности, принцип соответствия, который заключается в обеспечении взаимосвязи между критерием и системой показателей оценки финансовой безопасности;

- принцип плановости, который заключается в том, что каждое предприятие должно учитывать и планировать показатели, характеризующие финансовую безопасность, с целью достижения его текущих и стратегических целей;

- принцип заинтересованности, который заключается в стимулировании к улучшению эффективности использования факторов производства с целью поиска и обеспечения резервов инновационного развития предприятия;

- принцип инновационности, то есть создание системы инновационного обеспечения финансовой безопасности предприятия [4].

В механизм автоматизированного управления финансово-экономической безопасностью предприятия с учетом особенностей влияния инноваций входят следующие основные элементы:

- система заданного (желаемого) состояния составляющих финансовой безопасности или ее в целом, необходимая для реализации алгоритма работы объекта управления с учетом инновационных процессов;

- процесс измерения, расчета величин инноваций, обеспечивающих установление состояния измеряемых данных;

- элемент сравнения, который выявляет на отклонение управляемой величины от ее необходимого значения;

- объект управления финансовой безопасностью предприятия [4].

Следует учитывать, что связь между экономической безопасностью и инновационным развитием предприятия имеет дуальный характер, где оба явления выступают в качестве цели предприятия и средства ее достижения. Экономическая безопасность, с одной стороны, является необходимым условием и определенным отражением потенциала развития, ведь процессы ее обеспечения направлены на обеспечение процессов развития. С другой стороны, процесс развития предприятия должно быть направленным в том числе и на формирование и функционирование систем обеспечения экономической безопасности. В современных условиях хозяйствования на фоне новейших угроз и рисков, вызванных в том числе и проявлениями научно-технического прогресса, обеспечение экономической безопасности предприятия требует высокой степени инновационности развития. В то же время, процессы инновационного развития, вносят изменения в внутреннюю среду предприятия, и вызывают адекватную реакцию внешней среды, вызывают дополнительные риски, нарушая состояние экономической безопасности предприятия. Следовательно, инновационное развитие предприятия

может содержать в себе не только средство обеспечения экономической безопасности, но и внутреннюю угрозу ее состояния [7].

Основываясь на результатах проведенного анализа инновационно-инвестиционной активности промышленных предприятий Украины по видам экономической деятельности можем предложить набор стратегических императивов формирования и реализации инновационно-инвестиционной составляющей в системе экономической безопасности предпринимательской деятельности. Для этого, по нашему мнению, можно выделить три уровня развития инновационной активности: низкий, средний и высокий. Так же, мо-

жем классифицировать уровень привлеченных инвестиций соответствующего вида экономической деятельности: низкий, средний и высокий.

Данное распределение результатов будет служить основой для выбора оптимальной стратегии формирования инновационно-инвестиционной составляющей в системе экономической безопасности предпринимательской деятельности. Для этого предлагаем алгоритм в форме таблицы, в котором стоит выбрать необходимые уровни инновационной и инвестиционной активности для вида экономической деятельности, которую реализует предприятие. На пересечении горизонталей видов предложено рекомендованный вид стратегии (табл. 1).

Таблица 1. Алгоритм выбора стратегии формирования инновационно-инвестиционной составляющей в системе экономической безопасности предпринимательской деятельности в соответствии с характеристиками вида экономической деятельности

		Уровень инновационной активности			
		Низкий	Средний	Высокий	
		↓	↓	↓	
Уровень привлеченных капитальных инвестиций	Низкий	→	Замена вида продукции или технологии производства (1)	Привлечение дополнительных средств на осуществление инновационной деятельности (3)	Обеспечение дальнейшего устойчивого развития инновационной деятельности (4)
	Средний	→	Расширение научных и технологических исследований на предприятии (2)	Обеспечение дальнейшего устойчивого развития инновационной деятельности (4)	Обеспечение дальнейшего развития инновационной деятельности при условии сокращения расходов ее производства (5)
	Высокий	→	Замена вида продукции или технологии производства (1)	Расширение научных и технологических исследований на предприятии (2)	Замена вида продукции или технологии производства (1)

Источник: составлено автором

Выводы и перспективы дальнейших исследований. Итак, в процессе исследования сформированы пять основных стратегических императивов формирования инновационно-инвестиционной составляющей в системе экономической безопасности предпринимательской деятельности в соответствии с характеристиками вида экономической деятельности. Рассмотрим их подробнее:

1. Замена вида продукции или технологии производства. Направлениями реализации такой стратегии для топ-менеджмента выступает детальное исследование рынка и изучение нового инновационного вида продукции или технологии производства, может быть с наименьшими потерями имплементирована в производство. В условиях низкой инновационной активности в целом в области именно новейшая продукция может стать главным инвестиционным преимуществом предпринимательской деятельности, и станет фундаментом системы экономической безопасности.

2. Расширение научных и технологических исследований на предприятии. Направлениями реали-

зации такой стратегии является направление усилий на расширение спектра инновационной продукции, его продвижение на рынке и маркетинговые мероприятия. Популяризация инновационности в области способна создать предпосылки для перераспределения инвестиционных потоков и их эффективное размещение. Таким образом, дополнительно привлеченный капитал будет способствовать формированию действенной системы экономической безопасности предпринимательской деятельности.

3. Привлечение дополнительных средств на осуществление инновационной деятельности. Реализация данной стратегии предполагает создание предпосылок инвестиционной привлекательности собственных ноу-хау и разработок, их маркетинговое развитие и расширение спектра за счет привлеченных средств.

4. Обеспечение дальнейшего устойчивого развития инновационной деятельности. При условии соблюдения требований инновационной активности и достаточности инвестиционных ресурсов си-

стема экономической безопасности предпринимательской деятельности должна обеспечить условия нивелирования влияния внешних угроз и наращивание мощностей производства. Именно такое состояние инновационно-инвестиционного компонента является оптимальным.

5. Обеспечение дальнейшего развития инновационной деятельности при условии сокращения расходов ее производства. Реализация данной стратегии предполагает, в первую очередь, оптимизацию системы управления затратами, в том числе, на научные исследования и разработки. При таких условиях следует определить экономическую эффективность инновационной активности, ее окупаемость и доходность.

Итак, в процессе исследования предложен ряд стратегических императивов формирования и реализации инновационно-инвестиционной составляющей в системе экономической безопасности предпринимательской деятельности, основанные на исследовании показателей инновационно-инвестиционной активности промышленных предприятий Украины, их группировке и классификации. Указанные стратегии позволяют менеджменту предприятия не только внедрять новейшие виды продукции или технологии производства без ущерба экономической безопасности предпринимательской деятельности, а и стать ее компонентом. То же самое касается и привлеченных инвестиционных средств и их эффективного использования.

Список литературы:

1. Кравченко В.А. Инновационное развитие как основа экономической безопасности предприятия / В.А. Кравченко // [Электронный ресурс] - Режим доступа: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/12586.pdf>
2. Лобунского С. В. Подходы к формированию показателя инновационной способности в общей системе экономической безопасности предприятия / С. В. Лобунского // Вестник экономики транспорта и промышленности. № 39, 2012. - С. 55-59.
3. Шкарлет С. М. Экономическая безопасность предприятия: инновационный аспект: монография / С. М. Шкарлет. - М.: Книга. изд-во НАУ, 2007. - 415 с.
4. Левицкий В.В., Суханова И.Ю. .. Особенности влияния инноваций на формирование финансово-экономической безопасности деятельности предприятия // Ю.И. Суханова, В.В. Левицкий / Вестник Хмельницкого национального университета. - №3 (212). Том 2. - 2014. - с. 142-145.
5. Подольчак Н.Ю., Блында Ю.А. .. Инновационное развитие как элемент экономической безопасности предприятия / Н.Ю. Подольчак, Ю.А. Блында // Экономика: реалии времени. - № 4 (20). - 2015. - С.6-11.
6. Юрьева И.А. Механизм инвестиционного обеспечения экономической безопасности предприятия / И.А. Юрьева // Вестник НТУ «ХПИ». - №67 (1040). - 2013. - с. 186-189.
7. Волощук Л.А. Экономическая безопасность и инновационное развитие промышленного предприятия: сущность и взаимосвязь как объектов управления / Л.А. Волощук // Экономика: реалии времени. - №6 (16). - 2014. - с. 217-222.

Пивоварова Ирина Николаевна

*ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет им. В. Гетьмана»
Аспирант кафедры стратегии предприятия,*

Iryna Pyvovarova

*Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman
graduate student*

ЗНАНИЯ И ИНТЕЛЛЕКТ ПРЕДПРИЯТИЯ: ОТЛИЧИЯ В ПРОЦЕССЕ КАПИТАЛИЗАЦИИ KNOWLEDGE AND INTELLIGENCE: THE DIFFERENCES IN THE PROCESS OF CAPITALIZATION

Аннотация. В статье рассматриваются понятия терминов интеллект и знания с целью раскрыть отличительные характеристики для определения элементов интеллектуального капитала и капитала знаний.

Summary. The article describes the concept of the terms intelligence and knowledge with the aim to reveal the distinctive characteristics to determine the elements of intellectual capital and knowledge capital. For example, professional business services discussed the key role of knowledge capital

Ключевые слова: капитал знаний, интеллектуальный капитал, ресурс знаний, профессиональные услуги.

Keywords: capital of knowledge, intellectual capital, Knowledge resources, professional services.

Вступление. Современная внешняя среда, сместила принятые понятия относительно факторов получения конкурентных преимуществ и закреп-

пило за знаниями ключевую позицию. Современная экономика характеризуется высоким содержанием знаний в новосозданных технологиях, производстве и предоставлении услуг. Характеристики, которыми обладают знания обеспечивает возможность постоянного использования и развития, выполняя при этом главные задания предприятия – своевременно отслеживать изменения в потребительских интересах, продуцировать новые идеи и воплощать их в жизнь.

Концепция управления знаниями (knowledge management) возникла еще в 90-х гг и стало поводом для дискуссии, которые длятся и до теперь. Темами для их проведения остаются определение понятий знаний предприятия, капитал знаний предприятия и интеллектуальный капитал.

Исследования в области новой экономической категории «интеллектуальный капитал» посвятили свои труды такие известные авторы:

Целью данного исследования является раскрытие сути понятия «интеллект» и «знания» и рассмотрение их с позиции создания капитала, а также установить какой из названных ресурсов является обладает такими способностями.

Отсутствие однозначного определения понятия интеллектуальный капитал предприятия и вариации, который определяют его на уровне со знаниями, порождает вопрос о возможном отождествлении понятия знания и интеллект при наличии у них разного смыслового наполнения.

Это делает необходимым рассмотрение особенностей значения терминов знания и интеллект, определение их отличительных характеристик и попытки проведения разграничения между интеллектуальным капиталом и капиталом знаний, а также выявления фокуса управленческого внимания при совершении управления знаниями обращенного на интеллектуальный капитал или капитал знаний.

Для решения поставленного задания необходимо осуществить анализ значения «интеллект» и «знания», определить их отличительна всяческие иные черты.

С философской точки зрения интеллект представляет собой разум, способность мыслить, проницательность, совокупность мыслительных функций (сравнение, абстракции, образование понятий, суждений, выводов и т.д.), которые преобразовывают воспринятое в знания или критически пересматривают или анализируют уже имеющиеся знания [1, с. 181]

С точки зрения науки под понятием интеллекта подразумевают следующее. Так, по мнению Д.Векслера интеллект означает способность думать рационально, действовать практично и эффективно по отношению к внешней среде [2, с. 34]. Л.М. Терман определяет интеллект как способность решать проблемы незапрограммированным, творческим путем. [2, с. 34]. Д.Штернер сопоставляет интеллект со способностью человека к получению новых знаний – получение необходимых знаний для решения новых задач. [2, с. 34].

И.С.Ладенко под интеллектом подразумевает способность успешно реагировать на всяческие ситуации, особенно на новые, путем надлежащих корректировок поведения, способность к пониманию взаимных связей между фактами действий, что приводят к достижению целей. [3, с. 74]. Такая способность является приобретенной и развивается специалистами в процессе обучения и самообучения, введу чего имеет динамические характеристики. Р.Солсо сформулировал понятие интеллект так. Это способность осмысленно получать, воспроизводить и использовать знания для понимания конкретных и абстрактных идей, понятий и отношений между объектами и идеями, а так же использовать знания осмысленным способом [4, с. 481, 552]

Вышеизложенное трактовка понятия интеллект однозначный в понимании его как процесса умственной деятельности конкретного человека, а также как длительного действия обработки внутренних и внешних понятий, что предшествуют созданию результата в виде умозаключений. Каждое понятие является подтверждением, что интеллект это способность к проведению действий по обработке различных в своем роде объектов, что у свою очередь не отвечают смысловому значению понятия знания, соответственно и может быть с ним отождествляться.

Исследованиями в области знаний посвящали свои работы Б. З. Мильнер, У. Букович, Р. Уильямс, I. Нонака, Х. Такеучи, П. Сенге, Т. Стюарт, М. К. Румизен, К. Ниозлла, Д. Смита, Л. Прусака, А. И. Каптерева, Л. Черняк, И. Хмелькова, Л. И. Федулова, М. А. Ярушина.

Они придерживаются мнения, что знания - это форма существования и систематизации результатов познавательной деятельности человека. Это продукт относительно завершенного процесса познания. Знания это осмысленная и зафиксированная в памяти человека воспринятая им информация про мир, это присвоенная им лично информация.

Авторы монографии «Экономика знаний» подчеркивают, что знания возникают как результат умственной деятельности человека, цель которой восприятие, усвоение, систематизация и интерпретация информации. [5, с. 6].

Знания это форма существования и систематизация познавательной деятельности человека [6, с. 25], которая выступает усвоенным и осмысленным продуктом. В. Иноземцев определяет знания как информацию, усвоенную человеком и не существующую вне ее сознания [7, с. 31]. Знания – это форма существования и систематизация результатов познавательной деятельности человека. [8, с. 18].

С позиции философии знания – это подтвержденный практикой и удостоверенный логикой результат познания действительности, адекватное ее отражение в виде представлений, понятий, утверждений и теорий.

Приведенный определения различных авторов образуют единое понимание, что знания это зафик-

сированный результат познавательной деятельности, умственного процесса, который используется в дальнейшем.

Рассмотренные два понятия имеют между собой причинно-следственную связь, поскольку только при выполнении интеллектуальной работы осуществляется создание знаний и как следствие осознанное понимание, систематизация, установление логических связей и зависимости, осмысленности и обработка информации, которая преобразуется в усвоенные знания. Это дает основание утверждать, что знания представляют собой результат познавательной деятельности человека, который возможен только при использовании интеллекта.

Отличие знаний от интеллекта состоит в способности быть переданными. Так знания, имеют выражении, которое позволяет их, в отличии от интеллекта, который не имеет формального выражения, передавать разными способами. Это подтверждающий аргумент для обоснования, что интеллект представляет собой процесса в следствии выполнения которого создаются знания, как сформированный завершённый результат интеллектуального процесса.

В современной экономической науке присутствуют два понятия, которые раскрывают создание стоимости указанными объектами – это капитал знаний и интеллектуальный капитал. При этом их смысловое наполнение порождает вопросы о возможной диффузии значений этих двух понятий в составе капитала.

Так, в современной экономической литературе можно выделить следующие определения понятия интеллектуального капитала. Это совокупность знаний всех сотрудников, которые обеспечивают ее конкурентоспособность (Т.Стюарт).

Для Д.Даффи – это совокупность знаний, которыми обладает организация в лице своих сотрудников, а также в виде методологии, патентов [9]. С.Леонтьев определил интеллектуальный капитал, как сумму законных прав субъекта на результаты его творческой деятельности, его интеллектуальных способностей, навыков, накопленных баз знаний и полезные отношения с другими субъектами. А.А. Гапоненко представляет интеллектуальный капитал посредством знаний, информации и опыта [10]. Х.Макдональд, М.Бендиков и Е.Джамай, Т.В.Чечелова и Г.Ю.Ивлева рассматривают, как знания составляющую интеллектуального капитала. Х.Макдональд определили интеллектуальный капитал, как знаний что находятся в наличии у организации и которые служат для получения конкурентных преимуществ, как одного из принципов функционирования интеллектуального капитала. В.Иноземцев определил вышеназванный вид капитала, как такой что представляет собой подобие «коллективного разума», которые аккумулирует научные и повседневные знания сотрудников, интеллектуальную собственность и накопленный опыт, атмосфера внутри коллектива, организационная структура, информационные сети и имидж фирмы. [7].

Такие трактовки понятия интеллектуального капитала становятся подтверждением, что капиталом признаются знания, в формате завершённого результата интеллектуального процесса, при этом отсутствуют признаки познавательной и умственной деятельности, как сути интеллекта, а значит и формирования капитала.

Разработанная автором термина и концепции интеллектуального капитала Л.Эдвинссоном для шведской страховой и финансовой компании Skandia структура интеллектуального капитала и которая стала наиболее распространенной имеет следующие составляющие: человеческий, структурный и клиентский.

Мы придерживаемся позиции, что указанные составляющие структуры интеллектуального капитала являются формами выражения знаний и не представляют собой процесс, как продолжительное действие, которым является интеллект. Например, формами выражения знаний являются:

- базы данных, которые по своей сути есть знания об организации упорядочивания и хранения разнообразной информации с целью ее удобного использования. Такого же мнения придерживается и А.Верр, сказавши что «хранилища» знаний в фирме, как капитал, технологии и культура в организации, а также профессиональная культура, человеческий ум и базы данных. [11, с.166];

- патенты, лицензии, разрешения на использование моделей, промышленных образцов, идей и инноваций являются правовыми документами, которые регулируют право собственности и порядок использования знаний, которые представляют результат интеллектуальной, умственной и творческой деятельности;

- клиентский капитал это собранная, обработанная, систематизированная и проанализированная информация о потребностях, предпочтениях клиентов и поставщиков, а также их характеристика.

Таким образом, мы видим, что элементы интеллектуального капитала не представляют процесс, которым в своей сути есть интеллект, а являются формой выражения конечного результата, которые обладают признаками знаний.

Изложенные аргументы дают нам основание говорить о том, что управленческий фокус внимания направлена на знания, которые могут приобрести форму для использования. Деятельность предприятия направлена на производство продукта (товара, услуги), который имеет ценность для потребителя, следовательно подлежит оцениванию и может быть передан для использования.

Так оценивание знаний и определение их стоимости производится на двух уровнях:

- внутренний – это определение ценности знаний самим предприятием;

- внешний – это определение ценности знаний потребителями продукта.

Вышеизложенное дает нам основания для формирования авторской позиции относительно того, что именно знания обеспечивают создание добав-

ленной стоимости, поскольку являются уникальным результатом интеллектуального процесса, а капитал предприятия образуют знания, как такие что капитализируются.

Примером для обоснования выраженной позиции относительно образования знаниями капитала предприятия станут профессиональные деловые услуги, а именно один из классических их видов – юридические услуги. Основу указанных услуг составляет деятельность по выполнению работ, которые целиком и полностью состоят из использования специальных профессиональных знаний. Суть профессиональных услуг это использование субъективных знаний из профессиональной сферы деятельности, которые в процессе предоставления услуг образуют ценность, которая передается заказчику в форме ответов на запросы, а также в форме полученной выгоды от использования в предпринимательской деятельности, экономических и социальных целях. Ресурсом для предоставления таких услуг выступают именно осознанные сформированные, систематизированные результаты познавательной, умственной деятельности в рамках профессиональной деятельности. Специальные и индивидуальные знания выполняют роль фактора формирования ресурса знаний, который используется в процессе предоставления услуг.

На примере юридических услуг можно увидеть, что потребитель оценивает результат, который он получает в форме юридической услуги, а не сам процесс создания знаний. Ценность представляет именно результат, в котором воплотились знания – это совет, составленный правовой документ, предоставление ответов на вопросы. Такая услуга базируется на передаче заказчику знаний при этом процесс образования знаний остается за пределами предпринимательской деятельности юридической фирмы, на рынок поступает только готовый результат – знания.

Профессиональная услуга составляет вид знаниевой услуги, в связи с тем, что основана на знаниях, которые получены в прошлом периоде, а использование их происходит в будущем времени.

Содержание знаниевых услуг являются специальные (профессиональные) знания, которые выступают продуктом осознания и использования профессиональной информации. Это означает, что потребителям таких услуг передаются специальные знания совместно с профессиональной информацией. Как пишет С.М. Климов, информация может передаваться в чистом виде, а знания передаются только с информацией. [12, с.59].

Это означает, что профессиональная информация, как составляющая содержание знаниевых услуг передаются в процессе предоставления услуг потребителю, задачей которого является ее преобразование в собственное знание и дальнейшее использование для достижения целей.

Отметим, что ключевая роль таких услуг это результат обработки и систематизация профессиональной информации, который является продуктом специальных профессиональных знаний, которые

передаются потребителю. В таком случае, справедливой является точка зрения С. Климова, который подчеркивает, что информация служит своеобразным сырьем для производства знаний. Знания, в свою очередь, становятся фундаментальной основой организации любого процесса [12, с.58].

Таким образом профессиональные деловые услуги представляют собой капиталобразующие услуги, которые ретранслируют профессиональные знания, и преобразовывают их в капитал, путем конвертации в доход от их владения.

Продуцирование продукта профессиональных знаний базируется на следующих составляющих: субъективные профессиональные знания, кодифицированные знания предприятия и потенциал знаний, который привлекается при выполнении каждого задания для каждого заказчика индивидуально и дает основание для определения результата – продукт знаний, предназначенный для выполнения функций капитализации и коммерциализации.

Такие ресурсы знаний, которые способны создавать добавочную стоимость, представляют собой капитал знаний предприятия, которое предоставляет профессиональные услуги. Как пишет в своей работе С.Климов, «преобразование знаний в капитал означает, что владение им позволяет получать от его использования регулярный доход». [12, с.120].

Л.Демидова подчеркивает, что сегодня сектор профессиональных услуг служит одним из главных каналов распространения и освоения знаний, технологических, организационных, управленческих и других инноваций прогрессивного опыта. [13, с.48].

Выводы. Концепция управления знаниями осветила важные вопросы о ключевой роли знаний для предприятия. Определено, что знания способны капитализироваться, в связи с чем были представлены понятия капитал знаний и интеллектуальный капитал. Исследование этих двух понятий открыло вопросы о возможном их отождествлении. В данной статье для ответа на такой вопрос была проведена работа относительно определения содержания понятия «интеллект» и «знания» и раскрыто их принципиальное отличие. Так, интеллект представляет собой процесс умственной деятельности, а знания – результат интеллектуальной деятельности. Это отличие подтверждено способностью знаний к передаче, в отличие от интеллекта, который не передается. Это дает основание формулировать авторскую позицию, что именно знания, как результат подлежат оцениванию и могут выступить товаром, тем самым принести владельцу такого капитала доход и выполнив условия капитализации. Таким образом, все вышесказанное становится аргументом для утверждения, что капитал предприятия формируют знания, как результат умственной деятельности, тем самым создавая потребительскую ценность и конвертируясь в прибыль.

Ссылки:

1. Губский Е. Ф. 1. Философский энциклопедический словарь / Е. Ф. Губский, Г. В. Коралева, А. В. Лутченко. – Москва: ИНФРА-М, 1997. – 576 с.

2. Журавльова І. В. Управління людським капіталом підприємства / І. В. 2. Журавльова, А. В. Кудлай. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2006. – 252 с
3. Ладенко И. С. Интеллектуальные системы и обучение / И. С. Ладенко. – Новосибирск: Наука. Сиб. отд-ние., 1993. – 152 с.
4. Солсо Р. Л. Когнитивная психология: Пер. с англ. / Р. Л. 4. Солсо. – Москва: Трикола, 1996. – 300 с.
5. Колесов В. П. 5. Экономика знаний [Текст]: коллективная монография / В. П. Колесов, Л. Г. Белова, В. Л. Макаров. – Москва: ИНФРА-М, 2008. – 432 с.
6. Дресвянников, В. А. Построение системы управления знаниями на предприятии [Текст] : учебн. пособие / В. А. Дресвянников. – М.: КНОРУС, 2006. – 344 с
7. Иноземцев, В. Парадоксы постиндустриальной экономики (инвестиции, производительность и хозяйственный рост в 90-е годы) [Текст] / В. Л. Иноземцев // Мировая экономика и междунар. отношения. – 2000. – №3. – С. 3–12
8. Трофимова Л. А. Управление знаниями : учебное пособие / Л. А. Трофимова, В. В. Трофимов. – Санкт-Петербург: Изд-во СПбГУЭФ, 2012. – 77 с.
9. Даффи Д. Человеческий капитал. – http://www.icci.ru/study/13/25men_cap.doc.
10. Гапоненко А. Л. Управление знаниями / А. Л. Гапоненко. – Москва: ИПК Госслужбы, 2001. – 52 с.
11. Верр А. Управленческое консультирование. Индустрия знаний, символический капитал или новая мода [Текст / А. Верр, М. Киппинг, С. Энгвелл. – Харьков: Изд-во «Гуманитарный центр», 2008. – 416 с.
12. Климов С. М. Интеллектуальные ресурсы общества / С. М. Климов. – Санкт-Петербург: ИВЭСЭП, Знание, 2002. – 199 с.
13. Демидова, Л. Сфера услуг США: факторы ускорения динамики [Текст] / Л. Демидова // Мировая экономика и междунар. отношения. – 2005. – №12. – С. 38–49.
14. Мочерний С. В. Економічна енциклопедія: у 3-х т. / С. В. Мочерний. – Київ: Видавничий центр «Академія», – Т. 1. – 2000. – 864 с.
15. Нонака И. Компания — создатель знания: Зарождение и развитие инноваций в японских фирмах / И. Нонака, Х. Такеучи. – Москва: Олимп-Бизнес, 2003. – 320 с.
16. Друкер Ф. Задачи менеджмента в XXI веке [Электронный ресурс] : уч. пос. пер. с англ [Электронный ресурс] / Ф. Друкер // Издательский дом «Вильямс», – 2000. – Режим доступа до ресурсу: <http://moneta2012.blog.tut.by/files/2012/05/Piter-F.-Druker-Zadachi-menedzhmenta-v-XXIveke.pdf>., Друкер
17. Марченко О. С. Консалтингові ресурси національних інноваційних систем. Економікотеоретичний аналіз: Монографія / О. С. Марченко. – Харків: Право, 2008. – 280 с.
18. Эдвинссон Л. Корпоративная долгота. Навигация в экономике, основанной на знаниях / Л. Эдвинссон. – Москва: ИНФРА-М, 2005. – 248 с
19. Тренев В. Н. Механизмы управления знаниями на предприятиях наукоемких отраслей / В. Н. Тренев. // Весник научно-технического развития. – 2014. – №5. – С. 27–37.
20. Ярмач О.В. Основні функції інтелектуальних послуг як чинника підвищення інноваційної активності підприємств / О.В. Ярмач, О.В. Бервено // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць ХІБС УБС НБУ. – Випуск 2(5). – Харків: ХІБС, 2008. – с. 47 - 51.
21. Колесов В. П. Экономика знаний [Текст] : коллективная монография / В. П. Колесов, Л. Г. Белова, В. Л. Колесов. – Москва: ИНФРА-М, 2008. – 432 с.

УДК 338.4

Yurchenko A.Y

*Senior Lecturer of the Department of Economics and Entrepreneurship
International Classical University of Pylyp Orlyk, Mykolaiv*

Юрченко Аліна Юрїївна

*старший викладач кафедри економіки і підприємництва
Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика, м. Миколаїв*

**DEVELOPMENT FEATURES OF MANAGEMENT SYSTEM OF THE ECONOMIC
SUSTAINABILITY AT FLOUR MILL ENTERPRISES
ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ СТІЙКІСТЮ
БОРОШНОМЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Summary: The theoretical and methodical aspects of the management system of economic sustainability at flour mill enterprises are researched. The algorithm of improvement of management system of economic stability and mechanisms of its realization in the modern conditions are determined.

Key words: economic sustainability, management of economic sustainability, efficiency of management, flour mill enterprises.

Анотація: Досліджено теоретичні і методичні аспекти системи управління економічною стійкістю борошномельних підприємств. Визначено алгоритм вдосконалення системи управління економічною стійкістю та механізми його реалізації в сучасних умовах.

Ключові слова: економічна стійкість, управління економічною стійкістю, ефективність управління, борошномельні підприємства.

Постановка проблеми. В сучасних трансформаційних умовах господарювання вдосконалення системи менеджменту, як в рамках окремого підприємства, так і держави, суспільства в цілому сприяє швидкому та ефективному впровадженню нових механізмів управління, які відповідають сучасним потребам ринкового середовища. Тому, одним із основних завдань забезпечення економічної стійкості підприємства необхідно вважати виявлення всього спектра реальних загроз і проблем, притаманних управлінському процесу.

З метою визначення рівня та ефективності управління економічною стійкістю борошномельних підприємств важливого значення набуває виокремлення особливостей їх функціонування, здійснення соціально - економічних процесів на підприємстві, формування нової системи управління його діяльністю, що стає надзвичайно важливим науково-практичним завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У теоретичному та прикладному аспекті особливості функціонування борошномельних підприємств та стратегій управління їх економічною стійкістю досліджені у працях вітчизняних і зарубіжних учених, таких як Ананьева О., Ареф'єва О., Василенко В., Гончар І., Гросул В., Клепчева О., Клочко Т., Мельник Л., Нікішина О., Поліщук О., Сарахман К., Седікова І., Семененко І., Соловйової Н., Ткаченко С., Удовиченко М., Шевченко З.

Виділення раніше невіршених частин загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість праць на сьогодні недостатньо дослідженими залишаються питання комплексного аналізу проблем управління, здійснення контролю за процесами формування економічної стійкості борошномельних підприємств.

Мета статті. Метою статті є необхідність розробки відповідної підсистеми в системі управління підприємством, завданням якої буде виконання комплексу дій, спрямованих на формування та посилення економічної стійкості борошномельних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес успішного функціонування і розвитку борошномельних підприємств в умовах ринкової економіки залежить від рівня його економічної стійкості, тому останніми роками стійкий розвиток підприємства став одним із пріоритетних стратегічних завдань.

Так, наприклад, Гросул В.А. визначає економічну стійкість як такий стан рівноваги підприємства, за якого економічні та управлінські рішення мають здатність регулювати основні фактори стійкості його стану: управління, виробництво, фінанси, персонал і стратегії в заданих межах ризику [3].

Шевріна О.В. у своїй роботі, присвяченій розробці комплексної оцінки економічної стійкості підприємств, визначає дану категорію як здатність підприємства впродовж відносно тривалого пері-

оду часу зберігати та нарощувати власний виробничий потенціал з метою збереження та розширення займаного сегменту ринку. Для оцінки рівня економічної стійкості організації автор пропонує використовувати систему фінансових коефіцієнтів, що складається з прийнятих раніше в теорії фінансового аналізу показників фінансової стійкості, рентабельності та ділової активності [12].

Схожу думку має Омельченко І.Н., який розуміє дану категорію як здатність підприємства зберігати свою фінансову стабільність при постійній зміні ринкової кон'юнктури шляхом вдосконалення та цілеспрямованого розвитку його виробничо-технічної та організаційної структури за допомогою методів логістико-орієнтованого управління [10].

Гончар І.В. економічну стійкість підприємства розглядає як одну з форм вияву закономірностей розвитку економіки, а саме, як форму прояву закону підвищення ефективності виробництва. З точки зору автора, економічна стійкість підприємства в умовах ринку являє собою постійний рух грошових потоків і наявність таких земельних, матеріально-технічних, трудових і фінансових ресурсів, які дозволяють забезпечити платоспроможність та розширене відтворення на рівні всього підприємства [2].

Вищезазвані підходи створили теоретичний базис для визначення категорії "економічна стійкість підприємства", однак розмаїття результатів досліджень і відсутність однозначних тлумачень вимагає їх аналізу та синтезу, оскільки проблема, що розглядається є актуальною. Це підтверджується наявністю суперечливих точок зору на її сутність та чисельні методики оцінювання. Також залишаються без чіткої відповіді питання можливості управління економічною стійкістю підприємств в умовах сучасних українських реаліях, оскільки визначена проблема характеризується багатоаспектністю, поліморфністю, багатовимірністю і впливом галузевих особливостей досліджуваних проблем переробної галузі.

Особливе місце у забезпеченні економічної стійкості, на думку деяких авторів, належить фінансовим ресурсам. При цьому зазначається, що важливим є «не тільки загальна маса прибутку, а й структура її розподілу, особливо – та частка, яка спрямовується на розвиток виробництва [7, с. 15;]. В українських реаліях цей фактор має особливе значення, зважаючи на малу частку власних коштів у джерелах фінансування підприємств.

Багато авторів вказують на неможливість досягнення економічної стійкості в умовах нестабільної ринкової кон'юнктури і конкуренції на ринках сировини, фінансів, трудових ресурсів і зростання ризиків усіх видів без орієнтації підприємства на стратегічні цілі і завдання сталого розвитку. Найбільш ефективним інструментом в загальному випадку залишаються стратегії, пов'язані з впровадженням сучасних інноваційних технологій, виробництва

продукції борошномельної галузі, використання енергозберігаючих та ресурсозберігаючих технологій, інноваційна сприйнятливність персоналу. Шандова Н.В. виділяє окремим фактором господарський ризик і вважає, що управління цим фактором вимагає володіння ризиковою евристиком, здатністю приймати і реалізовувати нестандартні рішення, гнучко змінювати стратегію і тактику поведінки в господарській діяльності [11, с. 171].

Є пропозиція розуміти під економічною стійкістю сукупність організаційної, інноваційної, логічної, виробничої, фінансово-кредитної діяльності у їх поєднанні та взаємовпливі, розвиненість кадрового та інтелектуального потенціалів, здатність до швидкого усунення негативних впливів і загроз зовнішнього середовища [1, с. 59].

Ми пропонуємо вважати економічну стійкість сукупністю взаємопов'язаних і взаємообумовлених елементів та відносин на підприємстві, які зумовлюють здатність адаптуватися до зовнішніх і внутрішніх ризиків, забезпечувати збалансоване функціонування, розширене відтворення, дотримуватися обраних стратегій поведінки на ринку, збалансованого функціонування та гармонійного розвитку, ефективно формувати та використовувати ресурсний потенціал, зберігати позитивну динаміку основних показників виробничо-збутової діяльності. Головною метою підприємства при розробці заходів підвищення економічної стійкості є забезпечення такого стану організації, при якому спостерігатиметься її фінансова стабільність та конкурентоспроможність.

Сучасний підхід до управління економічною стійкістю - це безперервна серія взаємопов'язаних управлінських функцій, які становлять основу для розподілу управлінської праці, організації процесів управління, формування організаційних структур і в кінцевому підсумку - створення функціональних видів менеджменту [6].

За ситуаційним підходом управління економічною стійкістю підприємства орієнтоване на використання можливостей прямого прикладання науки до конкретних ситуацій і умов діяльності підприємства, особливостей галузі та її тенденції розвитку, використання конкретних методів та прийомів вирішення завдань та досягнення цілей підприємства [4].

З іншого боку управління економічною стійкістю підприємства це циклічний процес, який скла-

дається з послідовних етапів, на кожному з яких реалізуються загальні функції менеджменту, формуються відповідні методи управління економічною стійкістю, методи менеджменту перетворюються у конкретні управлінські рішення [8].

Ефективність управління - це сукупна результативність роботи всього трудового колективу організації, системи заходів, які є наслідком окремих зусиль керівника і спеціалістів [9]. Ефективність управління включає аналіз:

- управлінського потенціалу, тобто сукупності всіх ресурсів, які використовує система управління;
- витрат на управління, які визначаються складом, організацією, технологією і об'ємом робіт по реалізації відповідних функцій управління;
- характеру управлінської праці;
- ефективності діяльності людей в процесі роботи організації, реалізації, реалізації інтересів, досягнення окремих цілей.

Якість управління залежить від статичних і динамічних характеристик системи управління, тобто від її побудови і функціонування. Тому всі характеристики структур, процесу і методів управління, кадрової роботи та інші, в цілому визначають якість управління.

Аналіз ефективності управління є складною проблемою. Об'єктивна оцінка ефективності управління дає можливість порівняти різні варіанти організації управління, дати їм оцінку, окреслити шляхи удосконалення, підвищити відповідальність керівників і спеціалістів за результати роботи.

Однак в цілому, управління економічною стійкістю має здійснюватися з максимальною ефективністю, з використанням інструментів і механізмів сучасного менеджменту, які утворюють відповідну підсистему, що входить до складу підсистеми загального менеджменту. Головним призначенням і цільовою функцією підсистеми є розробка, здійснення і контроль за процесами формування, розвитку та підтримки економічної стійкості підприємства. Вказана підсистема складається з трьох блоків (рис. 1).

Перший блок – аналітичний. Його завдання полягає у збиранні, узагальненні, аналізі своєчасної, повної, точної інформації про стан зовнішнього і внутрішнього середовищ, оцінці усіх складових потенціалу підприємства і результативності – ступеня досягнення поставлених цілей і реалізації стратегій.

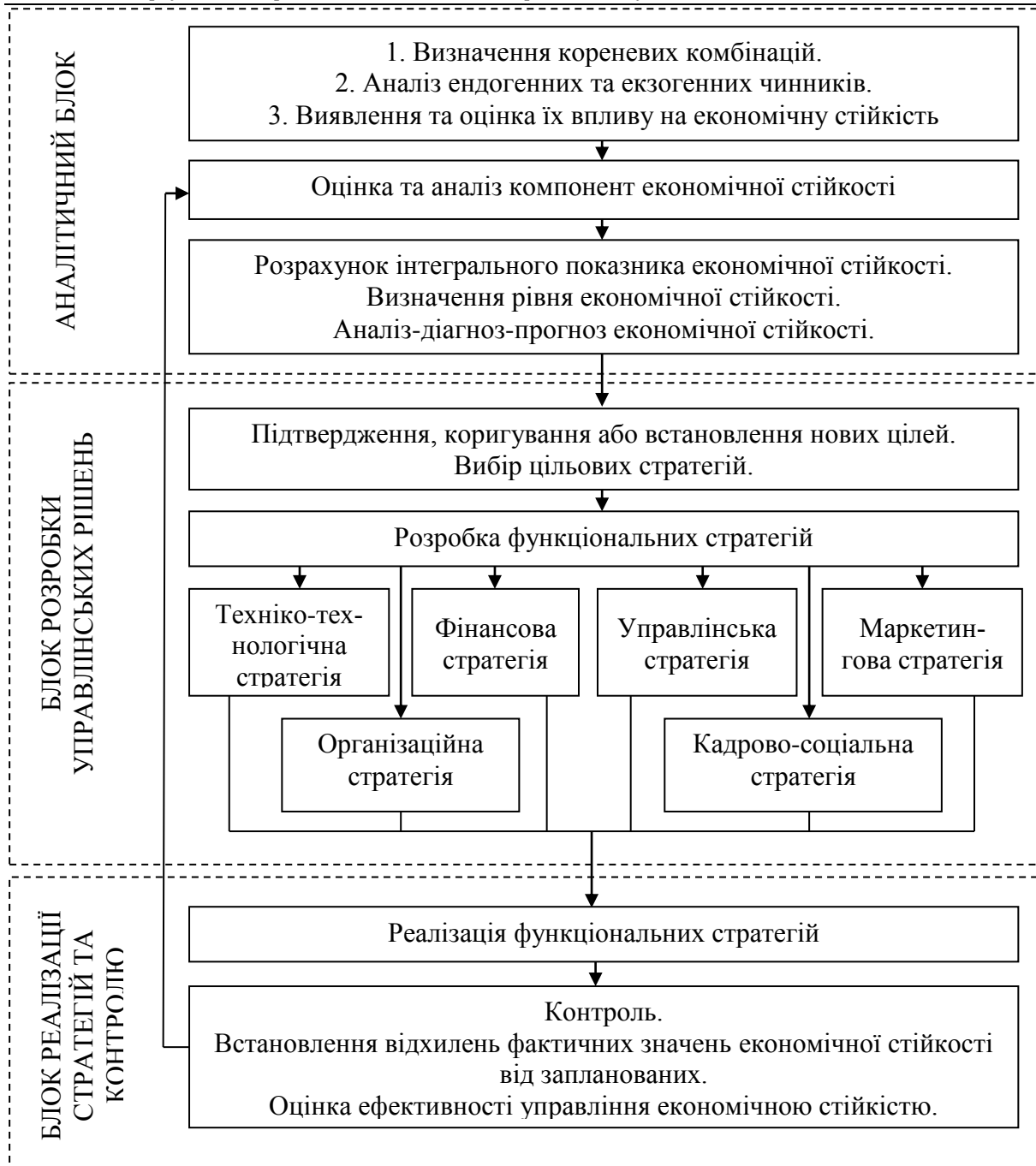

Рис. 1. Схема субсистеми управління економічною стійкістю борошномельного підприємства

Аналітичний блок, як центр організації інформаційного забезпечення процесу управління має бути орієнтованим на виконання завдань, що відповідають цілям розвитку підприємства. Вирішення широкого спектру проблем вимагає комплексного використання інформаційних технологій, автоматизованих систем, автоматизованих робочих місць, комп'ютерної техніки, математичного моделювання, прогнозування.

У роботі аналітичного блоку мають широко застосовуватися програмно-технологічні засоби, які забезпечують збирання, обробку і передачу інформації на усі рівні управління.

Ефективність управління на борошномельних підприємствах визначається своєчасністю, повнотою та достовірністю інформації щодо ситуації на

підприємстві, на світових і локальних ринках. Вказані вимоги до інформації зумовлюють необхідність впровадження механізму збирання даних, які безпосередньо використовуються при обчисленні інтегрального показника економічної стійкості. При сьогоdnішньому рівні комп'ютеризації достатньо просто організувати процес передачі даних, за допомогою яких з певною періодичністю можна надавати керівництву чітку картину стану рівня стійкості, своєчасно встановлювати причини появи симптомів кризисних явищ і приймати своєчасні, правильні управлінські рішення.

До завдань аналітичного блоку також відносять надання вірогідних наслідків негативного впливу деяких чинників та шляхи їх нейтралізації, характеристик конкурентів, ринкової кон'юнктури, можливі варіанти управлінських рішень та критерії

їх оцінки. Усе більшої уваги потребує використання інструментарію моделювання та прогнозування показника економічної стійкості за допомогою широкого спектру екстраполяційних, адаптивних методів, експертних систем та методів інфографіки.

Блок розробки управлінських рішень (стратегій) є центром переробки інформації, яка надходить з аналітичного блоку. На основі цієї інформації відбувається процес стратегічного і оперативного планування, яке є набором заходів, спрямованих на підвищення стійкості.

Забезпечення економічної стійкості – це постійний моніторинг чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, оперативне вирішення завдань і задач по кожному напрямку діяльності. Це зумовлює необхідність планування та розробки стратегій досягнення цілей.

В основу процесу розробки стратегій покладаються кореневі компетенції, які характеризують найсильніші сторони потенціалу підприємства. Вони визначаються на основі оцінки потенціалу та даних SWOT – аналізу. В узагальненому вигляді кореневі компетенції складаються з трьох взаємозалежних частин:

1. Технологічна позиція: - технологічні ноу-хау; - капітальні активи; - знання про технології, ринки, споживачів.

2. Організаційна позиція: - система структури, культура організації; - управлінський досвід, стиль керівництва; фінансові активи; - репутація.

3. Зовнішні контакти та зв'язки: - позиція в мережі відносин; - позиція в ланцюгу постачання [5].

Третьою компонентою підсистеми управління економічною стійкістю є блок реалізації стратегій та контролю за цим процесом. Структура та зміст функціональних стратегій різні і далеко не всі будуть суттєво впливати на рівень економічної стійкості у середовищі, яке постійно змінюється. Тому в процесі реалізації стратегії необхідно постійно їх переглядати і коректувати, вносити відповідні зміни.

Також важливим чинником успішної реалізації обраних заходів є контроль, головною функцією якого є встановлення відхилень фактичних значень параметрів економічної стійкості від запланованих та доведення цієї інформації до керівників відповідних служб і підрозділів. Головним інструментом реалізації функції контролю є збереження, перевірка, облік та аналіз.

В загальній системі управління контроль виступає як елемент зворотного зв'язку. За його результатами проводиться корегування раніше прийнятих рішень. Процес контролю складає основу управління по відхиленням. Його сутність полягає в тому, що всі цілі, які стоять перед підприємством формалізуються в систему нормативів, відхилення від яких виявляються в результаті контролю і закладаються в основу розроблених управлінських рішень.

Управління економічною стійкістю сприяє підвищенню адаптивності, гнучкості та здатності підприємства до самоорганізації з використанням результатів аналізу економічного стану за рахунок розробки та використання методів управління економічною стійкістю підприємства.

Висновки та пропозиції. Отже, можна зробити висновок, що управління економічною стійкістю є безперервним процесом, який відбувається одночасно та узгоджено на всіх рівнях. Важливою запорукою успішної реалізації стратегій є своєчасність та якість рішення задач управління, взаємодія усіх функціональних складових економічної стійкості. Процес управління повинен формуватися таким чином, щоб підприємство мало можливість діяти на його основі згідно до обставин та кожен раз знаходити заходи відповідно до умов поточного моменту та усієї ситуації в цілому.

Список літератури:

1. Ареф'єва О.В. Методичний підхід до оцінки та механізм моніторингу економічної стійкості підприємства / О.В. Ареф'єва, Д.М. Городинська // Формування ринкових відносин в Україні. – № 6 (61). – 2006. – С. 57–61.
2. Гончар І.В. Оцінка і прогнозування економічної стійкості сільськогосподарського виробництва: Автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.07.02. Дніпропетровський державний аграрний університет. – 22 с.
3. Гросул В. А. Соціально-економічна стійкість підприємства: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій [Текст]: моногр./ В. А. Гросул. – Харків: ХДУХТ, 2007. – 303 с.
4. Іванов В.Л. Концепція управління організаційно-економічною стійкістю промислового підприємства [Електронний ресурс] / В.Л. Іванов. - http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Emp/2011_23_1/12Ivanov.htm
5. Ігнат'єва І.А. Стратегічний менеджмент: Підручник. – К.: Каравела, 2008. – 480 с.
6. Кравченко М.О. Методологічні засади системного аналізу економічної стійкості промислових підприємств / М.О. Кравченко // Технологічний аудит та резерви виробництва. – 2016. – № 1/3 (27). – С. 84-89.
7. Крамаренко Г.О., Чорна О.Є. Фінансовий менеджмент: Підручник [Текст] / Г.О. Крамаренко, О.Є Чорна. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006. – 520 с.
8. Маслюк О.В. Місце економічної стійкості підприємства в забезпеченні його конкурентоспроможності / О. В. Маслюк // Інноваційна економіка. – 2014. – №5 (43). – С. 92-96.
9. Менеджмент в АПК / Ю.Б. Королев, В.Д. Коротнев, Т.Н. Кочетова и др. – М.: Колос, 2007. – 424 с.
10. Омельченко И. Н. Финансово-экономическая стабильность как составная часть организационно-экономической устойчивости предприятия / И.Н.Омельченко, Е.В.Борисова// Вестник машиностроения. -2007.-№4.С.64-74.
11. Шандова Н.В. Оцінка загальної стійкості розвитку промислового підприємства [Текст] / Н.В. Шандова // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 9 (63). – С. 169–173.
12. Шеврина Е.В. Оценка экономической устойчивости сельскохозяйственных предприятий: На примере Оренбургской области: Автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.05 Оренбургский гос. аграрный ун-т. – Оренбург. – 1999. – 22 с.

ЮРИДИЧЕСКИЕ НАУКИ

Горбатюк С. Є.,

*кандидат наук з державного управління, докторант кафедри соціальної і гуманітарної політики,
Національна академія державного управління при Президентові України, м. Київ*

Horbatiuk S.Ye.,

*PhD in Public Administration, Doctoral Candidate of the Social and Humanitarian Policy Department,
National Academy for Public Administration under the President of Ukraine*

THE COUNCIL OF EUROPE LAW INSTITUTE IN A MECHANISM OF PROVIDING SOCIAL AND HUMANITARIAN SECURITY

ІНСТИТУТ ПРАВА РАДИ ЄВРОПИ В МЕХАНІЗМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІОГУМАНІТАРНОЇ БЕЗПЕКИ

Summary: The article deals with the analysis of the Council of Europe law institute as a component of the international legal mechanism for regulating relations in the field of ensuring social and humanitarian security. The author focuses on the problems of implementing the Council of Europe norms of law in the sphere of providing social and humanitarian security in Ukraine.

Key words: social and humanitarian security, Council of Europe, law institute, public administration, international regulation.

Анотація: У статті проаналізовано інститут права Ради Європи як складову міжнародно-правового механізму регулювання відносин у сфері забезпечення соціогуманітарної безпеки. Обґрунтовується положення про те, що у рамках Ради Європи закладено основи сучасних міжнародних стандартів у сфері соціальних і гуманітарних прав людини на європейському просторі. Акцентується на проблемах реалізації норм права РЄ у сфері забезпечення соціогуманітарної безпеки в Україні та пропонуються шляхи їх вирішення.

Ключові слова: соціогуманітарна безпека, Рада Європи, інститут права, публічне адміністрування, міжнародне регулювання.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Зміна характеру викликів і загроз в добу глобалізації посилила увагу світової спільноти до соціогуманітарної складової безпеки. Геополітичне розташування, соціально-економічний, культурний, науково-освітній потенціал, а також європейський вибір України, яка є членом Ради Європи (РЄ) з 1995 р., актуалізують питання імплементації європейських стандартів в практику публічного управління соціогуманітарним розвитком в Україні, а також визначають необхідність у проведенні державою як суб'єктом міжнародних відносин більш активної політики, спрямованої на формування норм міжнародного права та регулювання відносин у сфері забезпечення соціогуманітарної безпеки в європейському регіоні.

У Стратегії національної безпеки України визначено, що зовнішньополітична діяльність України у сфері гарантування національної безпеки держави спиратиметься на політику європейської і євроатлантичної інтеграції та здійснюватиметься на глобальному, регіональному і субрегіональному рівнях. Для створення ефективної системи взаємодії у Центральній та Східній Європі з метою забезпечення безпеки та стабільності будуть використовуватися інструменти та можливості РЄ [1]. Тому для державного управління у сфері забезпечення соціогуманітарної безпеки в Україні проблема дослідження міжнародних організацій, зокрема РЄ, має як теоретичне, так і практичне значення.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Зростання ролі міжнародних організацій у забезпеченні суспільного розвитку стало поштовхом до наукового осмислення концептуальних засад їх становлення й оцінки практичної діяльності. Вийшли у світ роботи вітчизняних та іноземних авторів, які розкривають питання формування міжнародних організацій в історичній ретроспективі (А.Каляев, О.Скрипник, В. Шамрай та ін.), висвітлюють правові аспекти їх діяльності (К.Амеразінге, Д.Денисова, У.Ільницька, Я.Клаберс, Г.Морозов, Ю.Овчиннікова, Г.Шермерс, О.Шпакович та ін.). Науковці звертаються до проблематики міжнародних організацій у контексті формування та реалізації державної соціальної політики (М.Кравченко, О.Петроє, А.Попок, В.Скура-тівський, В.Трошинський та ін.). Предметом наукових пошуків дедалі частіше стає вивчення окремих міжнародних організацій. Дослідження теоретико-правових аспектів діяльності РЄ проводили К.Бякішев, Г.Клебес, Я.Маленовські, Б.Мелех, А.Ройєр, А.Санченко, Е.Хаас, У.Швіммер, С.Шевчук та ін. Важливою базою вивчення міжнародних організацій є ухвалені ними документи та аналітичні видання. Так, окрему увагу було приділено науковому аналізу основних документів РЄ, зокрема Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (К.Андріанов, О.Климович та ін.), Європейської соціальної хартії (М.Феськов, Н.Сидоренко та ін.).

Водночас автори вищезазначених праць не

ставили за мету дослідження РЄ як суб'єкта забезпечення соціогуманітарної безпеки, хоча вироблення теоретико-методологічних підходів до розуміння інституту права РЄ як частини механізму регулювання відносин саме у цій сфері є актуальною потребою управлінської практики. Тому **метою статті** є розкриття ролі та місця інституту права РЄ в регулюванні відносин у сфері забезпечення соціогуманітарної безпеки.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. На європейському континенті в системі міжнародних організацій, які проводять свою діяльність у сфері захисту прав людини, провідне місце належить РЄ. Утворена 5 травня 1949 р. “з метою досягнення більшого єднання між її членами для збереження та втілення в життя ідеалів і принципів, які є їхнім спільним надбанням, а також сприяння їх економічному та соціальному прогресу” [2] РЄ стала першим міжурядовим механізмом, зорієнтованим на формування європейської єдності у площині гуманітарно-соціальних проблем і створення культурно-правового простору [3].

Об'єктна сфера діяльності РЄ визначена ст. 1 Статуту організації 1949 р. Відповідно об'єктами правового регулювання є відносини, що формуються з огляду на визнання системи спільних цінностей, серед яких повага до прав людини, верховенство права, демократія.

З розширенням поглядів на безпеку, зокрема зростання ролі її соціогуманітарного сегменту, основні завдання РЄ неодноразово уточнювалися на найвищому рівні організації. Так, за результатами Віденського саміту 1993 р. була обумовлена роль РЄ як гаранта демократичної безпеки, а до кола основних напрямів діяльності були включені питання захисту прав національних меншин, боротьби з расизмом і ксенофобією, антисемітизмом і нетерпимістю.

Страсбурзький саміт 1997 р. ознаменувався суттєвим розширенням зобов'язань РЄ щодо активізації діяльності у соціальній сфері. Пріоритетними напрямками діяльності РЄ було визначено демократію і права людини; соціальну згуртованість; безпеку і соціальні права громадян, насамперед дітей, а також протидію тероризму, корупції та організованій злочинності; демократичні цінності і культурне різноманіття.

Саміт РЄ 2005 р., що відбувся у Варшаві, посилюючи акценти на соціогуманітарних аспектах розвитку держав, визначив наступні завдання організації: сприяння загальним основоположним цінностям: правам людини, верховенству закону і демократії; зміцнення безпеки європейських громадян, зокрема у сфері боротьби з тероризмом, організованою злочинністю і торгівлею людьми; розбудова більш гуманної і відкритої Європи через забезпечення соціальної згуртованості, розбудова Європи для дітей, освіта і розвиток демократичного громадянства, розвиток молодіжної співпраці та захист і заохочення культурного різноманіття, зміцнення міжкультурного діалогу, регулювання міграції; а також розвиток співробітництва з іншими міжнародними та європейськими організаціями [4].

Таким чином, зосередившись на розбудові єдиної Європи з високими соціальними стандартами, у діяльності РЄ сформувався широкий спектр питань, пов'язаних із забезпеченням соціогуманітарної безпеки.

Сьогодні організація виконує роль координатора політичних, правових, організаційних та ін. механізмів державного регулювання, що застосовуються країнами-учасницями для забезпечення норм ліберальної демократії; є центром обговорення питань та сприяння соціогуманітарному розвитку шляхом укладання угод і здійснення спільних заходів в економічній, соціальній, культурній, науковій, правовій, адміністративній галузях, а також у сфері прав людини і основних свобод.

У міжнародному механізмі забезпечення соціогуманітарної безпеки провідне місце посідає інститут права РЄ. Широке коло суб'єктів права РЄ, до яких належать розташовані в Європі держави, ряд держав пострадянського простору, що містяться на території Кавказу, Туреччина, міжнародні організації, серед яких ЄС, ООН, ОБСЄ, ОЕСР, МОП, ЮНЕСКО, ВОЗ, ВОІВ, СОТ, ІНТЕРПОЛ, НАТО, Північний Союз, Бенілюкс [5, с. 314], створює умови для розвитку РЄ як міждержавної європейської правової системи, що формує загальноєвропейські правові стандарти у сфері прав людини, зокрема соціальних та економічних, і гармонізує міждержавні та національні правові системи, сприяючи формуванню єдиного правового простору для забезпечення економічного і соціального прогресу держав-членів організації.

У системі норм, що регулюють питання соціогуманітарної безпеки, у державах-членах РЄ основоположне місце належить таким положенням Європейської конвенції з прав людини, як право на життя (ст. 2), заборона рабства і примусової праці (ст. 4), право на свободу та особисту недоторканість (ст. 5), повагу до приватного та сімейного життя (ст. 8), свобода думки, совісті і релігії (ст. 9), право на шлюб (ст. 12), заборона дискримінації (ст. 14) та ін.

Аналіз права РЄ переконливо доводить, що серед пріоритетів організації були і залишаються питання захисту, збереження і подальшого здійснення соціальних прав людини. Головним документом РЄ у сфері забезпечення соціальних і економічних прав людини є Європейська соціальна хартія. Разом з тим, у контексті формування системи міжнародно-правового регулювання відносин у сфері соціогуманітарної безпеки серед перших міжнародних актів РЄ, які заклали основи соціального права, зокрема в частині соціального захисту, потрібно назвати ухвалені у 1953 р. Європейську тимчасову угоду про соціальне забезпечення по старості, інвалідності та у разі втрати годувальника (ETS № 12), Європейську конвенцію про соціальну та медичну допомогу (ETS № 14), Європейську тимчасову угоду про соціальне забезпечення, за винятком випадків, що відносяться до соціального забезпечення по старості, інвалідності та у разі втрати годувальника (ETS № 13), а згодом – додаткові протоколи до них.

Ухвалена у 1961 р. Європейська соціальна хартія стала джерелом міжнародних стандартів у сфері соціальних прав людини. Водночас розширення переліку соціальних прав людини та обсягу зобов'язань держав-членів РЄ щодо їх захисту, просування та забезпечення об'єктивно вплинули на розвиток змісту документа і стали приводом до прийняття Додаткових протоколів до нього, а у 1996 р. – Європейської соціальної хартії (переглянутої). В Україні Європейську соціальну хартію (переглянуту) ратифіковано згідно із Законом України від 14 вересня 2006 р. № 137-V “Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої)”. Україна приєдналась до 63 пунктів і 11 статей із 98 пунктів цієї міжнародної багатосторонньої угоди. За умовами документа Україна на постійній основі інформує інститути РЄ про виконання положень Європейської соціальної хартії (переглянутої). Однак Україною не були ратифіковані окремі пункти Хартії, що стосуються права на справедливий умови праці, соціальне забезпечення, медичну допомогу тощо.

Контроль за дотриманням зобов'язань, взятих державами-членами РЄ відповідно до Європейської соціальної хартії, а також моніторинг виконання ними Хартії здійснюється Європейським комітетом із соціальних прав. Комітет здійснює контрольні функції, застосовуючи два взаємодоповнюючі механізми: процедуру колективних позовів (колективні скарги, що надходять від соціальних партнерів і неурядових організацій) і систему звітності (національні звіти, підготовлені сторонами договору). Рішення та висновки Комітету мають задовольнитися державами і закладають основу для позитивних змін у сфері соціальних прав засобами законодавства та прецедентної практики на національному рівні. Однак на сьогодні є питання щодо ефективності контрольного механізму Європейської соціальної хартії, адже за результатами моніторингу та розгляду національних доповідей і колективних скарг приймаються рекомендаційні акти.

Для реалізації Хартії на національних рівнях застосовуються різні інструменти державного впливу. З огляду на широкоплановий характер Європейської соціальної хартії, в Україні юридичне забезпечення прав людини, передбачених цим документом, здійснюється шляхом застосування різних окремих галузей національних законодавств. Однак пріоритетне місце належить праву соціального захисту і трудовому праву, оскільки більшість положень документа регулюють відносини у сфері захисту від соціальних ризиків і у сфері праці.

З метою забезпечення системності у виконанні положень Європейської соціальної Хартії (переглянутої) Урядом України затверджено План заходів на 2015–2019 рр. [6], яким передбачено підготовку щорічних національних доповідей та заключних висновків Європейського комітету із соціальних прав за результатами розгляду цих доповідей. Відповідно до Плану Урядом України були підготовлені восьма, за тематичною групою “Зайнятість, професійне навчання та рівні можливості” (статті 1,

9, 10, 15, 18, 20, 24), і дев'ята, за тематичною групою “Охорона здоров'я, соціальне забезпечення та соціальний захист” (статті 3, 11, 14, 23, 30), національні доповіді. Ухвалення в Україні ряду нових законодавчих актів упродовж січня 2012 р. – грудня 2015 р. стало реакцією на заключні висновки Комітету до п'ятої доповіді 2013 р., де зафіксовано невідповідність ситуації положенням Хартії (ст.ст. 3, 11, 14, 23, 30). Інформація про це була оприлюднена у дев'ятій Доповіді за тематичною групою “Охорона здоров'я, соціальне забезпечення та соціальний захист” [7].

Нові закони і підзаконні нормативно-правові акти спрямовувались на подолання низки системних соціальних проблем, як-от дитяча та материнська смертність, відсутність механізму нагляду за адекватністю соціальних послуг та ін. Щодо врегулювання проблеми незадовільного рівня мінімальної пенсії в Україні – у дев'ятій Доповіді зроблено посилання на Закон України від 06 вересня 2012 р. № 5207-VI “Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні”, який в достатньо опосередкований спосіб врегулює питання розміру пенсійного забезпечення. Питання приведення у відповідність до європейських правових стандартів рівня правового соціального захисту робітників найманої праці залишається актуальним. Насамперед, у сфері дотримання законодавства про працю, зокрема у частині виплат заробітної плати, допомоги, пенсій.

Не відбулось суттєвих змін у звітному періоді і в українському законодавстві у сфері охорони праці, незважаючи на висновок Комісії про те, що система законодавчо-нормативних актів щодо безпеки та гігієни праці, яка б покривала ризики, пов'язані з небезпекою виробництва, є недостатньо розвиненою, а система інспекції з охорони праці залишається неефективною.

Говорячи про невідповідність ситуації в Україні положенням Хартії, у висновках Комісії також наголошувалося на відсутності всеохоплюючого і скоординованого підходу, спрямованого на подолання бідності та соціального відчуження. Ухвалені нормативно-правові акти, серед яких Закон України від 27 березня 2014 р. № 1166-VII “Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні”, Постанова КМУ від 20 червня 2012 р. № 554 “Про проведення моніторингу та оцінювання ефективності програм соціальної підтримки населення”, Постанова КМУ від 05 квітня 2014 р. № 83 “Про посилення соціального захисту населення в умовах підвищення цін і тарифів на комунальні послуги”, знову ж таки вирішують цю проблему частково, не утворюючи системного підходу. Глибина проблеми подолання бідності і соціального відчуження вимагає врахування як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників соціогуманітарного розвитку. Тому принципи, механізми та інструменти державної політики мають охоплювати також культурні, освітні, етніонаціональні, міграційні та ін. процеси. Проблема соціального відчуження може бути вирішена системно через реалізацію заходів, які ретельно інтегрують ефективний соціальний захист і соціальні

послуги, житлову політику, профілактичні заходи, підтримку сім'ї, підтримку найбільш вразливих груп населення, а також культурну політику, освіту та ін.

Розширити рівень впровадження європейських соціальних стандартів в українську національну практику дозволило б приєднання держави до положень Хартії, що визначають право на соціальне забезпечення. У грудні 2016 р. у ході семінару з виконання Україною положень Хартії було наголошено на опрацюванні питання приєднання країни до пп. 3 і 4 ст. 12 “Право на соціальне забезпечення”, а також впровадження окремих положень Директиви 2006/54/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 5 липня 2006 р. про реалізацію принципів рівних можливостей і рівноправного поводження щодо чоловіків та жінок у питаннях працевлаштування і зайнятості [8]. Проте наразі це питання залишається на етапі вивчення.

З огляду на потребу посилення соціогуманітарної безпеки в умовах зростання глобальних викликів і загроз невідкладним завданням Європи визнано формування чітко артикульованої заснованої на соціальній справедливості політики соціального забезпечення. Вважаючи місією РЄ заохочення всіх її членів до розвитку національних систем соціального захисту, з 16 квітня 1964 р. було відкрито для підписання Європейський кодекс соціального забезпечення [9] і Протокол до нього. У 1990 р. КМРЄ схвалив Європейський кодекс соціального забезпечення (переглянутий) [10], того ж року документ було відкрито для підписання. Мінімальні стандарти соціального забезпечення у документі пов'язані з дев'ятьма соціальними ризиками: хворобою, безробіттям, старістю, виробничою травмою, професійним захворюванням, народженням дитини, інвалідністю, втратою годувальника, утриманням дітей. Переглянутий Кодекс підвищив стандарти, передбачивши охоплення різними видами соціальних допомог значно більшої частини населення. Україна підписала Європейський кодекс соціального забезпечення у листопаді 2016 р., згідно з чим взяла зобов'язання застосовувати у внутрішній політиці інструментарій РЄ у сфері соціального забезпечення, зокрема через запровадження європейських стандартів у сферу соціальної допомоги.

Говорячи про проблему формування європейських стандартів з позиції забезпечення соціогуманітарної безпеки, потрібно також відзначити Європейську конвенцію про соціальну та медичну допомогу, Європейську конвенцію про правовий статус трудящих-мігрантів, Європейську хартію регіональних мов або мов меншин, перший в історії юридично зобов'язуючий багатосторонній документ із захисту прав національних меншин – Рамкову конвенцію про захист національних меншин, викликану як відповідь на загрози правам людини в умовах розвитку інноваційних технологій в біології і медицині – Конвенцію про захист прав і гідності люди щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину, конвенції щодо забезпечення прав дітей, серед яких Європейська конвенція про здійснення прав дітей

та ін. Відповіддю за захист прав людини у інформаційному суспільстві стали Конвенції про доступ до офіційних документів, Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних та багато ін.

Однак, незважаючи на ратифікацію міжнародних документів, реалізація і захист соціальних прав людини в Україні не досягли рівня, передбаченого міжнародними стандартами. Незважаючи на взяті державою міжнародні зобов'язання і проголошений пріоритет національної політики щодо захисту прав людини, результати парламентського контролю за дотриманням соціально-економічних прав людини у 2016 р. засвідчили подальше погіршення ситуації, обумовлене невідповідністю програм і заходів реформ конституційно визначеним соціальним пріоритетам. Упродовж цього року на 41% зросла кількість звернень громадян до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з питань порушення їх соціально-економічних прав, що стосувались соціальної незахищеності, недоступності медичних послуг, працевлаштування тощо, а також відсутності реагування органів державної влади на порушення їх прав [11, с. 327].

Якість життя населення як базова категорія політики у сфері забезпечення соціогуманітарної безпеки – явище багатогранне. Тому неодмінною умовою забезпечення цілей соціогуманітарного розвитку є глибоке розуміння суб'єктами політики закономірностей, що є детермінантами соціальних відносин і проявляються у взаємовпливі різних сфер буття. В добу “суспільства знань” рівень життя та добробуту населення великою мірою визначається освіченістю людей. У структурі елементів суспільних відносин, які впливають на розвиток соціогуманітарної сфери, інститут освіти є ланкою взаємозв'язку процесів соціального і гуманітарного розвитку. Освіта виступає детермінантою формування свідомісно-ціннісних орієнтацій, духовної культури, громадянської позиції. Саме тому питанням політики у сфері культури й освіти у контексті забезпечення соціогуманітарної безпеки приділяється велика увага на всіх рівнях управлінської діяльності.

У філософії РЄ освіта тісно пов'язана з правами людини. Джерелом норм права РЄ у сфері освіти стала Загальна декларація прав людини 1948 р. ООН, у преамбулі якої зазначено: “Кожна людина і кожен орган суспільства ... прагнули шляхом освіти сприяти поважанню цих прав і свобод” [12]. Разом із цим освіта у галузі прав людини також є правом, закріпленим у ст. 26 Декларації.

З огляду на функції, що виконує освіта в суспільстві, освітня політика була і залишається одним із пріоритетів РЄ. Засади політики організації у сфері культури, освіти та молоді визначила Європейська культурна конвенція 1954 р. Саме взаємозв'язок цих сфер суспільного життя та його значення у забезпеченні соціогуманітарного розвитку викликав необхідність їх об'єднання для вироблення спільних підходів до формування та реалізації норм права РЄ у цій царині.

Уперше в контексті самостійної сфери діяльності РЄ гарантування фундаментального права на освіту було зафіксовано у протоколі до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1952 р.). Європейська соціальна хартія (переглянута) також гарантує права у сфері освіти, зокрема безкоштовну початкову та середню освіту; безкоштовні і ефективні служби професійної орієнтації; доступ до початкової підготовки (загальна і середня професійна освіта), університетську і неуніверситетську вищу освіту, професійне навчання, у тому числі підвищення кваліфікації; спеціальні заходи для іноземних громадян; інтеграцію в школи дітей з обмеженими можливостями; доступ до освіти і професійної підготовки осіб з обмеженими можливостями.

Розроблена під егідою РЄ і ЮНЕСКО Лісабонська конвенція про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні [13], ратифікована 53 державами, зокрема й Україною, (серед них держави, що не є членами РЄ), стала кроком до втілення ідеї формування спільного європейського освітнього простору в умовах глибоких змін, які спричинили диверсифікацію як всередині національних систем вищої освіти, так і між ними, що власне й викликало потребу внесення змін до правової бази.

Лісабонська конвенція була прийнята, посиляючись на низку важливих положень з позиції забезпечення соціогуманітарної безпеки, серед яких розуміння і визнання того, що: право на освіту є одним із прав людини, і вища освіта є виключно багатим культурним і науковим надбанням як окремих осіб, так і суспільства; вища освіта має відігравати дуже важливу роль в утвердженні миру, взаєморозуміння і терпимості, у формуванні взаємної довіри між народами та країнами; велике розмаїття освітніх систем в європейському регіоні відображає його культурні, соціальні, економічні, політичні, філософські, релігійні, економічні особливості і є виключним надбанням, що варте глибокої поваги; надання можливості усім мешканцям регіону повною мірою користатися цим багатим розмаїттям можливе через полегшення громадянам кожної з держав та студентам закладів освіти кожної зі Сторін доступу до ресурсів інших Сторін.

Сформульовані у Лісабонській конвенції положення та висновки щодо компетенції органів; головні принципи оцінювання кваліфікацій; визнання кваліфікацій з вищої освіти, зокрема присуджених біженцям, переміщеним особам та особам, які знаходяться у ситуації біженців; інформування про оцінку вищих закладів і програм освіти; а також, механізм застосування Конвенції стали керівною основою для реалізації Болонського процесу та формування європейського освітнього простору.

Виходячи з переконання у тому, що освіта та навчання відіграють основну роль у захисті прав людини, підтримці демократії та верховенства права, КМРЄ була прийнята Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства й освіти з прав людини [14]. Документ зобов'язав держави-

члени під час формування своєї політики, законодавства і практики керуватися принципами, що полягають у забезпеченні можливості кожної особи, яка знаходиться на території держави, здобувати освіту з демократичного громадянства і прав людини упродовж усього життя. Сприяння соціальній згуртованості, розвитку знань, особистих і соціальних навичок стало важливими елементами цього навчання.

Забезпечуючи розробку міжнародно-правових норм, а також надаючи технічну допомогу країнам-членам, сучасна діяльність РЄ спрямована на реформу законодавства у сфері освіти, розробку та реалізацію проектів у галузі середньої, вищої і післядипломної освіти, стимулювання партнерства, проведення наукових досліджень та ін.

Активна діяльність РЄ у сфері освіти визначається тим, що сучасна освіта виконує ряд суспільно важливих функцій у контексті забезпечення соціогуманітарної безпеки. Поряд із продуктивною (створення нових ідей, форм поведінки), репродуктивною (участь у формуванні та відтворенні суспільних відносин і соціальної структури суспільства), стратифікаційною (засіб формування соціальної стратифікації суспільства), соціокультурною (передача цінностей, норм і правил), у світі стрімко зростає увага до нового змісту професійної (підготовка фахівця до потреб ринку праці) функції освіти.

Переосмислення професійної функції освіти детерміновано дисбалансом ринку праці і освіти, що стало глобальною проблемою сьогодення. За даними Світового банку, чотири з десяти компаній, які працюють у ключових сферах економічної діяльності, акцентують на значних розривах між компетентностями робітників і цілями бізнесу. В Україні існуючі системи формальної освіти і підготовки кадрів повільно адаптуються до нових вимог до кваліфікації, а специфічний і нерівномірний характер політичних реформ призвів до застарілих систем освіти, навчання та ринку праці. Невідповідність низки положень Кодексу законів про працю сучасним потребам суспільства, відсутність адаптації до законів ринку праці, субоптимальний розподіл робочої сили, стагнація у професійно-технічному навчанні, нездатність освіти гнучко реагувати на потреби ринку праці, структурні проблеми, зокрема низька внутрішня мобільність, призвели до економічного спаду. Внаслідок цих чинників за показниками легкості ведення бізнесу Україна посіла 96-те місце з 189 країн у 2014 р., що є нижчим за більшість країн Східної Європи і Центральної Азії (World Bank 2014a) [15].

Таким чином, доцільно акцентувати на тому, що Україна не використовує повною мірою можливості міжнародної співпраці та членства в РЄ для модернізації національної системи освіти у поєднанні з осучасненням ринку праці, що гальмує процеси соціогуманітарного розвитку та підвищення конкурентоспроможності країни у світі. Зважаючи на міжсекторальний і міждисциплінарний характер політики РЄ у сфері освіти, на часі пошук шляхів удосконалення механізмів взаємодії інститутів організації на всіх рівнях управлінської діяльності.

Забезпечити якість освіти та інституціалізацію зв'язку освіти та ринку праці можливо лише шляхом координації діяльності усіх суб'єктів національного і наднаціонального регулювання відносин у сфері соціогуманітарного розвитку.

Отже, аналіз міжнародно-правового регулювання відносин у сферах, які справляють визначальний вплив на суспільний розвиток, доводить, що практична політика у сфері соціогуманітарної безпеки має спиратися на її реалізації. Дієвість міжнародно-правових норм РЄ у контексті утвердження європейських традицій забезпечення соціогуманітарної безпеки залежить від якості національних механізмів. Механізм співпраці України і РЄ у цій сфері включає низку складових, які розкриваються у різних аспектах, зокрема організаційному, правовому, інформаційно-комунікативному, ресурсному та ін. Однак на практиці права людини доволі часто порушуються, а механізми їх захисту недостатньо ефективні, внаслідок чого зростає потреба звернення до міжнародних інститутів, зокрема Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ).

За роки діяльності ЄСПЛ констатував порушення низки статей Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, серед яких такі, що гарантують право на життя, свободу та особисту недоторканість, справедливе правосуддя, повагу до приватного і сімейного життя, свободу думки, совісті та релігії, освіту й ін.

Сигналом для національних систем публічного адміністрування та правосуддя стало зростання звернень до ЄСПЛ у 2016 р. Загалом станом на 31 грудня 2016 р. на розгляді ЄСПЛ знаходилося 79 тис. 750 заяв, на 30 % перевищивши показник попереднього року. Із них 18 тис. 171 заява була подана проти України, що становило 22,8% від загальної кількості поданих до Суду заяв [16]. З цим показником Україна посіла перше місце за кількістю поданих до ЄСПЛ заяв. Таке зростання звернень до ЄСПЛ доводить наявність системних проблем в забезпеченні основної складової соціогуманітарного розвитку – реалізації прав людини, які держави-члени не змогли забезпечити на національному рівні.

Потрібно також акцентувати увагу на проблемі виконання рішень ЄСПЛ на національному рівні. За інформацією Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини станом на 31 грудня 2013 р. на контролі КМРЄ перебувало близько однієї тис. рішень у справах проти України, які тією чи іншою мірою залишалися невиконаними (у частині виплати справедливої сатисфакції та/або життя заходів індивідуального і загального характеру), незважаючи на ухвалені у 2006 р. Закон України "Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини".

Більш ефективному впровадженню в державах-членах стандартів РЄ з прав людини безумовно сприяє утворення інституту Комісара Ради Європи з прав людини [16]. Модернізація національних законодавств, запровадження національних інститутів омбудсмена, а також заохочення національних

реформ, покликаних забезпечити ефективну діяльність органів управління у сфері прав людини, стало можливим завдяки розвитку саме цього інституту.

Вивчення стану дотримання соціально-економічних і гуманітарних прав людини є одним із головних напрямів діяльності і знаходить висвітлення у щорічних і спеціальних доповідях, звітах омбудсманів, а також є предметом оцінки спеціальних місій. Україна неодноразово відвідувалася Комісарами РЄ з прав людини, за результатами чого були підготовлені спеціальні звіти, в яких наголошувалося на системних порушеннях прав людини в країні. Наприклад, у лютому 2014 р. Комісар відвідав Україну у рамках спеціальної місії з метою оцінки дотримання прав людини під час подій, що відбувалися в країні з кінця листопада 2013 р. Головні висновки і рекомендації Комісара стосувалися забезпечення порядку під час демонстрацій і відповідальності за тяжкі порушення прав людини, а також проблематики мирних зібрань і доступу до правосуддя [18]. У звіті 2016 р. [19] було акцентовано на численних порушеннях прав людини унаслідок воєнних дій на сході України. Окрему увагу у документі було приділено проблемі забезпечення соціальних прав громадян, зокрема у частині безперешкодного доступу до соціальних виплат. І хоч висновки і рекомендації не мають характеру обов'язковості виконання, притаманного договірним нормам, не виключається суб'єктивізм і дискреційність поведінки держав щодо них, такі рекомендації, як правило, враховуються у ході розвитку національної нормативно-правової бази.

Отже, попри те, що правова система РЄ об'єднала нормативну, інституційну, ідеологічно-психологічну складові, а головними елементами системи права РЄ стали норми соціального і гуманітарного права, реалізація прав людини у соціогуманітарній сфері повинна отримати більш ефективний захист на національному рівні.

Висновки. У механізмі забезпечення соціогуманітарної безпеки інститут права РЄ як складна багаторівнева і багатоаспектна система представлений комплексом правових норм, які, належачи до різних галузей права, регулюють відносини у сфері прав людини, розкриваючись крізь призму взаємозалежностей правових, політичних, громадянських, соціальних, гуманітарних, культурних, економічних взаємозв'язків.

Розширяючи можливості для більш повної реалізації соціальних і гуманітарних прав людини, інститут права РЄ зробив суттєвий внесок і викликав позитивні зміни не лише у правовій, а й сформованій у попередніх періодах суспільного розвитку соціальній, гуманітарній, економічній сферах, ставши невід'ємною частиною механізму забезпечення соціогуманітарної безпеки. Базуючись на положеннях Європейської конвенції з прав людини, в системі права РЄ закріплено поняття системи європейських цінностей і європейських стандартів, сформовано договірну міжнародну базу у сфері прав людини, систему моніторингу з дотримання зобов'язань

державами-членами РЄ, а також розвинуто відповідну організаційну структуру.

Приєднавшись до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, унікальність якої полягає у створенні ефективного контрольного механізму власної підтримки, Європейської соціальної хартії і протоколів до них, держави-члени РЄ заявили про пріоритет громадянських, політичних, соціально-економічних і культурних прав людини як неподільних, що є основою забезпечення соціогуманітарної безпеки.

Основними цілями конвенцій РЄ у контексті забезпечення соціогуманітарної безпеки є встановлення соціальних і гуманітарних стандартів, розвиток європейського співробітництва у сфері культури, освіти, охорони здоров'я та ін. Провідне місце в системі договорів РЄ відведено захисту соціальних, економічних, гуманітарних прав людини, зокрема прав національних меншин, мігрантів, інвалідів, дітей та ін.

Найбільш комплексним правовим інструментом захисту соціальних прав у рамках права РЄ є Європейська соціальна хартія, яка забезпечується механізмами моніторингу дотримання цих прав, а її імплементація є обов'язком держав-учасниць. Водночас для більш ефективного реагування на нові виклики у сфері соціогуманітарної безпеки з метою корегування законотворчої та застосовчої практики необхідно удосконалити інструментарій моніторингу дієвості механізмів забезпечення соціальних і гуманітарних прав людини, виходячи з розуміння, що порушення цих прав значно посилює загрози безпеці, виступаючи детермінантою негативних суспільних проявів.

У вирішенні завдань забезпечення соціогуманітарної безпеки важливу роль відіграють як інститути РЄ, так і органи державної влади держав-членів РЄ. В реалізації міжнародних зобов'язань провідне місце належить національним інститутам законодавчої, виконавчої влади, а також правовим інститутам у сфері захисту прав і свобод людини.

Правова цінність і ефективність стандартів РЄ забезпечується їх імплементацією в національне законодавство. Україні ще належить інкорпорувати у вітчизняне законодавство і правозастосовчу практику ряд принципів і норм РЄ, зокрема в частині права на справедливі умови праці, соціальне забезпечення, медичну допомогу, інституціалізації зв'язку освіти і ринку праці та ін. Тому на часі проведення детального порівняльного аналізу законодавства України, яке регулює відносини у соціогуманітарній сфері, з ратифікованими державою конвенціями РЄ, що дозволить зробити висновки про повноту відповідності правової бази України правовим стандартам РЄ, ґрунтовно і системно вивчити питання щодо невідповідності окремих положень, а також уникнути розбіжностей під час укладання двосторонніх та багатосторонніх договорів. Для забезпечення функціонування інституту національного права як умови дотримання прав людини у механізмі соціогуманітарної безпеки необхідно досягти балансу між національними інтересами і

виконанням зобов'язань держави у рамках конвенцій РЄ.

В умовах децентралізації влади значимим аспектом реалізації стандартів РЄ у сфері забезпечення соціогуманітарної безпеки та підвищення ефективності контрольних механізмів й інститутів за дотриманням прав людини стане удосконалення інструментарію досягнення скоординованості діяльності органів державної влади на всіх рівнях управлінської вертикалі й органів місцевого самоврядування.

Перспективи подальших досліджень. У контексті імплементації європейських стандартів у правову систему України наукові дослідження доцільно спрямувати на більш глибоке вивчення конституційно-правових механізмів взаємодії України і РЄ у сфері захисту соціальних і гуманітарних прав людини.

Bibliography / Referencje / Список літератури:

> Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 трав. 2015 р. "Про Стратегію національної безпеки України" : Указ Президента України, Стратегія від 26 трав. 2015 р. № 287/2015 // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>.

> Статут Ради Європи : Рада Європи; Міжнар. документ від 05 трав. 1949 р. // http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_001.

3. Houtier C. La construction européenne. Etapes, objectifs, réalisations. – Colin, 2007.

> Варшавська декларація : Ітоговая декларація самміта // http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_716.

5. Санченко А. Є. Загальні теоретико-правові характеристики права Ради Європи / А. Є. Санченко // Публічне право. – № 3, 2011. – С. 313–319.

> Про затвердження плану заходів щодо забезпечення виконання положень Європейської соціальної хартії (переглянутої) на 2015-2019 роки : Розпорядження КМУ від 14 трав. 2015 р. № 450-р // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/450-2015-p>.

> Дев'ять національна доповідь Уряду України щодо реалізації положень Європейської соціальної хартії (переглянутої) за період з 1 січня 2012 р. до 31 грудня 2015 р. (статті 3, 11, 14, 23, 30) р. // <http://www.msp.gov.ua/content/spivrobotnictvo-z-radou-evropi.html>.

8. У Мінсоцполітики обговорили перспективи продовження співпраці з Радою Європи щодо захисту соціальних прав громадян // http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=249585652.

9. Європейський кодекс соціального забезпечення : Рада Європи; Кодекс, Міжнар. документ, Класифікація від 16.04.1964 № ETS N 48 // http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_329.

10. Європейський кодекс соціального забезпечення (переглянутий) (ETS N 139) : Рада Європи; Кодекс, Міжнар. документ, Класифікація від 06.11.1990 № ETS N 139 // http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_651.

11. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан дотримання прав і свобод людини і громадянина в Україні, Права Людини Київ, 2017 // www.ombudsman.gov.ua // file:///C:/Users/skorp_000/Downloads/Dopovid_2017.pdf.

> Загальна декларація прав людини, Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III Генеральної Асамблеї ООН від 10 груд. 1948 р. // http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

13. Конвенція про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні : Рада Європи, ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 11.04.1997 // http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_308.

14. Council of Europe Charter on Education for Democratic Citizenship and Human Rights : Education Recommendation CM/Rec(2010)7 and explanatory memorandum // Council of Europe, October 2010 Printed at the Council of Europe.

15. Skills for a Modern Ukraine. Launch Event. – November. 2015 //

http://www.ipq.org.ua/upload/files/files/03_Novyny/2015.11.17_Skills_for_Modern_Ukraine/WB%20EN%2012%20pt.pdf.

16. Annual Report European Court of Human Rights, 2016 // http://www.echr.coe.int/Documents/Annual_report_2016_ENG.pdf.

17. Resolution (99) 50 on the Council of Europe Commissioner for Human Rights (adopted by the Committee of Ministers on 7 May 1999 at its 104th Session) // https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805e305a.

18. Звіт Нілса Муйжнієкса Комісара з прав людини Ради Європи за результатами візиту до України з 4 до 10 лютого 2014 р. // <https://rm.coe.int/16806db7c2>.

19. Report by Nils Muižnieks Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following His Visit to Ukraine from 21 to 25 March 2016 // <https://rm.coe.int/16806db7ba>.

Биккин И.А.,

доктор юридических наук, профессор

Уфимский государственный авиационный технический университет, профессор кафедры управления в социальных и экономических системах, Уфа

Bikkinin I.A.,

Doctor of law, Full professor,

Ufa state aviation technical University,

Professor of the Department of management in social and economic systems, Ufa

ПРОБЛЕМЫ ПОСТРОЕНИЯ СИСТЕМЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЯМ НА МЕСТНОМ УРОВНЕ

PROBLEMS OF CONSTRUCTING THE SYSTEM OF COUNTERACTION AGAINST CRIMES AT LOCAL LEVEL

Abstract: The paper analyzes the main provisions of the development of legislation regulating the activity on the prevention of offenses at the local level and the practice of its application. Theoretical researches are considered. The main directions are determined and possible ways of improving this work are suggested.

Key words: crime, delinquency prevention, law enforcement system, the regional level

Аннотация: В работе проанализированы основные положения развития законодательства, регулирующего деятельность по профилактике правонарушений на местном уровне и практика его применения. Рассмотрены теоретические изыскания. Определены основные направления и предложены возможные пути совершенствования этой работы.

Ключевые слова: преступления, профилактика правонарушений, правоохранительная система, региональный уровень.

Проблемы совершенствования управления в сфере противодействия преступлениям находятся в центре целого ряда серьезнейших исследований российских ученых [1]. Нам хотелось бы затронуть один аспект, связанный с регулированием организации деятельности правоохранительных органов на местном уровне. Проблема излишней централизации государственного управления, а также этикетизации местного самоуправления существенным образом сказывается на результатах деятельности этих органов по борьбе с преступностью и другими правонарушениями [2].

При анализе показателей преступности в России особое место занимают статистические данные 2015 года, когда впервые за последнее десятилетие в стране был зафиксирован общий рост преступности. Наглядным примером состояния дел стало произошедшее в августе 2015 года в Нижнем Новгороде ужасное убийство. Преступник зарезал и расчленил свою мать, супругу, находившуюся в состоянии беременности, и шестерых детей. Следствие установило, что в местном отделе полиции зарегистрированы неоднократные заявления жены убийцы о том, что он угрожал членам причинением смерти всем домочадцам и избивал их. Участковые,

с согласия руководства, отказывали в возбуждении уголовного преследования. Как результат, следственный комитет возбудил уголовное дело в отношении начальника подразделения и двух участковых уполномоченных, участковые задержаны [3].

На состоявшейся по итогам года расширенной коллегии МВД России в своем вступительном слове Президент Российской Федерации В.В. Путин определил, что главная цель поставленная перед правоохранительной системой выхода на качественно иной порядок деятельности МВД, кардинальный перелом ситуации с преступностью не достигнута, наоборот зарегистрирован ее рост почти на девять процентов [4]. Министр внутренних дел России генерал полиции В. Колокольников в своем докладе в ответ констатировал, что органы внутренних дел сегодня достигли предела пропускной способности, и что объективно нам следует ждать дальнейшего роста общего количества регистрируемых преступлений в условиях сокращения численного состава. Ответом на этот вызов по докладу Министра является Директива МВД России, определяющая основные направления совершенствования данной работы на двухлетний период и очередная аттестация личного состава.

Президент Российской Федерации В.В. Путин определил, что в свете сложившейся ситуации требуется перегруппировка сил, и в частности более активное участие региональных властей в обеспечении общественной безопасности. Выделив службу участковых уполномоченных, он потребовал четко определить компетенцию всех субъектов профилактической деятельности: полиции, региональной, местной власти, и сделать всё необходимое, чтобы ускорить принятие федерального закона «Об основах системы профилактики правонарушений в Российской Федерации».

Действительно, в приведенном нами факте убийства ситуация развивалась таким образом, что после задержания упомянутых нижегородских участковых, большая часть сотрудников этой службы написала рапорта об увольнении, и вышестоящим начальникам пришлось уговаривать их продолжить работать. Аналогичные факты убийств домочадцев, происходивших не смотря на их неоднократные обращения в полицию, имели место и в других крупных и мелких городах, подобная ситуация существует почти во всех регионах России. Если добавить сюда имевший место в Оренбургской области факт изнасилования коллегами женщины-участкового, что произошел в опорном пункте полиции, прямо на рабочем месте, многое становится понятным [5]. По данным средств массовой информации, участковая уполномоченная Светлана З. говорила своему начальнику, что ей будет достаточно увольнения тех, кто мог присутствовать при её изнасиловании. в ответ на это руководитель отдела участковых и ПДН по Новотроицку подполковник полиции Мещеряков А. сказал, что "работать и так некому" [6].

Казалось бы, приведенные на коллегии министром внутренних дел аргументы и построенный прогноз носили объективный характер и радужных

перспектив не намечали. Тревожные нотки в плане ухудшения криминологической ситуации в стране звучали в первом полугодии 2016 года. Однако по данным отчета за год статистическая действительность опровергла негативный сценарий, заложенный министром. По данным ГИАЦ МВД РФ, с января по декабрь 2016 года в стране было зарегистрировано 2,16 млн преступлений. Это на 9,6% меньше, чем за аналогичный период прошлого года. Рост числа зарегистрированных преступлений отмечен в 8 субъектах федерации, их число снизилось в 77 субъектах [7].

Такой замечательный факт объясняется комплексом причинных факторов. Обратим особое внимание на резкое снижение количества квартирных краж (на 11%), преступлений, совершенных в общественных местах (на 10%), и преступности в сфере незаконного оборота наркотиков (на 15%).

Криминалисты говорят об усилении мер, направленных на антитеррористическую безопасность и повсеместным применением средств дистанционного наблюдения, увеличением оттока из нашей страны трудовых мигрантов. Однако ни один специалист не отмечает качественного улучшения работы правоохранительных органов.

Заведующий сектором уголовного права, криминологии и проблем правосудия Института государства и права РАН профессор С.В. Максимов отмечает, что более веская причина замечательного статистического успеха в области противодействия незаконному обороту наркотических средств и психотропных веществ может заключаться в расформировании Госнарконтроля и передаче его функций МВД [8]. Вот о какой пропускной способности говорил министр.

22 сентября вступил в силу практически никем не замеченный и принятый 23 июня 2016 г. Федеральный закон № 182-ФЗ «Об основах системы профилактики правонарушений в Российской Федерации» [9]. Полагаем, что слабый эффект от принятия данного акта определяется тем, что в нем не реализовано главное требование Президента России. В качестве основной цели Закона определено рамочное регулирование правовых основ формирования и функционирования системы профилактики правонарушений, которая объединяет региональные системы профилактики правонарушений и имеет несколько уровней (федеральный, субъектов, ведомственный и муниципальный). Рамочный характер и особенности предмета регулирования Закона (общие вопросы организации и функционирования субъектов профилактики правонарушений) разработчики закона объяснили тем, что соответствующий предмет относится к сфере совместного ведения РФ и субъектов РФ, а также «нецелесообразностью и недемократичностью» детализации на федеральном уровне функционирования региональных субъектов профилактики правонарушений.

Соглашаясь и далее с требованием Президента России В.В. Путина, отметим необходимость укрепления местной составляющей системы противодей-

ствия преступности. Полагаем, что нет альтернативы выделению в этой системе местных подразделений органов охраны общественного порядка. Обратим особое внимание на тот факт, что на сегодня в системе правоохранительных органов в малых городах и других поселениях подразделения охраны общественного порядка отсутствуют.

Подобные предложения вносились нами ранее в ходе дискуссии по вопросам организации муниципальных подразделений по охране общественного порядка [10]. 2014 году в Государственную Думу РФ был внесен законопроект о создании муниципальной милиции. В 2016 году ВНИИ МВД России разработан проект федерального закона о муниципальной милиции. На последнем Общероссийском конгрессе муниципальных образований было предложено возродить муниципальную милицию. Эта проблематика в Республике Татарстан будируется А. Кудриным (Комитет гражданских инициатив), который в Казани провел в рамках выездной коллегии Минэкономразвития России встречи с руководством Татарстана с приглашением всех заинтересованных лиц по вопросу о создании муниципальной милиции, выделив ее из состава федерального централизованного ведомства. Основными аргументами противников такого решения называется отсутствие экономических, кадровых, организационных оснований. Реализация этих предложений «приведет к ослаблению системы и к сбоям в ее работе», предупредил статс-секретарь, замминистра внутренних дел Игорь Зубов. В МВД России выступили против предложения Кудрина о выделении муниципальной милиции [11].

Отводя эти аргументы отметим, что они не возникали, когда было принято и начало реализовываться законодательство о войсках национальной гвардии, которое совершенно по-новому, выстраивает эту систему. Планируемое дальнейшее сокращение численности министерства внутренних дел и происходящее выделение из него структурных подразделений национальной гвардии актуализируют вопрос создания подразделений охраны общественного порядка на местах [12]. Этот эффект усиливается сообщениями о масштабной реформе правоохранительных ведомств, которая может быть направлена на создание министерства чрезвычайных полномочий после ликвидации самостоятельных структур федеральной службы по контролю за незаконным оборотом наркотиков и федеральной миграционной службы, с существенной корректировкой полномочий следственных и прокурорских органов.

Только наполнение реальным содержанием полномочий субъектов профилактики правонарушений регионального, ведомственного и муниципального уровней в соответствии с законом поможет достичь требуемого результата.

Список литературы

1. Максимов С.В. Двадцатилетие новейшей уголовно-правовой политики России: предварительные итоги и перспективы // Законы России: опыт, анализ, практика. 2016. № 4. С. 58-68.

2. Биккинин И.А., Зырянов В.Н. Свобода и необходимость в уголовно-правовом и криминологическом измерениях и их роль в возвышении России // Государство и право. 2016. № 6. С. 124 - 126.

3. Участковые не хотят быть крайними // [Электр. ресурс] - Режим доступа: <http://www.gazeta.ru/social/2015/08/10/7680149.shtml>. (дата обращения 16.05.2017).

4. Расширенное заседание коллегии МВД // [Электр. ресурс] - Режим доступа: <http://kremlin.ru/events/president/news/51515>. (дата обращения 16.05.2017).

5. Леонова А. Руководство ОВД отказывалось увольнять полицейских за изнасилование участковой // [Электр. ресурс] - Режим доступа: https://life.ru/t/новости/410887/rukovodstvo_ovd_otkazivalos_uvolniat_politsieiskikh_za_iznasilovaniie_uchastkovoi. (дата обращения 16.05.2017).

6. Леонова А. На руках изнасилованной участковой обнаружили следы от наручников // [Электр. ресурс] - Режим доступа: https://life.ru/t/изнасилования/410831/na_rukakh_iznasilovannoi_uchastkovoi_obnaruzhili_sliedy_ot_naruchnikov. (дата обращения 16.05.2017).

7. Состояние преступности в России за январь – декабрь 2016 года. – М.: ФКУ “Главный информационно-аналитический центр” МВД России. 2017. - 52 с.

8. Беришвили Н. В стране стало меньше квартирных воров и наркодельцов // Известия. 2017. 3 февраля.

9. Федеральный закон № 182-ФЗ «Об основах системы профилактики правонарушений в Российской Федерации» // Собрание законодательства РФ, 27.06.2016, N 26 (Часть I), ст. 3851.

10. Биккинин И.А. Программирование борьбы с организованной преступностью на уровне субъекта Российской Федерации (по материалам Республики Башкортостан): дис.... канд. юрид. наук. М.: Московский институт МВД России, 2000. – 195 с.

11. В МВД раскритиковали предложение Кудрина о создании муниципальной милиции [Электр. ресурс] - Режим доступа: <http://www.interfax.ru/russia/532467>. (дата обращения 16.05.2017).

12. Биккинин И.А., Масыгутова Г.Р. Законодательство о противодействии склонению (вовлечению) к потреблению наркотических средств, психотропных веществ или их аналогов: сравнительно-правовое исследование // Эволюция государства и права: история и современность: Сборник научных статей II Международной научно-практической конференции, посвященной 25-летию юридического факультета Юго-Западного государственного университета. 25 – 27 мая 2017 г., Курск / Отв. ред. С.Г. Емельянов; Юго-Зап. гос. ун-т, ЗАО «Университетская книга». – Курск, 2017. – Ч. 2. – С. 205 – 209.

References

1. Maksimov S.V. The twentieth anniversary of the latest criminal-legal policy of Russia: preliminary

results and prospects [Dvadcatiletie novejshej ugolovno-pravovoj politiki Rossii: predvaritel'nye itogi i perspektivy] // Laws of Russia: experience, analysis, practice. 2016. No. 4. P. 58-68.

2. Bikinin I.A., Zyryanov V.N. Freedom and necessity in criminal law and criminological dimension and their role in the rise of Russia [Svoboda i neobhodimost' v ugolovno-pravovom i kriminologicheskom izmereniyah i ih rol' v vozvyshenii Rossii] // State and Law. 2016. № 6. Pp. 124 - 126.

3. District police officers do not want to be extreme [Uchastkovye ne hotyat byt' krajnimi] // [Electronic resource]. Access mode: <http://www.gazeta.ru/social/2015/08/10/7680149.shtml>.

4. Enlarged meeting of board of the Ministry of Internal Affairs [Rasshirennoe zasedanie kollegii MVD] // [Electronic resource]. Access mode: <http://kremlin.ru/events/president/news/51515>.

5. Lenova A. The management of Department of Internal Affairs refused to dismiss police officers for rape of local [Rukovodstvo ovd otkazyvalos uvolniat politsieiskikh za iznasilovanie uchastkovoi] // [Electronic resource]. Access mode: http://life.ru/t/новости/410887/rukovodstvo_ovd_otkazyvalos_uvolniat_politsieiskikh_zh_iznasilovanie_u chastkovoi.

6. Lenova A. On hands of the raped local found traces from handcuffs [Na rukakh iznasilovannoi uchastkovoi obnaruzhili sledy ot naruchnikov] // [Electronic resource]. Access mode: http://life.ru/t/изнасилования/410831/na_rukakh_iznasilovannoi_u chastkovoi_obnaruzhili_sledy_ot_naruchnikov.

7. Condition of crime in Russia for January – December, 2016. [Sostoyanie prestupnosti v Rosii za yanvar' – dekabr' 2016 goda] - M.: FKU "Main Information

and Analysis Center" Ministry of Internal Affairs of Russia. 2017. - 52 pages.

8. Berishvili N. In the country became less room thieves and drug dealers [V strane stalo men'she kvartirnyh vorov i narkodel'cov] // Izvestia. 2017. February 3.

9. The Federal Law No. 182-FZ "About bases of system of prevention of offenses in the Russian Federation" [Ob osnovah sistemy profilaktiki pravonarushenij v Rossijskoj Federacii] // The Collection of the legislation of the Russian Federation, 27.06.2016, N 26 (Part I), Art. 3851.

10. Bikinin I. A. Programming of fight against organized crime at the level of the subject of the Russian Federation (on materials of the Republic of Bashkortostan) [Programmirovaniye bor'by s organizovannoj prestupnost'yu na urovne sub"ekta Rossijskoj Federacii (po materialam Respubliki Bashkortostan)]: Dis kand. For the degree of Candidate of Law Sciences. — M.: Moscow institute of the Ministry of Internal Affairs of Russia, 2000. — 195 p.

11. The Ministry of Internal Affairs scarified Kudrin's proposal on creation of municipal militia [V MVD raskritikovali predlozhenie Kudrina o sozdanii municipal'noj milicii] // Electronic resource]. Access mode: <http://www.interfax.ru/russia/532467>.

12. Bikinin I. A., Masyagutova G.R. The legislation on counteraction to decline (involving) the use of narcotic drugs, psychotropic substances or their analogues: a comparative legal study // EVOLUTION OF STATE AND LAW: HISTORY AND MODERNITY/ Collected articles of II International scientific-practical conference dedicated to the 25th anniversary of the law faculty of southwest state University. Editor: S. G. Emelyanov. Kursk. 2017. Part 2. P. 205 – 209.

Butyrskaya A.V.,

candidate of law, head of the Department of criminology of the Fourth faculty (with a dislocation in the city of Nizhny Novgorod) Institute of advanced training of FGKOU VO "Moscow Academy of the Investigative Committee of the Russian Federation"

Бутырская Анна Валерьевна,

кандидат юридических наук, заведующий кафедрой криминалистики четвертого факультета (с дислокацией в городе Нижний Новгород) Института повышения квалификации ФГКОУ ВО «Московская академия Следственного комитета Российской Федерации»

**THE CIRCUMSTANCES TO BE ESTABLISHED AND PROVED IN THE INVESTIGATION OF THE CREATION OF A CRIMINAL COMMUNITY (CRIMINAL ORGANIZATION)
ОБСТОЯТЕЛЬСТВА, ПОДЛЕЖАЩИЕ УСТАНОВЛЕНИЮ И ДОКАЗЫВАНИЮ ПРИ РАССЛЕДОВАНИИ СОЗДАНИЯ ПРЕСТУПНОГО СООБЩЕСТВА (ПРЕСТУПНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ)**

Summary: Special attention is paid to the circumstances, subject to proof in cases of creation of criminal community (the criminal organization). The imperfection of legislation in the sphere of counteraction to creation of a criminal community (criminal organizations), neorientierung investigative workers of proving the fact of creation of the criminal organization leads in some cases to justify the trial of leaders of the underworld. The effectiveness of the developed system of circumstances subject to establishment in cases of creation of criminal community (criminal organization) directly depends on the knowledge of the forensic evidence of this criminal formation. A significant amount of information available to the investigator must be systematized and analyzed in the process of investigation, solution of this task will be facilitated by the circumstances to be proven and establishing. Circumstances subject to establishment in cases of creation of a criminal community (criminal organization), will allow the investigating authorities, prepare for the interviews of organizers and participants, and will

also provide the opportunity to predict the resistance on the part of these persons and to develop effective measures to overcome it.

Key words: the circumstances to be established, the crime event, the leadership of a criminal community (criminal organization), time, place of Commission of crime.

Аннотация. Особое внимание в работе уделено системе обстоятельств, подлежащих доказыванию по делам о создании преступного сообщества (преступной организации). Несовершенство законодательства в сфере противодействия созданию преступных сообществ (преступных организаций), неориентированность следственно-оперативных работников на доказывания самого факта создания этой криминальной организации ведет в ряде случаев к оправданию в суде лидеров преступного мира. Эффективность разработанной системы обстоятельств, подлежащих установлению по делам о создании преступного сообщества (преступной организации) на прямую зависит от знания криминалистических признаков этого преступного формирования. Значительный объём информации, имеющийся у следователя должен быть систематизирован и проанализирован в процессе расследования, решению этой задачи будут способствовать обстоятельства, подлежащие доказыванию и установлению. Обстоятельства подлежащие установлению по делам о создании преступного сообщества (преступной организации), позволят следственным органам, подготовиться к допросам организаторов и рядовых участников, а также дадут возможность спрогнозировать противодействие со стороны этих лиц и разработать эффективные меры по его преодолению.

Ключевые слова: обстоятельства, подлежащие установлению, событие преступления, управленческий центр преступного сообщества (преступной организации), время, место совершения преступления.

Анализ состояния борьбы с организованной преступностью позволяет сделать вывод о том, что преступные сообщества (преступные организации) с каждым годом становятся все более организованы, совершенные ими преступления более продуманны и целенаправленны. Лица, возглавляющие эти криминальные формирования стремятся приобрести новейшие технические средства, используют в преступной деятельности достижения научно-технического прогресса, для личной охраны и для охраны криминального бизнеса создают свои службы безопасности, имеют развитую агентурную сеть, в интересующих их направлениях, оплачивают многочисленный штат юристов и адвокатов, систему конспирации и нередко связи в государственных и правоохранительных органах, значительные людские, финансовые и иные материальные ресурсы, что позволяет им в течение длительного времени безнаказанно совершать тяжкие и особо тяжкие преступления. Подготавливаемые ими преступления тщательно продумываются, отличаются высоким профессионализмом, особым цинизмом. Способы сокрытия следов преступления постоянно совершенствуются, возрастает противодействие, оказываемое преступными сообществами (преступными организациями) правоохранительным органам.

Противодействие данному виду преступности не только входит в число важнейших задач правоохранительных органов, но уже давно стало как общегосударственной, так и транснациональной проблемой, от оптимального разрешения которой во многом зависит судьба реформ, реализация национальных проектов, нравственное здоровье общества, цивилизованное развитие стран. Правоохранительные органы до сих пор не могут эффективно бороться с этой формой организованной преступности.

Определяющим стимулом для выделения преступного сообщества (преступной организации) в качестве уголовно-правовой категории стала насущная потребность в привлечении к уголовной

ответственности лиц, создающих преступное сообщество (преступную организацию), занимающих высшее положение в преступной иерархии и осуществляющих общее руководство преступной деятельностью.

Необходимо помнить, что феномен организованности касается не только и не столько совершения конкретных деяний, сколько становления самого преступного формирования, его существования и его криминальной деятельности. Основной причиной, по которой государственными обвинителями или судом исключается из обвинения ст. 210 УК РФ, является нацеленность оперативных и следственных органов на сбор доказательств по эпизодам конкретной преступной деятельности криминального образования. Как оперативными службами, так и следователями принимаются недостаточные меры к получению и закреплению доказательств о устойчивости, структуре преступных формирований, стабильности состава, продолжительности криминальной деятельности, наличие умысла на продолжительный период совершения преступлений, роли организатора в создании этого формирования и функциональных обязанностях всех участников. Практически не проводятся следственные и оперативно-розыскные действия, направленные на выявление преступной деятельности должностных лиц, являющихся либо участниками криминальной организации, либо теми лицами которые используя свое служебное положение всячески содействуют преступной деятельности.

Прежде чем приступить к расследованию и определению обстоятельств подлежащих установлению, необходимо понять, что же представляет собой рассматриваемое криминальное формирование.

Преступное сообщество (преступная организация) – это централизованная иерархическая структура, созданная для систематического осуществления преступной деятельности, состоящая из организатора, руководителей, входящих в

управленческий центр, и участников, способных профессионально совершать базовые преступления, распределенных в подразделения (организованные группы), а также иных лиц, выполняющих особые поручения, объединенных единым преступным умыслом, взаимосвязанных между собой, строго подчиненных установленным обязанностям, общим принципам, традициям и нормам поведения, обладающая набором криминальных, коррупционных, межрегиональных и иных связей.

Как таковые централизованность и иерархия необходимы для управления многочисленной структурой, в которую, как правило, входит более десятка лиц, нацеленных на систематическое совершение преступлений.

В свою очередь, для постоянного осуществления криминальных деяний организатору требуется значительное количество участников, профессионально подготовленных для совершения тех преступлений, которое планируется им для удовлетворения своих потребностей.

Структурирование или распределение в организованные группы осуществляется:

- для облегчения управления,
- распределения функциональных обязанностей, так и в целом для увеличения объема преступной деятельности.

Поскольку деятельность преступного сообщества многогранна, организатор нуждается в лицах, выполняющих его личные поручения, направленные на обеспечение криминальных и легальных направлений. Эти лица не входят в подразделения, наиболее близки и зачастую известны лишь организатору, в ряде случаев без их участия и выполняемых ими обязанностей затруднена деятельность преступного сообщества как таковая.

Кроме того, уже на стадии создания преступного сообщества важен набор криминальных, коррупционных, межрегиональных и иных связей, так как они способны оказать помощь в создании, функционировании сообщества, осуществить меры безопасности.

Деятельность такого сложного механизма, которым является преступное сообщество, невозможна без основанных на едином преступном умысле, общих принципах, традициях и нормах поведения взаимосвязей всех участников.

Данной криминальной организации присуще наличие управленческого центра – это высший руководящий орган преступного сообщества (преступной организации), включающий в себя организатора, руководителей сообщества и его структурных подразделений, определяющий политику преступного сообщества, обладающий властными полномочиями и административными ресурсами, направляющий и обеспечивающий криминальную и некриминальную деятельность.

Политика преступного сообщества это деятельность управленческого центра, которая определяется интересами и целями организатора (это может быть достижение максимального дохода, увеличение объема криминальной деятельности, направление этой деятельности, расширение сфер

влияние, увеличение численного состава сообщества и т. д.).

Властные полномочия означают, что все участники преступного сообщества безоговорочно должны подчиняться приказам и распоряжениям поступающим от руководителей, обладающими административными ресурсами, т. е. средствами, с помощью которых возможно, добиться желаемого результата.

Направляющая роль управленческого центра заключается в том, что вырабатываются указания, где и как должны осуществляться базовые преступления, какой результат при этом должен быть достигнут, каким образом должна осуществляться легальная деятельность.

Для того чтобы поставленные задачи были реально выполнимы, преступное сообщество должно быть обеспечено всем необходимым, что также является задачей управленческого центра. Обеспечение включает в себя ряд направлений: приобретение конспиративных квартир, технических и иных средств, необходимых для базовых преступлений; налаживание коррумпированных, криминальных межрегиональных, межнациональных связей; выплата вознаграждения участникам сообщества, осуществление мер по легализации имущества и денежных средств, полученных в результате преступной деятельности сообщества и др.

С учетом этого становится ясно, для того чтобы противостоять таким представителям организованной преступности правоохранительным органам нужна четкая система обстоятельств, подлежащих установлению применительно к созданию преступного сообщества (преступной организации).

В литературе периодически дискутируется вопрос: следует ли включать в криминалистическую характеристику в качестве самостоятельного ее элемента перечень обстоятельств, подлежащих доказыванию. Так, некоторые криминалисты (А.Н. Васильев, И.М. Лузгин, В.Г. Танасевич) полагают, что понятие криминалистической характеристики включает в себя понятие предмета доказывания [1, с. 85]. По мнению Н.П. Кузнецова, содержание предмета доказывания и криминалистической характеристики преступлений одинаково [2, с. 105]. Другие ученые (Р.С. Белкин, В.С. Бурданов, В.Ф. Ермолович [3, с. 83] считают, что обстоятельства, подлежащие доказыванию, являются самостоятельным элементом криминалистических методик расследования, и эта позиция представляется более правильной.

Перечень обстоятельств, подлежащих доказыванию при расследовании преступлений, предусмотрен ст. 73 УПК РФ, в соответствии с которой при производстве по уголовному делу подлежат доказыванию: событие преступления (время, место, способ и другие обстоятельства совершения преступления); виновность лица в совершении преступления, форма его вины и мотивы; обстоятельства, характеризующие личность обвиняемого; характер и размер вреда, причиненного преступлением; обстоятельства, исключающие

преступность и наказуемость деяния; обстоятельства, смягчающие и отягчающие наказание; обстоятельства, которые могут повлечь за собой освобождение от уголовной ответственности и наказания; обстоятельства, подтверждающие, что имущество, подлежащее конфискации в соответствии со ст. 104¹ УК РФ, получено в результате совершения преступления или является доходами от этого имущества либо использовалось или предназначалось для использования в качестве орудия преступления либо для финансирования терроризма, организованной группы, незаконного вооруженного формирования, преступного сообщества (преступной организации). Этот общий перечень обстоятельств конкретизируется применительно к отдельным видам и группам преступлений и может быть использован при разработке программ расследования.

В соответствии с действующим законодательством Российской Федерации уголовная ответственность за создание преступного сообщества (преступной организации) наступает с момента фактического образования, когда сообщество полностью сформировано и готово к совершению тяжких и особо тяжких преступлений. Непосредственные преступные деяния, совершенные членами преступного сообщества (преступной организации), квалифицируются по самостоятельным составам, предусмотренным статьями особенной части УК РФ.

С учетом норм уголовно-процессуального законодательства применительно к доказыванию факта создания преступного сообщества должны быть установлены следующие обстоятельства, подлежащие доказыванию по рассматриваемой категории дел.

Событие преступления. Доказыванию подлежат следующие обстоятельства: создание преступного сообщества (механизм создания преступного сообщества: подготовительные действия, способы создания); руководство преступным сообществом; руководство структурными подразделениями преступного сообщества; иерархическая структура преступного сообщества (наличие управленческого центра, количество структурных подразделений, численный состав сообщества); тип управления и взаимоотношения (принципы подбора кадров, внутренние связи между всеми участниками, распределение обязанностей, единые правила поведения, внутренняя жесткая дисциплина, система поощрения и наказания); базовая криминальная направленность; время (время возникновения и формирования мотива, осуществления подготовительных мероприятий, реализации способов создания преступного сообщества); место (осуществления подготовительных мероприятий, реализации способов создания преступного сообщества); единая финансовая база (материально-техническая оснащенность, источники получения средств, единая касса); получение прямой или косвенной финансовой или иной материальной выгоды; механизм распределения доходов; способы легализации.

Винность лица в совершении преступления, форма его вины и мотивы. Наличие умысла на создание преступного сообщества, а также руководства им и его структурными подразделениями. Мотивы создания организатором преступного сообщества, мотивы участия в его деятельности.

Обстоятельства, характеризующие личность обвиняемого. Доказыванию подлежат типичные личностные особенности организатора и руководителей преступного сообщества и его структурных подразделений.

Обстоятельства, подтверждающие, что имущество, подлежащее конфискации в соответствии со ст. 104¹ УК РФ, использовалось или предназначалось для финансирования преступного сообщества (преступной организации).

При доказывании времени создания преступного сообщества следователь должен получить ответы на следующие вопросы: когда у организатора возник умысел на создание преступного сообщества (преступной организации); когда организатором решено, какова криминальная направленность преступного сообщества; когда определена территория создания преступного сообщества (преступной организации) и территория дислокации структурных подразделений; когда организатором привлечены к деятельности руководители и первые участники сообщества (организации); когда осуществлен начальный, основной и завершающий этапы механизма преступления; когда осуществлены меры по структурированию преступного сообщества (преступной организации); когда и как долго осуществлялись действия по подготовке конкретных преступлений; когда организатором были приобретены коррупционные связи; как часто происходили встречи членов преступного сообщества; когда привлечены материальные и технические средства; когда созданы легальные структуры (акционерные общества, фирмы, предприятия), прикрывающие создание преступного сообщества; когда получена или должна была быть получена финансовая или иная материальная выгода?

При доказывании места совершения преступления следователь должен установить следующее: где у организатора возник умысел на создание преступного сообщества, сформировались цель и мотив; где были осуществлены подготовительные действия, направленные на создание сообщества; где создано преступное сообщество, где находится место (места) дислокации структурных подразделений; где происходили встречи организатора с руководителями сообщества и руководителями структурных подразделений, иными доверенными лицами; где происходил общий сбор, совпадают ли эти места; где разработаны и осуществлены способы привлечения коррумпированных связей; где было легализовано преступно нажитое имущество, сделаны вложения в легальный бизнес; где приобретены материальные средства и получена финансовая выгода; где происходило распределение денежных средств между членами преступного сообщества?

Доказывание способа и других обстоятельств совершения преступления по делам о создании преступного сообщества предполагает исследование следующего круга вопросов: каковы подготовительные мероприятия, осуществленные организатором, нарушалось ли при этом законодательство, какое, в чём именно выражалось нарушение; каковы способы создания преступного сообщества; каковы способы привлечения к деятельности преступного сообщества иных участников; какова базовая направленность преступной деятельности; какова иерархическая структура сообщества: организационно-управленческий центр, количество структурных подразделений, численный состав; как подбирались члены сообщества? Чем обуславливалась необходимость их привлечения к участию в сообществе (большое количество планируемых преступлений, обладание транспортом, оружием, наличие преступного или профессионального опыта, личное знакомство, криминальные и коррумпированные связи, иное) и каково их положение в организации; каковы причины вступления участников в сообщество, применялись ли к ним меры принуждения, если да, то какие; каковы способы пополнения численности сообщества, методы обучения вновь принятых участников; имеются ли лица, не входящие в структурное подразделение, но выполняющие определенные функции в преступном сообществе; каковы типы управления и взаимоотношения внутри преступного сообщества (принципы подчинения вышестоящим членам; наличие устоявшихся связей между членами сообщества, основа данных связей; принципы подбора членов сообщества и распределения между ними обязанностей и функций, наличие профессионального и криминального опыта); каковы единые правила поведения, имелась ли внутренняя жесткая дисциплина, система поощрения и наказания; каким образом, а также из каких источников получалась прямая (косвенная) финансовая или иная материальная выгода; какова финансовая база, материально-техническая оснащенность, источники получения средств, единая касса, механизм распределения доходов; имеются ли у организатора коррумпированные, межрегиональные, международные и иные связи; каковы мотивы и причины участия должностного лица в деятельности криминальной организации; разработаны ли организатором меры противодействия правоохранительным органам, конспиративные, разведывательные и контрразведывательные мероприятия; собиралась ли организатором конфиденциальная информация, каковы методы сбора; каковы способы легализации доходов, полученных от преступной деятельности сообщества; имеются ли легальные структуры (фирмы, акционерные общества и др.), являющиеся прикрытием для криминальной деятельности сообщества; каковы связи с легальным бизнесом; каковы способы легализации имущества, денежных средств, полученных преступным путем; имеется ли общая касса, её размеры, кто

является её держателем, каким образом происходит накопление и распределение средств; каковы способы предотвращения добровольного выхода из преступного сообщества; кто из участников смог добровольно прекратить преступную деятельность; имеются ли связи с другими криминальными формированиями?

Кроме того, в соответствии с действующим законодательством для привлечения субъекта к уголовной ответственности за создание преступного сообщества необходимо доказать факт получения прямой или косвенной финансовой или иной материальной выгоды, а также должно быть доказано, что имущество, подлежащее конфискации, использовалось для финансирования деятельности преступного сообщества.

Следовательно, следствию необходимо отдельное внимание уделять доказыванию данного обстоятельства, в связи с чем можно предложить следующий перечень вопросов: какие первоначальные источники финансирования имелись у организатора, их объем; каковы способы их получения; кто осуществлял финансирование; осуществлялись ли какие-либо финансовые операции для получения денежных средств, использовались ли при этом услуги посредников; каким образом организатор распределял полученные материальные средства; какие средства использовались для финансирования создания и функционирования преступного сообщества, какие шли на личные нужды организатора; какова косвенная материальная выгода получена от создания и осуществления криминальной деятельности преступного сообщества; как она была использована или распределена; как для финансирования создания и функционирования преступного сообщества использовалось имущество, подлежащее конфискации; какие финансовые операции для этого осуществлялись, использовались ли посредники?

Обстоятельства, подлежащие доказыванию, являются самостоятельным элементом криминалистических методик расследования преступлений, перечень вопросов применительно к обстоятельствам, подлежащим доказыванию, позволит наиболее эффективно решить стоящие перед следствием задачи.

Список литературы:

1. Актуальные проблемы советской криминалистики / Под ред. В.Г. Танасевича, Н.А. Якубовича, В.А. Образцова. М., 1980. С. 85.
2. Кузнецов Н.П. Доказывание и его особенности на стадиях уголовного процесса России: Дис... д-ра юрид. наук. Воронеж, 1998. С. 105.
3. Курс криминалистики: В 3 т. / Под ред. О.Н. Коршуновой и А.А. Степанова. СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2004. Т. 2. Криминалистическая методика: Методика расследования преступлений против личности, общественной безопасности и общественного порядка. С. 83.

Олена Анатоліївна Голяшкіна
аспірант кафедри державознавства і права
Національної академії державного управління при Президентові України

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

Конфлікт, як соціальне явище проявляється в різних сферах людської діяльності, у тому числі в галузі державного управління. В процесі проходження державної служби посадовець стикається з різноманітними конфліктними ситуаціями. Конфлікт інтересів на державній службі виникає внаслідок існування можливостей для зловживання посадовим становищем. Розпорядження владою, управління значними людськими та матеріальними ресурсами, широкий доступ до інформації створюють потенційні умови для виникнення конфлікту інтересів. В той же час охарактеризувати сутність конфлікту інтересів на державній службі є достатньо складним завданням. У статті наведено філософське бачення проблеми.

Ключові слова: конфлікт, конфлікт інтересів, особистий інтерес, державна служба, державне управління.

O.A. Holiashkina

Ph.D Student of the Department of State and Law, National Academy for public Administration under the President of Ukraine

CONFLICT OF INTERESTS IN PUBLIC SERVICE: PHILOSOPHICAL ASPECT

Conflict, as a social process, appears in different areas of human activity, including public administrations. Public servant, during his career meets different conflict situation. Conflict of interest appears as a result of numerous opportunities to excessively use the privileges. The ability to use power? Control over the great number of human and material resources, unlimited access to information, etc. Creates conditions for appearance of conflict of interests. Characterization of conflict of interests in public service is a hard task. In this article is showed philosophical aspect of this problem.

Key words: conflict, conflict of interests, personal interest, public service, public administration.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

З 26 квітня 2015 року введений в дію Закон України «Про запобігання корупції». Ним унормовано вирішення окремих питань, пов'язаних із врегулюванням конфлікту інтересів на державній службі як в органах законодавчої, виконавчої та судової влади, так і в органах місцевого самоврядування. Поняття конфлікту інтересів є відносно новим в українському законодавстві, а тому глибоке філософське осмислення відкриває нові характерні особливості і закономірності у процесах, пов'язаних з цим явищем, а їх наукове обґрунтування надає змогу більш ефективно здійснювати врегулювання конфлікту інтересів на державній службі та розробляти дієві стратегії щодо його виявлення та запобігання.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою статті та визначення невирішених раніше частин загальної проблеми. На сьогодні питання конфлікту інтересів на державній службі обговорюється досить активно, є предметом численних наукових досліджень та публікацій представників різних галузей науки. А.Я.Анцупов, Т.Е.Василевська, В.П.Васильєв, Н.Г.Деханова, І.П.Лопушинський, В.Я.Малиновський, Т.В.Мотренко, О.Ю.Оболєнський, М.І.Рудакевич, Ю.О.Холоденко, А.І.Шипілов визначають потреби подальшого інституційного розвитку державної служби, закріплення принципів громадянського служіння державі й суспільству, етичних норм виконання посадових обов'язків тощо. Не втрачають актуальності наукові пошуки таких відомих вчених, як К.Боулдінг, М.Вебер,

Р.Дарендорф, Л.Козер, Ф.Оппенгеймер, В.Самнер, В.Парето, на теорії яких спираються сучасні дослідники. Водночас, глибокого системного філософського осмислення такого складного явища як конфлікт інтересів в державному управлінні, яке б охоплювало всі грані проблеми, надавало максимум інформації, відкривало нові горизонти для істотного покращення ситуації в цій сфері, до цього часу не здійснено. Саме ці аспекти і зумовили вибір теми статті.

Формулювання цілей (мети) статті. Метою статті є системний філософський аналіз поняття конфлікту інтересів на державній службі на основі осмислення широкого масиву наукових праць зарубіжних та вітчизняних вчених різних часів. Відповідно до мети сформульовано і завдання: з'ясувати природу конфлікту інтересів, визначити поняття та сутність конфлікту інтересів на державній службі, виявити основні причини його виникнення.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Виникнення конфлікту інтересів допускає можливе використання посадовцем влади або своїх повноважень в особистих інтересах чи в інтересах інших осіб (груп), тобто зловживання посадовим становищем. Конфлікт інтересів – поняття начебто для усіх відоме та зрозуміле, в той же час охарактеризувати його сутність є достатньо складним завданням. Існують різні підходи до визначення конфлікту інтересів та розкриття його характеристик і щоб сформулювати цілісне уявлення про таке суперечливе і різнопланове явище, слід зіставити позиції та теорії різних дослідників в історично-філософському аспекті.

Правильне розуміння природи даного явища неможливе без визначення категорій конфлікту та інтересу.

Конфлікт (від лат. *conflictus* – зіткнення) – зіткнення протилежно спрямованих інтересів, цілей, позицій, думок, поглядів суб'єктів взаємодії чи опонентів [8, с.578]. Перші цілісні концепції конфлікту з'явилися на межі XIX–XX століть, однак і в попередні століття кращі уми людства замислювалися над природою цього феномену, над шляхами попередження та вирішення конфліктів. Ідеї згоди і конфлікту, миру і насильства зазвичай були одними з основоположних в різних релігійних напрямках. Тема боротьби добра із злом представлена витворами культури та мистецтва. Буденна свідомість також постає потужним джерелом конфліктологічних ідей, відображенням відношення людей до конфліктів різного рівня.

Перші відомі нам дослідження даної проблеми відносять до VII–VI ст. до н.е. Китайські мислителі того часу вважали, що джерело розвитку всього суцього у взаємозв'язку позитивних та негативних сторін матерії, які знаходяться у постійній боротьбі і конфронтації [5, с.11].

В Стародавній Греції вперше була надано раціональне пояснення світу – з'явилося філософське вчення о протилежностях і їх ролі в виникненні речей. Анаксимандр (бл.610–547 рр. до н.е.) стверджував, що речі виникають із постійного руху «апейрону» – єдиного матеріального начала, що призводить до виокремлення з нього протилежностей [21, с.23]. Геракліт (бл.530–470 рр. до н.е.) зробив спробу розкрити причину руху, уявити рух речей і явищ як необхідний, закономірний процес, зумовлений боротьбою протилежностей. До цього періоду відносяться перші спроби узагальнення щодо такого соціального конфлікту, як війна. Геракліт вважав війну батьком і царем всього суцього, а Платон (428–348 рр. до н.е.) розглядав її як найбільше зло. На його думку колись існував «золотий вік», коли «люди любили одне одного і відносилися до всіх доброзичливо». Проте, в «ідеальній державі» Платон наполягає на створенні класу воїнів, спроможних захищати державу. Суперечив Геракліту і Геродот (бл.490–425 рр. до н.е.). Він стверджував, що «ніхто настільки не безрозсудний, щоб віддати перевагу війні замість миру». Філософ-матеріаліст Епікур (бл.341–270 рр. до н.е.) також зазначав, що негативні наслідки зіткнень змусять колись людей жити в злагоді.

У середні віки Фома Аквінський (1225–1274) замислювався над існуванням конфліктів, допустимості війн в житті суспільства. Він визначив свою умову ведення справедливої війни – для неї необхідна санкція з боку державної влади.

Еразм Роттердамський (1469–1536) вказував на наявність власної логіки конфлікту, який, розпочавшись, втягує в орбіту свого впливу нові й нові сили.

Англійський філософ Френсіс Бекон (1561–1626) уперше глибоко проаналізував причини соціальних конфліктів в Англії. Серед них ключову роль відіграє тяжке матеріальне становище народу.

Ф.Бекон звертає увагу на конкретні заходи попередження конфліктів, зауважуючи, що на кожен випадок хвороби існують свої ліки. Крім політичних помилок в управлінні Ф.Бекон називає і деякі психологічні чинники соціальних негараздів. Важливим засобом запобігання соціальним конфліктам він вважав мистецтво політичного маневрування [21, с.24].

Надзвичайно цікаво прослідкувати за думкою філософів нового часу. Німецький філософ Іммануїл Кант (1724–1804) вважав, що стан миру між людьми, які живуть по сусідству, не є природним станом, природнішим є стан війни або загрози, тобто проблемності й конфліктності в системі геополітичних процесів.

На думку німецького філософа Георга Гегеля (1770–1831) основна причина конфліктів в соціальній поляризації – між нагромадженням багатством, з одного боку, і змушеним працювати народом – з другого. Як прихильник сильної державної влади Гегель виступав проти безладу всередині держави; він вважав, що держава представляє інтереси всього суспільства і зобов'язана врегульовувати конфлікти.

Польсько-австрійський юрист Людвіг Гумплович (1838–1909) у книзі «Расова боротьба» висунув своє бачення соціальних конфліктів. Він розглядав суспільство як сукупність груп людей, що борються за виживання, панування. Соціальне життя – це групова взаємодія. Основні положення його теорії: конфлікти – суть історичного процесу, вони вічні, змінюються лише їх форми; конфлікти сприяють єдності суспільства; диференціація суспільства на панівних і підлеглих – явище вічне. Людвіг Гумплович писав, що конфлікти слід шукати не тільки в природі людини, а й у соціальних феноменах різних за типом культур [21, с.25].

Проблема боротьби за існування посідає центральне місце у вченні англійського біолога Чарльза Дарвіна (1809–1902). Він запропонував теорію біологічної еволюції, основні ідеї якої виклав у праці «Походження видів шляхом природного відбору, або збереження сприятливих порід у боротьбі за життя», яка побачила світ у 1859 році. Згідно теорії Чарльза Дарвіна розвиток живої природи здійснюється в умовах постійної боротьби за існування, що й становить природний механізм відбору найбільш пристосованих видів. В подальшому погляди Дарвіна отримали розвиток в соціологічних та психологічних теоріях конфлікту [5, с.14].

Карл Маркс (1818–1883) започаткував соціологічну теорію, в якій визнає соціальні конфлікти, колізії, антагонізми як можливі, а в умовах класової боротьби – і як неминучі явища суспільного буття. Марксистичні вважали можливим у майбутньому, після знищення приватної власності на засоби виробництва, створити умови для ліквідації антагоністичних відносин як бази соціальних конфліктів і, отже, побудувати безконфліктне суспільство.

Г.Ратценхофер (1842–1904) вивчав боротьбу за існування. Абсолютна ворожість рас — основні процеси і явища життя, вважав він. Із цих процесів

він виводить теорію конфліктності суспільних відносин.

Вільям Самнер (1840–1910) – американський соціальний дарвініст, основним соціальним конфліктом у суспільстві вважав конфлікт інтересів. З огляду на переконання, що боротьба за існування є безперечним чинником прогресу, він зробив висновок, що в цій боротьбі гинуть найслабкіші, гірші представники роду людського. В.Самнер, спираючись на великий історико-етнографічний матеріал, поклав початок системному вивченню норм соціальної поведінки, внутрішньогрупових і міжгрупових відносин.

Німецький соціолог Георг Зіммель (1858–1918) вважається першим, хто запропонував термін «соціологія конфлікту» [21, с.25]. Він займався аналізом чистих форм соціального спілкування та взаємодії. Серед таких відносно стійких форм соціальної взаємодії, як авторитет, договір, підпорядкування, співробітництво та інші, особливе місце займає конфлікт – не лише норма, а й винятково важлива форма життя. Конфлікт сприяє соціальній інтеграції, він визначає характер конкретних соціальних утворень, зміцнює принципи й норми їх організації.

Теоретичні роздуми Г.Зіммеля розділили у 20-ті роки ХХ ст. соціологи чиказької школи, видатними представниками якої були Роберт Езра Парк (1864–1944), Ернест Уотсон Берджесс (1886–1996), Албіон Вудбері Смолл (1854–1926). Вони розглядали соціальний процес в аспекті чотирьох взаємопов'язаних типів взаємодії: змагання, конфлікту, пристосування й асиміляції.

Соціологічне значення конфлікту підкреслював американський соціолог, представник психологізму в соціології А.В.Смолл. Він вважав поняття інтересу важливим феноменом боротьби. Звідси загальний конфлікт інтересів, де індивід – продукт боротьби власних інтересів, а суспільство – наслідок зіткнення інтересів соціальних груп. Таким чином, конфлікт є базовим і універсальним соціальним процесом [21, с.26].

У першій половині ХХ ст. під впливом марксизму утвердилася самостійна галузь західної політичної соціології, що стала основним джерелом розвитку сучасних концепцій конфлікту. Серед її представників – В.Парето, Г.Моска, Ж.Сорель, Ф.Оппенгеймер, А.Бентлі. Вони звернули увагу на необхідність вивчення конфліктів і змін, а не лише злагоди й стабільності в суспільному житті.

Вільфредо Парето (1848–1923) – італійський дослідник, який створив свою теорію еліт і наголосив на подвійності психології людини. Будь-які суспільні теорії, ідеології є ширмою, що ховають дії, продиктовані почуттями, емоціями. Таким чином, ірраціональні пласти психіки людини детермінують соціальну поведінку.

Гаetano Моска (1858–1941) – італійський юрист, соціолог, історик. У своїй праці «Елементи політичної науки» (1896 р.) виокремлює тезу про формування панівного класу на основі розуму, здібностей, освіти й творчих заслуг.

Німецький дослідник Франц Оппенгеймер (1869–1943) звертав увагу на питання походження держави та особливості соціальних процесів, які відбуваються в ній. Держава могла виникнути тільки шляхом пограбування й підкорення людей.

Артур Бентлі (1879-1957), американський політолог, розглядав політичне життя як процес політичної діяльності. Політичні групи реалізують свої інтереси через дії. Із зіткнення інтересів різних груп складається політичне життя суспільства. За формою свого прояву це життя являє собою багатоманітність фактів застосування сили.

Починаючи із середини ХХ ст. відбувається активний розвиток науково-практичного осмислення конфліктів. Проблема конфлікту в соціології розвивалась в рамках системно функціональної школи. Головним завданням був пошук ефективної моделі вирішення конфлікту в організації, на виробництві. Найбільш відомий з представників цього напрямку американський соціолог Толкотт Парсонс (1902-1979) в роботі «Структура соціальної дії» аналізує функціональну модель суспільства і вважає конфлікт причиною дестабілізації і дезорганізації суспільного життя. Визнавши конфлікт соціальною аномалією, Парсонс вважав необхідним підтримувати безконфліктні відносини між різними елементами суспільства, що забезпечувало б соціальну рівновагу, взаєморозуміння та співдружність. Регуляторами відносин виступають правові інститути, релігія та звичай.

У 1956 р. Люїс Козер працює «Функції соціального конфлікту» заклад основ сучасної західної соціології конфлікту. Він довів, що не існує і не може існувати соціальних груп без конфліктних відносин [5, с.70]. Козер обґрунтував позитивну роль конфліктів в забезпеченні стійкості соціальних систем. Він стверджував, що чим більше незалежних один від одного конфліктів, тим краще для суспільства. Люїс Козер довів, що жорсткі соціальні структури найбільш схильні до негативного впливу конфлікту, тоді як гнучкі структури здатні вдосконалюватися й розвиватися, у тому числі завдяки наявності конфлікту. Л.Козер уводить поняття «захисних клапанів», яке наглядно відображає необхідність вбудованих у структуру регуляторів, що «відводять» негативний вплив конфлікту [15, с.182]. Такі інститути сприяють збереженню соціальних систем, учений називає їх «механізмом захисту проти конфлікту».

Німецький соціолог Ральф Дарендорф (1929-2009) наприкінці 50-х років обґрунтував нову теорію соціального конфлікту, яка отримала назву «конфліктна модель суспільства». Він прагнув визначити й показати загальні для усіх суспільних систем причини конфліктів, а також вказати шляхи оптимізації конфліктного процесу [5, с.71]. Р.Дарендорф виокремлював не тільки негативні сторони конфлікту, а й позитивні. Конфлікт, на його думку, може бути джерелом інновацій, соціальних змін.

Американський соціолог Кеннет Боулдінг (1910-1993) на початку 60-х років спробував створити універсальне вчення про конфлікт «загально

теорію конфлікту». Він стверджував, що конфлікт – загальна категорія, яка виступає базовим поняттям для аналізу процесів соціального, фізичного, хімічного та біологічного середовища. Всі конфлікти мають загальні функції, властивості і тенденції виникнення, розвитку і вирішення. На думку Боулдінга в природі людини закладене прагнення постійної боротьби, ескалація насилля. Однак конфлікти потрібно долати, суттєво обмежувати.

Американський учений М.Амстуті розвинув ідею корисності та шкідливості конфліктів. Конфлікти є корисними тому, що: попереджають більш серйозні проблеми, розряджають клімат в колективі, дозволяють уникнути насильства, створюють можливість розв'язувати проблеми цивілізованим шляхом; стимулюють творчість та ініціативу; прояснюють позиції та інтереси учасників тощо. Конфлікти шкідливі, оскільки нерідко призводять до безладу, нестабільності, насильства, уповільнюють та ускладнюють процес прийняття рішень.

Сучасні науковці, спираючись на теорії своїх попередників досліджують нові грані проблеми.

Розробник системної концепції конфліктів російський психолог А.Я.Анцупов визначає унікальність конфлікту як явища. «Свій специфічний предмет знаходять у конфлікті одинадцять наук: військові науки, мистецтвознавство, історія, математика, педагогіка, політичні науки, правознавство, психологія, соціобіологія, соціологія і філософія». Він вважає за необхідне зв'язати в систему всі ті практично не зв'язані між собою дослідження конфлікту, які проводяться в рамках цих наук. І така система не буде штучним утворенням. Її створення можливе, оскільки в основі будь-якого конфлікту лежить протиріччя, яке відіграє системоутворюючу роль як для різних видів конфлікту так і для різних рівнів їх вивчення [5, с.82].

Нажаль, у філософії проблема конфлікту не набула ще статусу однієї з центральних проблем. Мабуть тому, що до філософських наук традиційно віднесено проблеми протилежності, боротьби, антагонізмів, які, безумовно, також мають відношення до конфліктів. До 60-х років ХХ століття радянськими філософами конфлікти вважалися аномаліями на мікросоціальному рівні, зіпсованими відносинами між особистостями. Більш розроблені на сьогодні є філософські аспекти моральних конфліктів. У філософському словнику конфлікт тлумачиться знов-таки на психологічному рівні як «зіткнення двох чи більше сильних мотивів, які не можуть бути одночасно задоволені». Від філософських наук небезпідставно очікують розробки концепції конфлікту. Однак у цьому напрямку вироблений лише загальний підхід, згідно з яким конфлікт є виявом, конкретизацією динамічного протиріччя, яке має свій цикл життя – передумови, зародження, розвитку, завершення, вирішення.

Отже, природа конфлікту полягає в його подвійності: конфлікт містить у собі як небезпеку виникнення негативних наслідків, так і сприятливу можливість. Для того, щоб найбільш раціонально використати сприятливу можливість, яка міститься

в конфлікті, і мінімізувати негативні наслідки необхідно вміти керувати ним. Для ефективного управління конфліктом необхідне усвідомлення наявності конфліктної ситуації хоча б одним з її учасників. Під управлінням конфліктом розуміється цілеспрямований вплив на об'єкт з метою виявлення, попередження, вирішення, урегулювання та мінімізації негативних наслідків конфлікту. Управління конфліктом повинно здійснюватися на різних стадіях його розвитку.

В основі будь-якого конфлікту лежать особистісні інтереси індивідів, які мають приймати рішення на макrorівні. Тому, не менш важливим для правильного трактування явища конфлікту інтересів є розгляд поняття «інтерес».

Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає інтерес, як те, що йде на користь кому-, чому-небудь, відповідає чимсь прагненням, потребам [8, с.509].

Поняття «інтерес» (від лат. interest – мати значення) з'явилося у ХІХ в. і стало одним з її ключових понять соціології.

На думку І. Канта (1724 - 1804) і Г. Гегеля (1770-1831) інтерес – реальна причина діяльності соціальних суб'єктів, що лежить в основі безпосередніх спонукань, ідей, дій, що визначається становищем і роллю цих суб'єктів (індивідів, соціальних груп) в системі суспільних відносин. Соціальний інтерес – це форма, в якій індивід (соціальна група, співтовариство) безпосередньо усвідомлює своє реальне становище і свої потреби, що виражаються у формі цілей, які ставить собі індивід.

По іншому трактував інтерес австрійський психолог А.Адлер (1870-1937). Він розглядав інтерес як елемент мотиваційно-споживчої сфери індивіда. За його уявленнями, соціальний інтерес є основою інтеграції в суспільство і сприяє усуненню почуття неповноцінності. Поняття соціального інтересу визначається як прагнення до кооперації з іншими людьми для досягнення спільних цілей, готовність до змагальності, відповідального вибору, творчості.

Сучасні автори стверджують, що інтерес – це активна скерованість людини на різноманітні об'єкти, засвоєння яких оцінюється нею як благо [6, с.126]. Інтерес – реальна причина діяльності соціальних суб'єктів, спрямована на задоволення певних потреб та мотивів особистостей і соціальних груп. Специфіка інтересів визначається насамперед становищем і роллю цих суб'єктів у системі суспільних відносин, оскільки відомо, що суспільство – це соціальний організм, який складається із сукупності відносин, взаємодіючих суб'єктів, які мають свої інтереси, що можуть не збігатися один з одним.

Узагальнюючи наявний в літературі матеріал, можна охарактеризувати інтерес як спрямованість суб'єкта на значимі для нього об'єкти. На відміну від потреб, які зосереджені, перш за все, на предметі їх задоволення, інтерес спрямований на соціальні інститути, норми взаємодії в суспільстві, від яких залежить перерозподіл цінностей і благ, що забезпечують задоволення потреб. Інтереси виступають найважливішою детермінантою діяльності.

Вони трансформують дії соціальних тенденцій (закономірностей) в цілі людей, спонукають їх з об'єктивною необхідністю дотримуватися в своїй поведінці логіки цих тенденцій. Тому суспільні відносини проявляються насамперед як інтереси людей.

Отже, інтерес лежить в основі будь-яких форм співпраці чи боротьби між соціальними суб'єктами, породжуючи різні форми взаємодії – від співдружності, узгодження до підпорядкування прямого або непрямого, аж до їх експансії, що нерідко лежить в основі конфлікту.

Кожна соціально-економічна і соціально-політична трансформація суспільства супроводжується різкою зміною балансу інтересів, що породжує боротьбу, конфлікт класових, національних, державних, внутрішньо особистісних інтересів.

В науковій літературі конфлікт інтересів у сфері підприємницькій діяльності визначається як «протиріччя між інтересами, які захищені правом і повинні бути задоволені діями вповноваженої особи і приватними інтересами цієї особи» [14, с.13].

Термін «конфлікт інтересів» у контексті діяльності державної служби почав застосовуватись значно пізніше, головним чином у зв'язку з питаннями корупційної поведінки. Конфлікт інтересів на державній службі виникає внаслідок існування можливостей для зловживання владою. Розпорядження владою та участь в управлінні надають державним службовцям можливість управляти значними матеріальними та людськими ресурсами, мати широкий доступ до інформації, кардинально впливати на долю конкретних людей. В державному управлінні потенційно існують умови для виникнення конфлікту інтересів.

Таким чином, екстраполюючи дане визначення на сферу державного управління, під конфліктом інтересів, у загальному тлумаченні цього явища, слід розуміти ситуацію, у якій суб'єкт владних повноважень, приймаючи рішення, має можливість зловживати своїм домінуючим положенням, надаючи пріоритет особистим інтересам та нехтуючи інтересами інших суб'єктів.

Макіавеллі ще на початку XVI століття висловив ідею про вічний конфлікт аристократії та народу, яка пізніше вилася у теорію еліт Парето «Трактат із загальної соціології» (1916 р.) та Москі «Елементи політичної науки» (1896 р.). Еліта – це група людей, яка через своє походження та інтелектуальну перевагу має вплив та зазвичай є панівною верхівкою у суспільстві. Еліта буває як публічна, наприклад президент, прем'єр, міністри, депутати та інші, так і тіньова – як публіцисти, бізнесмени, журналісти, мафія, тобто люди, які мають вплив та владу, проте не входять до державного апарату. Зазвичай, еліта утворюється та поповнює свої ряди природнім шляхом, тобто через відбір за інтелектуальними здібностями та походженням. Саме тут може мати місце конфлікт інтересів. Наприклад, деякі люди, які не відповідають критеріям інтелектуальної верхівки, можуть застосувати для

потрапляння в коло еліти інші механізми, крім наведених, наприклад, запропонувати гроші або інші матеріальні блага. Таким способом, людина отримує доступ до інструментів керування та впливу, а також статусу еліти, та використовує їх заради власного збагачення. Аристотель дві тисячі років назад казав про таких людей: «Той, хто купляє владу за гроші звикає отримувати з неї прибуток». Наявність таких людей псує еліту та може призвести навіть до занепаду держави в цілому. Один з законів Макіавеллі наголошує: «Без наявності якісної, високоосвіченої та згуртованої еліти суспільство не може нормально розвиватися та функціонувати». Аналогічну ситуацію ми можемо спостерігати у нашій країні.

Один з механізмів запобігання конфлікту інтересів широко застосовувався в демократичних містах-полісах Стародавньої Греції, відомий як остракізм. Він полягав у тому, що під час спеціального голосування громадяни писали на шматочках глини імена тих, хто, на їх думку, загрожує демократії та самобутності міста. Якщо одне ім'я згадувалося більше встановленої кількості разів, особа підлягала вигнанню з держави терміном на 10 років. Таким чином греки уникали узурпації влади та зловживання нею.

На думку відомого етолога Річарда Докінза, яку він висловив у праці «Егоїстичний ген» (1976 рік) і його підтримує більшість науковців світу, всі живі організми від початку є суто егоїстичними. В першу чергу вони облаштовують та піклуються про своє життя, а потім про своїх близьких.

За такої точки зору ми бачимо, що конфлікт інтересів є цілком природнім явищем, а в державному управлінні тим паче. Це є протистоянням між обов'язком перед державою та природним покликанням егоїзму. Саме тому державна служба вимагає високих моральних якостей та самоконтролю.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Проблема конфлікту інтересів давно цікавить представників абсолютно різних сфер науки: філософів, політологів, правознавців, соціологів. З цією проблемою час від часу стикається кожна людина: політик, юрист, економіст, вчитель, військовослужбовець, бізнесмен, домогосподарка, журналіст, письменник, а особливо державний службовець. Конфлікт інтересів, що існує в суспільстві, закономірно відображається у свідомості і поведінці державних службовців.

Виникнення конфлікту інтересів не є чимось надзвичайним, його не слід боятися та ототожнювати із злочином або навіть із корупцією. Конфлікт інтересів необхідно вміти виявляти, розпізнавати, попереджувати та своєчасно вживати заходів щодо його запобігання та врегулювання з метою унеможливлення вчинення посадовою особою будь-яких дій або прийняття рішення при його існуванні.

Таким чином, конфлікт інтересів в державному управлінні пропонується розглядати як ситуацію, за якої у державних службовців виникає особиста або групова зацікавленість, що впливає або

може вплинути на об'єктивне та неупереджене вирішення питань при виконанні ними службових обов'язків.

Перспектива подальших наукових досліджень вбачається в загальній систематизації наявних знань про конфлікт інтересів на державній службі, окресленні контурів парадигми досліджень даної проблеми, глибокому філософському осмисленню природи цього поняття, всебічному аналізі структури, основних елементів, причин виникнення для того, щоб сформулювати дійові механізми врегулювання конфлікту інтересів в публічному управлінні.

Список літератури

1. Андреев В.И. Конфликтология (искусство спора, ведения переговоров, технология разрешения). – М.: МГУ, 1995. – С. 10-103.
2. Андрушко І.П. Конфлікт інтересів: поняття, питання врегулювання/ І.П.Андрушко//Актуальні проблеми держави і права. –2010, Вип.55. -С.582-587.
3. Антонова-Турченко О.І. Як вижити серед конфліктів. – К.: Знання, 1992. -65с.
4. Антонова-Турченко О. Г. Поведінка людей у конфліктних ситуаціях // Завуч. – 2002. – № 19. – 32 с.
5. Анцупов А.Я., Шипилов А.И. Конфликтология: Учебник для вузов. — М.: ЮНИТИ, 2000. - 551 с.
6. Васильев В.П. Государственное управление: Учебное пособие /В.П. Васильев, Н.Г. Деханова, Ю.А. Холоденко. – М.: Дело и Сервис, 2009. –320 с.
7. Вашенко И.В. Общая конфликтология: Учеб. пособие. – Харьков: ХГУ, 2000. – 512 с.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.)/ укл. і гол. ред. В.Т.Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. –1728 с.
9. Войчихова А. Природа та соціальна роль конфлікту. Психологія конфлікту та шляхи його розв'язання // Психологічна газета. – 2006. – № 15. –С.5-9.
10. Волянський П.Б. Шляхи запобігання конфлікту інтересів на державній службі. - Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=726>.

11. Врегулювання конфлікту інтересів на державній службі: можливості застосування європейського досвіду в Україні - К. : НІСД, 2013. - 57 с. - Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/derhs_slus-06511.pdf.

12. Грицюк К. Чому виникають конфлікти? // Психолог. – 2007. - № 25-27. - С. 78-79.

13. Гришина Н.В. Психология конфликта. – СПб.: Питер, 2000. – 464 с.14. Дедов Д.И. Конфликт интересов / Дедов.Д.И. –М.: Волтерс Клувер, 2004. – 288 с.

15. Козер Л. Функции социального конфликта/ Л.Козер; пер. с англ. О.А.Назаровой. –М.:Идея-Пресс: Дом интеллектуальной книги, 2000. -120 с.

16. Ложкін Г.В., Пов'якель Н.І. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика. – К.: МАУП, 2007. – 435 с.

17. Лопушинський І. П. Конфлікт інтересів на державній службі: проблеми законодавчого врегулювання в Україні /І.П.Лопушинський// Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Сер. : Державне управління. -2010. - Т.130, Вип.117. - С.11-18. - Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/govermgmt/2010/130-117-2.pdf>.

18. Москаленко В.В. Конфлікт // Практична психологія та соціальна робота. – 2005. – № 5. – С. 13-15.

19. Мотренко Т. Порядок денний адміністративної реформи [Текст] / Т.Мотренко // Урядовий кур'єр. – №57. – 2010. – 27 березня.

20. Нагаєв В.М. Конфліктологія: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 198 с.

21. Пірен М.І. Конфліктологія: Підручник. – К.: МАУП, 2003. – 360 с.

22. Про запобігання корупції: Закон України 14.10.2014 № 1700-VII// Відомості Верховної Ради (ВВР). -2014. -№ 49, -Ст.2056. . – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

Tsyliyryk I.

*assistant of the department of criminal law and process
Educational-Scientific Institute of Law and Psychology
National University "Lviv Polytechnic"*

Tsyliyryk I.

*asystent katedry kryminalnego prawa i procesu
Edukacyjny-naukowego instytutu prawa i psychologii
Narodowy uniwersytet "Politechnika Lwowska"*

О ИСТОЧЕ ГВАРАНЦИИ ПРАВ И ВОЛЬНОСТИ ЧЛОВОКА И ОBYWATEЛЯ ПОДЧАС ПРЗЕПР ОWADZENIA ŚLEDZCZYCH (POSZUKIWALNYCH) DZIAŁAŃ MEANING OF HUMAN RIGHTS AND FREEDOM GUARANTEE DURING CONDUCTING INVESTIGATIVE ACTIONS

Adnotacja: Obecność w kryminalnym sądownictwie problemów, które powstają co do spraw gwarantowania praw i wolności człowieka i obywatela podczas przeprowadzenia śledczych działań, jest przededefiniowana, najpierw, niedostatecznym naukowym opracowaniem teoretycznych przepisów co do ich prawniczej przyrody.

Prawo wolności i osobistej nietykalności jest fundamentalnym i niezbywalnym prawem człowieka, które jest zatwierdzone międzynarodową wspólnotą w art. 3 Powszechnej deklaracji praw człowieka 1948 r., w art. 5 Europejskiej konwencji o prawach człowieka, oraz innych powszechnie uznanych międzynarodowych dokumentach, jak i w artykułach 3 i 29 Konstytucji Ukrainy. Pomimo tego, takie prawo nie jest absolutne. Wypadki jego ograniczenia są przewidziane podczas spełnienia kryminalnego sądownictwa, w szczególności podczas przeprowadzenia śledczych (poszukiwanie) działań. W celu niedopuszczenia łamania praw i wolności człowieka i obywatela przygotowano szereg gwarancji, które powinny sprzyjać dotrzymaniu międzynarodowych standardów praw człowieka i obywatela podczas przeprowadzenia śledczych (poszukiwania) działań.

Słowa kluczowe: prawa i wolności człowieka i obywatela, stosunki podczas śledczych (poszukiwania) działań, zabezpieczenia interesów prawnych, zadania kryminalnego sądownictwa, śledczy, procesualne gwarancje postępowań karnych.

Annotation: existence of the problems of human rights and freedom guarantee during conducting investigative actions in criminal justice is predefined by insufficient scientific elaborations of theory on their nature. Right of freedom and personal insignificance are fundamental and alienated human rights which are stated by international community in Article 3 of Universal Declaration of Human Rights in 1948, in article 5 of European Convention on Human Rights, and in the other generally recognized international documents, and as well as in Articles 3 and 29 of the Constitution of Ukraine. Despite those, such right is not absolute. The cases of its limitations are foreseen during criminal justice, especially during conducting investigative actions (pursuit). In order not to let human rights and freedom to be violated there is the set of criminal and procedural guaranties elaborated, which is to promote adherence of international standards of human rights during conducting of investigation.

Key words: human rights and freedom, criminal and procedural relations, conductive investigation, ensure legal interests, tasks of criminal justice, case investigator, procedural guaranties.

Analiza ostatnich badań i publikacji : Niektóre problemy, dotyczące gwarancji praw i wolności człowieka i obywatela w kryminalnym sądownictwie badały takie osoby jak I. Basysta, W. Gałagan, W. Zelenecky, O. Kaplina, L. Loboiko, W. Maliarenko, W. Nor, M. Pogoretsky, W. Srdiuk, M. Strogowycz, W. Tertysznyk, L. Udalowa, W. Szybiko, W. Farynyk i inni fachowcy.

Celem artykułu jest ustalenie, a także wyjaśnienie istoty gwarancji praw i wolności człowieka i obywatela podczas przeprowadzenia śledczych (poszukiwaniach) działań.

Referowanie głównego materiału. W części 2 artykułu 3 Konstytucji Ukrainy istnieje pozycja, odpowiednio do którego "prawa i wolności człowieka i ich gwarancji wyznaczają treść i ukierunkowanie działalności państwa", a "zatwierdzenie i zabezpieczenie praw i wolności człowieka jest głównym obowiązkiem państwa". Szczególnie aktualnym to konstytucyjne zalecenie staje w branży stosunków podczas postępowań karnych, gdzie powstają i określają się najbardziej znaczące ograniczenia konstytucyjnych praw i wolności człowieka i obywatela, a zwłaszcza kiedy stosunki między osobą a państwem mają miejsce razem z intensywnym przymusowym wpływem z boku ostatniej. Więc, prawa, którymi obdarzeni uczestnicy kryminalnego prowadzenia, nie mogą automatycznie zabezpieczyć własnego istnienia. Rola czynników, które zabezpieczają ich realizację, wykonuje system zatwierdzonych prawem przepisów(norm, zasad, wymagań i podobne), dzięki którym w kryminalnym procesie powinno być zabezpieczone przejście od przewidzianych prawem możliwości do realnej rzeczywistości. Oprócz tego gwarancje praw człowieka i obywatela wykonują rolę środków, dzięki którym zabezpiecza się możliwość wyłączenia lub przynajmniej minimalizacji fachowych błędów ze strony jednostek śledztwa i wymiaru sprawiedliwości co do obywatela[1, str.4].

Gwarancje postępowań karnych mają fundamentalne w przed sądownym śledztwie i rozpatrzeniu spraw karnych w sądach, natomiast ustalenie jego definicji i istoty jest jednym z warunków prawidłowej realizacji [2, str.286].

Etymologiczny termin "gwarancja" pochodzi od francuskiego "garantie" - zabezpieczenie, poręczenie [3, str.260]. Przede wszystkim gwarancje praw i wolności człowieka i obywatela jak ogólne pojęcie są głównymi warunkami, sposobami i środkami, za pomocą których każda osoba ma możliwość zrealizować swoje prawa [4, str.171].

Zatrzymując się na kryminalnych i procesualnych gwarancjach zabezpieczenia praw i wolności człowieka i obywatela, można klasyfikować podejścia do ich rozumienia w nauce kryminalnego procesu.

Ustala się takie ich rozumienie jak:

- środków, skierowanych na ochronę i zabezpieczenie praw, wolności i interesów prawnych człowieka i obywatela podczas przeprowadzenia śledczych działań;

- środków, skierowanych na ochronę i zabezpieczenie praw, wolności i interesów prawnych człowieka i obywatela podczas przeprowadzenia śledczych działań, a także na odszkodowanie szkody wskutek ich łamania;

- system norm przewidzianych prawem, co zabezpieczają osobie realizację czy możliwość realizacji należnych jej praw i wolności, interesów prawnych, uprzedzenia ich ograniczeń, a także wznowienia w razie naruszeń;

- mechanizm prawny

- całokształt obiektywnych i subiektywnych czynników, skierowanych na realizację praw i wolności;

- system metod zabezpieczenia osiągnięcia celu kryminalnego procesu i wiarygodności źródeł dowodów.

O. Baulin, podczas badania systemu prawnego gwarancji procesualnej niezależności i samodzielności

śledczego, wskazuje, że tu konieczne jest do zrozumienia całokształtu środków prawnych, które zabezpieczają śledczemu realizację przedstawionych jemu procesualnych uprawnień, odpowiednio do wymóg prawa i jego wewnętrznego przekonania, oraz spełnia ich ochronę w stosunkach śledczego z innymi subiektami działalności postępowania karnego, a także obrona od dowolnych sprzecznych z prawem zamachów obcych osób [5, str.156].

Po analizie opinii naukowców i ze względu na określone właściwości, można wyciągnąć wniosek, że pod gwarancjami praw i wolności człowieka i obywatela podczas przeprowadzenia śledczych (poszukiwaniach) działań trzeba rozumieć przewidziane normami kryminalnego procesualnego prawa Ukrainy środki i sposoby realizacji praw i obowiązków osób, wobec których stosują się środki zapobiegawcze, które są skierowane na zabezpieczenie ich interesów prawnych i wykonania zadań kryminalnego prowadzenia.

Zaznaczone gwarancje podczas przeprowadzenia śledczych (poszukiwalnych) działań nie istnieją statycznie, a tylko w realizacji przejawiają się ich istota w pełnej objętości, kiedy oni nabywają swojego praktycznego znaczenia i celu istnienia.

Oczywiste, że przeważna część gwarancji praw i wolności człowieka i obywatela podczas przeprowadzenia śledczych (poszukiwalnych) działań jest zatwierdzona w normach prawa, a ich realizacja jest prosto powiązana z ogólnymi właściwościami realizacji prawnych norm. Dlatego, koniecznym jest ustalenie istoty pojęcia "realizacja", i, odpowiednio, - pojęcia i istoty "realizacji gwarancji praw i wolności osoby podczas przeprowadzenia śledczych (poszukiwalnych) działań".

Niektórzy naukowcy są przekonani, że realizacja norm prawa – to faktyczne spełnienie prawnych zaleceń w uzasadnionym zachowaniu, działalności (bezczywności) subiektów prawa. Ponieważ realizacja prawa odbywa się w działaniach (czy uzasadnionej prawnie bezczywności) subiektów, to czy zrealizuje się norma czy nie, przeważnie zależy od socjalnych właściwości tej normy. Właśnie te właściwości wyznaczają i charakter działania subiektu w tych wypadkach, kiedy norma nie realizuje się, albo ona jest ignorowaną, i nie spełnia się żadnych działań, czy spełnia się wariant zachowania, co łamię normę [6, str.7].

Niektóre z naukowców, co badają to pytanie, są przekonani, że realizacja prawa - to wcielenie zaleceń prawnych norm w uzasadnionym zachowaniu subiektów prawa, w ich praktycznej działalności, ją można rozpatrywać jak proces i jak końcowy wynik [7, str.63].

Według opinii O. Mielechyna, realizacja norm prawa - to wcielenie ich zaleceń w realne zachowanie subiektów prawa. Jednocześnie realizacja prawa ma dwie strony. Po pierwsze, to dotrzymanie prawa ze strony państwa, jej organów i funkcjonariuszy. Po drugie, - spełnienie prawa w uczynkach obywateli, funkcjonariuszy, organów państwa. Wyjściową formą realizacji prawa państwem jest twórczość prawna [8,

str.376]. Szczególną formą realizacji norm prawa jest ich stosowanie.

O. Skakun wyznacza stosowanie norm prawa (działalność stosowania prawa) jak władczo-organizacyjną działalność upoważnionych organów państwowych, organizacji i funkcjonariuszy, która spełnia się w trybie proceduralnym i procesualnym, i polega na realizacji norm prawa przez orzecznictwo prawne co do konkretnych subiektów w konkretnych sprawach [9, str.414].

W takim kontekście stosowanie prawa - to prawna forma działalności upoważnionych kompetentnych subiektów, skierowana na realizację zasad i norm prawa w konkretnych życiowych sytuacjach przez orzecznictwo indywidualne i konkretne [10, str.55].

Ze względu na przedstawione powyżej, można stwierdzić, że realizacja gwarancji praw i wolności człowieka i obywatela podczas przeprowadzenia śledczych (poszukiwalnych) działań jest procesem wcielenia prawnych zaleceń w uzasadnionym zachowaniu uczestników kryminalnych i procesualnych stosunków podczas przeprowadzenia śledczych (poszukiwalnych) działań.

Istotą realizacji gwarancji praw i wolności człowieka i obywatela podczas przeprowadzenia śledczych (poszukiwalnych) działań znajduje się w takich cechach:

- realizacja gwarancji jest przewidziana kryminalnym i procesualnym prawem;

- realizacja gwarancji spełnia się stronami kryminalnego prowadzenia (stroną obrony i stroną oskarżenia) a sądem, których można wyznaczyć jak subiektów realizacji gwarancji;

- celem realizacji gwarancji w szerokim rozumieniu jest wymaganie zadań kryminalnego prowadzenia, które zapisane w art. 2 Kodeksu postępowania karnego Ukrainy, w tym również - dotrzymanie praw i wolności człowieka i obywatela, w tej liczbie prawa do wolności i osobistej nietykalności podczas przeprowadzenia śledczych (poszukiwalnych) działań;

- realizacja gwarancji spełnia się w formach dotrzymania, wykonania, użycia i stosowania;

- realizacja gwarancji ma kompleksowy charakter, ponieważ przewiduje pojednanie stosowania gwarancji, ich dotrzymania, użycia i wykonania ich wszystkich wymagań. Ona jest systemem procesualnych działań subiektów realizacji, skierowaną na osiągnięcie powyżej ustalonego przez nas celu, za pomocą dokonania wyboru optymalnego zachowania;

- realizacja gwarancji jest możliwa tylko w granicach uzasadnionego zachowania subiektów, a w razie niezgodnego z prawem zachowania co do przeprowadzenia śledczych (poszukiwalnych) działań realizacji podporządkowuje się kompleks gwarancji, co zawiera retrospektywny charakter i jest związany jak z procesami wznowienia poprzedniego stanu, tak i nadejściem prawnej odpowiedzialności;

- realizacja gwarancji może być spełniona tylko na ogół co do praw i wolności człowieka i obywatela podczas przeprowadzenia śledczych (poszukiwalnych) działań. Tylko teoretycznie można prowadzić rozmowę

co do realizacji osobno: podstaw przeprowadzenia śledczych (poszukiwalnych) działań, trybu przeprowadzenia śledczych (poszukiwalnych) działań; terminów przeprowadzenia śledczych (poszukiwalnych) działań; zachowania wobec osoby, co do której przeprowadzają się śledcze (poszukiwaniu) działania.

Więc, przeprowadzenie śledczych (poszukiwalnych) działań powinno odbywać się w interesach wymiaru sprawiedliwości i bezpieczeństwa społeczeństwa, równoległe nie mogą być ignorowane interesy osób, co do których przeprowadzają śledcze (poszukiwalne) działania, właśnie na to jest skierowanym ustalony przez kryminalne i procesualne prawo kompleks gwarancji dotrzymania praw i wolności człowieka i obywatela podczas przeprowadzenia śledczych (poszukiwalnych) działań, realizacja których pozwoli osiągnąć zadań kryminalnego prowadzenia.

Lista używanych źródeł

1. O. Kuczyńska. Pojęcie zabezpieczenia praw uczestników postępowania kryminalnego. // Prawnik. – 2012. - №7. – Str.4.

2.W. Sawczenko. Gwarancje kryminalne i procesualne (według prawa Ukrainy) // Prykarpatske prawnicze pismo: zbiór utworów naukowych / Wydział Iwano-Frankiws, Uniwersytet państwowy “Prawnicza Akademia Odessa”, 2011. - № 1. – Str.286.

3.W. Serdiuk. Ogólna charakterystyka gwarancji procesu co do zabezpieczenia praw i swobód osoby podczas prowadzenia kryminalnego. // Magazyn Uniwersytetu prawa w Kijowie – 2013. - №1. – Str.260.

4.Ž. Pustovit . Pojęcie, treść oraz gwarancji realizacji prawa na pracę na Ukrainie. // Czasopismo Akademii prawniczej Ukrainy. – 2012. – Ed. 3. – Str. 171.

5.O. Baulin. Procesualna niezależność dochodzeniowego i jej gwarancja prawnicza: dysertacja dok. Prawa: spec. 12.00.09/ O. Baulin; Państwowa akademia spraw wewnętrznych. – K., 2000. – Str. 156.

6.M. Gnatiuk. Użycie prawa oraz jego miejsce podczas realizacji prawa: autoref. dys. ... dok. Prawa: 12.00.01 / M.. Gnatiuk; NAN Ukrainy. Instytut państwa i prawa im. W. Koreckiego. – K., 2007. – Str.7.

7.J. Pacurkiwski . Realizacja prawa: pojęcia, treść i stosunek do kategorii przylegających. / J. Pacurkiwski // Czasopismo naukowe uniwersytetu m. Czerniwc: zbiór prac naukowych – Ed. 636: Orzecznictwo . – Czerniwc: NUC, 2012. – Str.63.

8.O.Melechyn . Teoria państwa i prawa: podręcznik/ O, Melechyn. – M.: Market DS, 2007. – Str.376.

9.O. Skakun. Teoria państwa i prawa: podręcznik / O.. Skakun. – K.: Alerta; 2010. – Str.414.

10. O. Juchymiuk. Stosunek pojęć «użycia prawa» i «użycia norm prawa» / O. Juchymiuk// Magazyn Uniwersytetu prawa m. Kijów. – 2011. - № 4. – Str.55.

Mykolaïenko Yaroslav Yuriyovych
Graduate student of the Department of
International Public Law
Kyiv National University of Trade and
Economics

Миколаєнко Ярослав Юрійович
Аспірант кафедри
міжнародного публічного права
Київського національного
торгово-економічного університету

PRINCIPLE OF PEACEFUL RESOLUTION OF THE INTERNATIONAL DISPUTES: EVOLUTION, DEFINITIONS AND LEGAL MAINTENANCE . ПРИНЦИП МИРНОГО ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СУПЕРЕЧОК : ЕВОЛЮЦІЯ, ВИЗНАЧЕННЯ ТА ЮРИДИЧНИЙ ЗМІСТ.

Annotation: Principle of peaceful resolution of international disputes is among the norms underlying the existence and stable functioning of the international community. The author investigates the theoretical and practical aspects of observance and application of the principle of peaceful resolution of international disputes. The article analyzes the history of the formation of the principle of peaceful settlement of international disputes and its legal content, reveals the problematic issues, prospects of development, gives examples of peaceful solution of complex international disputes. Namely: is shown the role of the International Court of Justice in the peaceful resolution of the conflict between Ukraine and Romania regarding the delimitation of the sea spaces in the Black Sea. The author also pointed to the threat posed by the hybrid war to Ukraine and international peace and the research role of the European Hybrid Fighting Center in solving this problem. The author puts great hope and confidence that in order to establish peace in the East of Ukraine needs to create a program, perhaps the "Program of peaceful reintegration of Eastern Ukraine - UN assistance" similar to the program "Program of peaceful reintegration of the Podunavya" (1996-1998), which is considered the most successful experience in the history of the United Nations in the return of the occupied territories by peaceful means. The undeniable contribution of the United Nations to the maintenance of peace and security in the world is based on the principle of peaceful resolution of international disputes.

Key words: the principle of peaceful settlement of international disputes, international dispute, peaceful means, international peace, security and justice, peaceful reintegration, UN Charter.

Анотація: Принцип мирного вирішення міжнародних суперечок відноситься до числа норм, що лежать в основі існування і стабільного функціонування міжнародного співтовариства. Автором досліджено теоретичні та практичні аспекти дотримання та застосування принципу мирного вирішення міжнародних суперечок. В статті проаналізовано історію становлення принципу мирного вирішення міжнародних суперечок та його юридичний зміст, розкрито проблемні питання, перспективи розвитку, наведено приклади мирного вирішення складних міжнародних суперечок. А саме: показана роль Міжнародного суду ООН у мирному вирішенні конфлікту між Україною та Румунією стосовно розмежування морських просторів у Чорному морі. Автор також вказав на загрозу, яку несе гібридна війна Україні і міжнародному миру та дослідницьку роль Європейського центру протидії гібридним загрозам у вирішенні цієї проблеми. Автор покладає велику надію та впевнений, що для налагодження миру на Сході України потрібно створити програму, можливо, «Програма мирної реінтеграції Східної України - допомога ООН» подібну до програми «Програма мирної реінтеграції Подунав'я» (1996-1998 р.р.), яку вважають найуспішнішим досвідом в історії Організації Об'єднаних Націй в поверненні окупованих територій мирним шляхом. Відзначено безперечний вклад ООН в дотриманні миру та безпеки в світі на основі принципу мирного вирішення міжнародних суперечок.

Ключові слова: принцип мирного вирішення міжнародних суперечок, міжнародна суперечка, мирні засоби, міжнародний мир, безпека та справедливість, мирна реінтеграція, Статут ООН.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими практичними завданнями. Принцип мирного вирішення міжнародних суперечок означає обов'язок держав вирішити всі виникаючі між ними суперечки і конфлікти виключно мирними засобами. Як відомо, забезпечення дотримання миру та міжнародної безпеки залишаються основною проблемою сучасності, тому дослідження в цій сфері не втрачають актуальності.

Мета статті Проаналізувати та дослідити юридичний зміст принципу мирного вирішення міжнародних суперечок, його еволюцію, практичне застосування та внести пропозиції.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Незважаючи на актуальність теми, в періодичних видання недостатньо приділено уваги розгляду даного питання.

Виклад основного матеріалу.

Мир і безпека людства постійна мета цивілізованого суспільства. У міжнародно-правовій доктрині традиційно засоби вирішення спорів розглядаються як способи врегулювання міждержавних суперечностей. Правовою основою функціонування цих способів є принцип мирного вирішення міжнародних суперечок – принцип *jus cogens*, що входить в систему основних принципів міжнародного права. Принцип мирного вирішення спорів, будучи покликаний забезпечити мирне співіснування держав, відноситься до числа норм, що лежать в основі існування і стабільного функціонування міжнародного співтовариства. Як відомо, ідея встановлення історично детермінованого універсального міжнародного правопорядку виникла в процесі роботи Вестфальського конгресу 1643 - 1648 рр. та була реалізована шляхом підписання Оснабрюцького та Мюнстерського договорів 1648 р.

Еволюція принципу мирного вирішення міжнародних суперечок відзначена серією міжнародних договорів та угод, які, у міру того як вони обмежували право звертатися до війни, поступово розвивали засоби мирного вирішення міжнародних суперечок і встановлювали юридичний обов'язок держав використовувати такі засоби. Держави

брали на себе зобов'язання лише в рамках двосторонніх договорів з окремих питань і значно рідше укладалися угоди про вирішення конкретних спорів. Особливе значення мав Договір між США та Великобританією про дружні відносини, комерцію та навігацію, укладений 1794 р. (відомий як Договір Джея). Арбітражна процедура, передбачена цим договором, не тільки дозволила вирішити велику кількість спорів між двома державами, а й стала взірцем при створенні інших міждержавних арбітражів, яких у 1795—1914 роках було більше двохсот. Із другої половини XIX ст. до початку Другої світової війни відбувається становлення норми про обмеження права держав використовувати немирні засоби для врегулювання міжнародних спорів, а згодом — і про повну заборону таких засобів. На I Гаазькій мирній конференції 1899 р. було укладено Конвенцію про мирне врегулювання міжнародних спорів, яка на II Гаазькій конференції 1907 р. була викладена в новій редакції¹. За цими конвенціями держави-учасниці погодилися забезпечувати мирне залагодження своїх міжнародних суперечок та уникати, наскільки це можливо, звернення до сили у стосунках між собою. Конвенції детально регламентували деякі мирні засоби вирішення спорів (добрі послуги, посередництво, слідчі комісії) і передбачили створення Постійного третейського суду.

Укладений в 1918 р. Статут Ліги Націй, наклав на держав - членів цієї організації більш жорсткі зобов'язання: не розпочинати війну, доки не мине три місяці від дня ухвалення рішення щодо певного спору міжнародним арбітражем, судом або Лігою Націй. В 1920 р. вперше був створений всесвітній судовий орган - Постійна палата міжнародного правосуддя (ППМП).

Першим багатостороннім договором, що заборонив вдаватися до війни, став Пакт про відмову від війни як знаряддя національної політики, укладений 27 серпня 1928 р. в Парижі (Пакт Бріана — Келлога). Держави - учасниці Пакту постановили, що «врегулювання або вирішення всіх спорів, що можуть виникнути між ними, якого б характеру чи якого б походження вони не були, повинні завжди

здійснюватися тільки мирними засобами», а також засудили звернення до війни для врегулювання міжнародних спорів і відмовилися у своїх взаємовідносинах від війни як знаряддя національної політики. До Пакту приєдналася абсолютна більшість держав світу. Напередодні Другої світової війни договірне зобов'язання мирного вирішення міжнародних спорів набуло універсального характеру, проте численні порушення Пакту звели його практичне значення нанівець. Остаточне закріплення цього зобов'язання на всесвітньому рівні було здійснене у Статуті ООН — міжнародної організації, створеної з метою мирними засобами, відповідно до принципів справедливості та міжнародного права, вирішувати міжнародні спори чи ситуації, що можуть призвести до порушення миру (ст. 1). Статут закріплює принцип, згідно з яким ООН і всі її держави-члени «вирішують свої міжнародні спори мирними засобами так, щоб не піддавати загрози міжнародний мир, безпеку та справедливість» (п. 3 ст. 2). Також був створений Міжнародний Суд як головний судовий орган ООН, який замінив ППМП. У Гельсінському Заключному акті НБСЄ 1975 р. європейські держави підтвердили, що у своїх стосунках керуватимуться принципом мирного врегулювання спорів. Установчі документи впливових регіональних організацій, створених після Другої світової війни (ОАД, ОАЄ, ОБСЄ, НАТО, СНД та ін.), закріпили обов'язок держав-членів вирішувати свої міжнародні спори мирними засобами. Хоча принцип мирного вирішення міжнародних спорів закріплений у Статуті ООН, його юридичний зміст усе ще залишається досить невизначеним. Проблема полягає в тому, що наявність зобов'язань, які складають зміст цього принципу, доводиться на підставі переважно документів рекомендаційного характеру (міжнародного «м'якого» права): Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН (резолюція Генеральної Асамблеї ООН 2625 (XXV) від 24 жовтня 1970 р.), Манільській декларації про мирне вирішення міжнародних спорів (резолюція Генеральної Асамблеї ООН 37/10 від 15 листопада 1982 р.), Декларації про запобігання й усунення спорів, що можуть загрожувати міжнародному миру та безпеці, і про роль ООН у цій галузі (резолюція Генеральної Асамблеї ООН 43/51 від 5 грудня 1988 р.), Гельсінського Заключного акта НБСЄ 1975 р. та ін.

Сучасне міжнародне право надає визначення принципу мирного вирішення міжнародних суперечок, яке сформульоване в Декларації про принципи міжнародного права 1970 р.: "Кожна держава вирішує свої міжнародні спори з іншими державами мирними засобами таким чином, щоб не ставити під загрозу міжнародний мир і безпеку і справедливість". Таке ж визначення закріплено в регіональних актах, у статутах Організації африканської єдності, Організації американських держав, а також в Північноатлантичному договорі.

Відповідно юридичний зміст принципу мирного вирішення міжнародних суперечок складає сукупність прав і обов'язків держав-учасників суперечки:

1. Держави зобов'язані вирішувати свої міжнародні спори виключно мирними засобами.

2. Держави не мають права залишати свої міжнародні суперечки невирішеними. Це означає з одного боку, вимога якнайшвидшого розв'язання міжнародного спору, з іншого - необхідність продовження пошуку альтернативних шляхів вирішення спору.

3. Держави повинні утримуватися від дій, здатних загострити виниклих між ними суперечок.

4. Держави повинні врегульовувати свої спори на основі мирного вирішення спору та справедливості. Дана вимога передбачає використання у процесі вирішення спорів основних принципів міжнародного права, відповідних норм договірної і звичайного права (згідно ст.38 Статуту Міжнародного Суду ООН).

5. Держави мають право вільного вибору за обоюсторонньою згодою конкретних засобів мирного врегулювання виникаючих між ними суперечок і конфліктів.

Держави, що сперечаються, зобов'язані вирішувати свої спори виключно мирними засобами. Перелік мирних засобів врегулювання міститься в гл. VI Статуту ООН.

Відповідно до п.1 ст.33 Статуту, «Сторони, які беруть участь у будь-якій суперечці, продовження якої могло б загрожувати підтримці міжнародного миру і безпеці, повинні, перш за все, намагатися вирішити суперечку шляхом переговорів, обстеження, посередництва, примирення, арбітражу, судового розгляду, звернення до регіональних органів або угод чи іншими мирними засобами на свій вибір».

Статут також залишає за сторонами-учасниками спору право вибрати будь-який інший мирний спосіб вирішення спору. Мирні засоби врегулювання міжнародних спорів, перераховані в ст.33 Статуту, не є вичерпними. Сучасне міжнародне право передбачає також і такі засоби мирного вирішення суперечок, як добрі послуги, третейський суд, консультації, комісії з вирішення суперечок, звертання в ООН, у Раду Безпеки та у Генеральну Асамблею (Статут ООН, ст. 34-38). Важливим елементом розглянутого принципу є принцип вільного вибору засобів мирного вирішення спорів, що не раз наголошувалося і Міжнародним Судом ООН. У Постанові про прийняття попередніх заходів у справі про законність застосування сили (Югославія проти США) Суд, висловивши свою стурбованість застосуванням сили в Югославії, яка піднімає серйозні проблеми міжнародного права, заявив, що будь-який спір про законність застосування сили має вирішуватися мирними засобами, вибір яких, згідно зі ст. 33 Статуту ООН, належить сторонам. Одночасно Суд підкреслив ще один важливий аспект принципу мирного розв'язання суперечок - "сторони повинні піклуватися про те, щоб не загострювати або не розширювати суперечку".

Статут ООН виділяє категорію питань юридичного характеру, які, як правило, повинні передаватися сторонами на розгляд Міжнародного Суду ООН (ч. 3 ст. 36). До таких спорів відносяться ті, в яких переважають юридичні моменти, наприклад, міжнародний суд ООН у вирішив суперечку між Україною та Румунією стосовно розмежування морських просторів у Чорному морі.

У 2004 році Бухарест відправив до Гааги меморандум, в якому юридично обґрунтував свою позицію та проаналізував прецеденти у світовій практиці у сфері розмежування морських просторів.

Важливим є те, що весь район делімітації, площа якого становить 75 200 кв. км., розподілено у пропорції 2,1 до 1 на користь України.

Суд встановив, що о. Зміїний було в свій час правомірно включено до державної території СРСР на підставі Протоколу 1948 року і у відповідності з Паризьким мирним договором 1947 року. Тим самим Суд спростував тезу румунської сторони щодо сумнівності правового титулу України на володіння островом.

Рішення Суду було ухвалено одногосно 16 суддями (14 члени МС + 2 судді ad-hoc), які є представниками найголовніших правових систем з усіх частин світу. Це є переконливим свідченням об'єктивності рішення Суду.

Встановлення чіткої лінії розмежування створює сприятливі умови для залучення кожною зі сторін іноземних інвестицій з метою розвідки та експлуатації природних ресурсів у цій частині Чорного моря.

Отже, зазначимо, що рішення у справі має позитивне значення для розвитку міжнародних відносин між Україною і Румунією, оскільки усуває з порядку денного двосторонніх відносин серйозний конфліктний фактор – наявність спору, що зачіпав важливі для обох країн інтереси.

Сторони в суперечці, а також інші держави повинні утримуватися від будь-яких дій, здатних погіршити становище настільки, що виникне загроза підтримання миру та безпеки. Засоби і процедури мирного вирішення спорів різноманітні. На практиці виникають сумніви щодо юридичної обов'язковості майже кожного з перелічених зобов'язань принципу мирного вирішення міжнародних спорів, а також здатності міжнародної судової установи вирішити спір про дотримання цього принципу.

Особливо в сучасних умовах коли світ зіткнувся з загрозами гібридної війни, від якої в даний час страждає Україна, та весь цивілізований світ розуміє, що це є виклик загальній світовій міжнародній безпеці. Історично важливу роль у встановленні та дотриманні мирних принципів вирішення міжнародних суперечок відіграє, як відомо, Організація Об'єднаних Націй і, на думку автора, за цією організацією майбутнє і тільки під керівництвом ООН, міжнародної організації, яка, хоч і потребує реорганізації, можливо досягти миру. За сприянням ООН можливо розробити методику процедури виходу держав, які страждають від гібридної війни, заради єдиної мети збереження миру та безпеки в Україні та в світі. Важливим кроком в цьому напрямку є

створення в Гельсінкі Європейського центру протидії гібридним загрозам, засновниками якого стали 12 країн ЄС та НАТО, які ставлять за свою мету не пряму боротьбу проти атак гібридної війни, а дослідницьку роботу. На думку автора, результати цих досліджень можуть і повинні бути використані ООН для розробки методики не допущення стану гібридної війни та процедури виходу держав, які страждають від гібридної війни. Для налагодження миру на Сході України потрібно залучити сили ООН подібно до хорватського досвіду. Адже, «Програма мирної реінтеграції Подунав'я»

(1996-1998 р.р.) - регіону на північному сході Хорватії на кордоні з Сербією вважають найуспішнішим досвідом мирного повернення окупованих територій в історії Організації Об'єднаних Націй. І цей успішний досвід потрібно повторити на Україні, можливо, це могла б бути програма «Програма мирної реінтеграції Східної України - допомога ООН».

Висновок

Як бачимо, принцип мирного вирішення міжнародних суперечок пройшов довгий історичний розвиток та, незважаючи на це, в світі не припиняються міжнародні конфлікти. Тому наукові дослідження на дану тему не втрачають актуальності. Підсумовуючи викладене вище та враховуючи, що «Право кожного на життя охороняється законом» (ст.2 розділ 1 .7) приходимо до висновку про важливість дотримання принципу мирного вирішення міжнародного спору та необхідності законодавчого переходу від документів рекомендаційного характеру (міжнародного «м'якого» права) до документів обов'язкового безперечного виконання зобов'язань в питаннях, що стосуються миру та безпеки в світі. Доречно згадати мету Статуту ООН : «Підтримувати міжнародний мир та безпеку і з цією метою вживати ефективних колективних заходів для запобігання та усунення загрози миру й придушення актів агресії, або інших порушень миру, і проводити мирними засобами, відповідно до принципів справедливості та міжнародного права, залагоджування або розв'язання міжнародних конфліктів або ситуацій, що можуть призвести до порушення миру.» І хоч, на даному етапі потрібно реорганізувати та підняти авторитет ООН, як дієвого органу збереження миру в світі, автор впевнений, що на ООН лежить важлива місія створення програм по встановленню миру в складних, а особливо затяжних, міжнародних суперечках, відповідно принципу мирного вирішення міжнародних суперечок з метою дотримання міжнародного миру та безпеки.

Список література

1. Анцелевич Г.О. Міжнародне публічне право підручник для студентів вищих навч.закладів-К:Алерта, 2005.-424с.
2. Буроменський М.В. Міжнародне право навч.посібник-К:Юрінком/Інтер2006-336 с.
3. Бруз В.С. ООН і врегулювання міжнародних конфліктів. – К. : Либідь, 195. – 111 с.

4. Манільська декларація про мирне вирішення міжнародних спорів від 15 листопада 1982 р. // <http://www.zakon.rada.gov.ua/>.

5. Гаазька конвенція про мирне вирішення міжнародних спорів від 18 жовтня 1907 р. // Internet-ресурс. <http://www.zaki.ru/>.

6. Конвенція з примирення і арбітражу в рамках НБСЕ від 15 грудня 1992 р. // <http://www.zakon.nau.ua/>.

7. КОНВЕНЦІЯ про захист прав людини і основоположних свобод
http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004

8. Декларації про принципи міжнародного права 1970
http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_569

9. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду
zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010

#10 (26), 2017 część 3
Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe
(Warszawa, Polska)
Czasopismo jest zarejestrowane i publikowane w Polsce. W czasopiśmie publikowane są artykuły ze wszystkich dziedzin naukowych. Czasopismo publikowane jest w języku polskim, angielskim, niemieckim i rosyjskim.

Artykuły przyjmowane są do dnia 30 każdego miesiąca.

Częstotliwość: 12 wydań rocznie.

Format - A4, kolorowy druk

Wszystkie artykuły są recenzowane

Każdy autor otrzymuje jeden bezpłatny egzemplarz czasopisma.

Bezpłatny dostęp do wersji elektronicznej czasopisma.

Zespół redakcyjny

Redaktor naczelny - Adam Barczuk

Mikołaj Wiśniewski

Szymon Andrzejewski

Dominik Makowski

Paweł Lewandowski

Rada naukowa

Adam Nowicki (Uniwersytet Warszawski)

Michał Adamczyk (Instytut Stosunków Międzynarodowych)

Peter Cohan (Princeton University)

Mateusz Jabłoński (Politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)

Piotr Michalak (Uniwersytet Warszawski)

Jerzy Czarnecki (Uniwersytet Jagielloński)

Kolub Frennen (University of Tübingen)

Bartosz Wysocki (Instytut Stosunków Międzynarodowych)

Patrick O'Connell (Paris IV Sorbonne)

Maciej Kaczmarczyk (Uniwersytet Warszawski)

Dawid Kowalik (Politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)

Peter Clarkwood (University College London)

#10 (26), 2017 part 3
East European Scientific Journal
(Warsaw, Poland)
The journal is registered and published in Poland. The journal is registered and published in Poland. Articles in all spheres of sciences are published in the journal. Journal is published in **English, German, Polish and Russian.**

Articles are accepted till the 30th day of each month.

Periodicity: 12 issues per year.

Format - A4, color printing

All articles are reviewed

Each author receives one free printed copy of the journal

Free access to the electronic version of journal

Editorial

Editor in chief - Adam Barczuk

Mikołaj Wiśniewski

Szymon Andrzejewski

Dominik Makowski

Paweł Lewandowski

The scientific council

Adam Nowicki (Uniwersytet Warszawski)

Michał Adamczyk (Instytut Stosunków Międzynarodowych)

Peter Cohan (Princeton University)

Mateusz Jabłoński (Politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)

Piotr Michalak (Uniwersytet Warszawski)

Jerzy Czarnecki (Uniwersytet Jagielloński)

Kolub Frennen (University of Tübingen)

Bartosz Wysocki (Instytut Stosunków Międzynarodowych)

Patrick O'Connell (Paris IV Sorbonne)

Maciej Kaczmarczyk (Uniwersytet Warszawski)

Dawid Kowalik (Politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)

Peter Clarkwood (University College London)

Igor Dzedzic (Polska Akademia Nauk)
Alexander Klimek (Polska Akademia Nauk)
Alexander Rogowski (Uniwersytet Jagielloński)
Kehan Schreiner(Hebrew University)
Bartosz Mazurkiewicz (Politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)
Anthony Maverick(Bar-Ilan University)
Mikołaj Żukowski (Uniwersytet Warszawski)
Mateusz Marszałek (Uniwersytet Jagielloński)
Szymon Matysiak (Polska Akademia Nauk)
Michał Niewiadomski (Instytut Stosunków Międzynarodowych)
Redaktor naczelny - Adam Barczuk

1000 kopii.

Wydrukowano w «Aleje Jerozolimskie 85/21, 02-001 Warszawa, Polska»

Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe

Aleje Jerozolimskie 85/21, 02-001
Warszawa, Polska

E-mail: info@eesa-journal.com ,

<http://eesa-journal.com/>

Igor Dzedzic (Polska Akademia Nauk)
Alexander Klimek (Polska Akademia Nauk)
Alexander Rogowski (Uniwersytet Jagielloński)
Kehan Schreiner(Hebrew University)
Bartosz Mazurkiewicz (Politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)
Anthony Maverick(Bar-Ilan University)
Mikołaj Żukowski (Uniwersytet Warszawski)
Mateusz Marszałek (Uniwersytet Jagielloński)
Szymon Matysiak (Polska Akademia Nauk)
Michał Niewiadomski (Instytut Stosunków Międzynarodowych)
Editor in chief - Adam Barczuk

1000 copies.

Printed in the "Jerozolimskie 85/21, 02-001 Warsaw, Poland»

East European Scientific Journal

Jerozolimskie 85/21, 02-001 Warsaw,
Poland

E-mail: info@eesa-journal.com ,

<http://eesa-journal.com>